

TOISET LUOVAT OLOSUHTEITA TOISILLEEN

Taiteellinen tutkimus hylkiömateriaalien, mikrobien ja ihmisholobionttien suhteista

Sosiologia
Turun yliopisto
Oona Virtanen
Pro gradu-tutkielma
Helmikuu 2020

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Sosiologian laitos/Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

VIRTANEN, OONA: Toiset luovat olosuhteita toisilleen - Taiteellinen tutkimus
hylkiömateriaalien, mikrobien ja ihmisholobionttien suhteista

Pro gradu -tutkielma, 94s.

Sosiologia

Helmikuu 2020

Tiivistelmä

Tässä tutkielmassa tutkitaan luontosuhteellisuutta taiteellisen tutkimuksen ja autoetnografian keinoin. Tutkielman yhteydessä toteutunut taiteellinen projekti *Sylkiöt* kommentoi käsityksiä luontosuhteesta, jätteestä ja ihmisen yksilöllisyydestä. *Sylkiöt* ovat pieniä, hylkiömateriaalista, kuten biojätteestä ja syödystä purukumista, koostuvia veistoksia.

Tutkielma sijoittuu posthumanismin, uusmaterialismin ja ei-inhimillisen käänteen raameihin. Ihminen paikannetaan ekologiseen kiertoon, objektiksi muiden objektien joukkoon. Käsite luontosuhteellisuus asettuu sillaksi tai välikäsitteeksi luontosuhdekeskustelun ja uusmaterialististen suhteellisuuskäsitysten välille.

Tutkielman ihmiskäsitys on holobionttinen: ihminen koostuu paitsi ihmissoluista, myös lukemattomista kehossa symbioottisesti asuvista mikrobeista, jotka vaikuttavat haluihimme, mieleemme ja terveyteemme. Kehon linkit ympäristön mikrobikantoihin muodostavat yhteisen terveyden kaikkien muiden koosteiden kanssa. *Sylkiöt* muodostuvat syömällä keräilystä: se mitä ei suuhun haluta, jää toimeksi ja alkaa kertyä, muuttuen vähitellen jätteeksi, tai vaihtoehtoisesti käyttökelpoiseksi materiaaliksi. Syöminen osoittaa ihmisholobiontin linkittyneisyyden ympäristöön. Sisällämme asuvat mikrobit auttavat muuttamaan syömämme meiksi.

Ihmisen ja muun luonnon välisestä hierarkiasta päästään myös elollisen ja elottoman välisen hierarkian pohtimiseen. Elottomasta vähemmän arvostetusta aineesta toimii esimerkkinä jäte, mikä havainnollistaa aineiden kiertoa ja kiertämättömyyttä. Syöminen paljastuu konkreettiseksi esimerkiksi monilajisuudesta ja luontosuhteellisuudesta. Luonto vaikuttaa olevan lähinnä sitä, että toiset luovat olosuhteita toisilleen.

Asiasanat:

luontosuhde, jätteet, mikrobit, holobiontti, taiteellinen tutkimus

Kiitokset:

Kaikelle mitä olen koskaan lukenut, kokenut ja elänyt

Kaikille joiden kanssa olen keskustellut

Kaikenlaisille aineille ja möykyille, joita olen hiplaillut

Mikrobeille, jotka ovat tarjonneet röntgennäölle verrattavissa olevaa syvyysnäköä

Henkilökohtaiselle neuvonantajalleni, ystävälleni ja teoriapankilleni Riina Hannulalle

Äidille opetuksista purukuminkeräilyn saloihin

Kiinnostaville asioille maailmankaikkeudessa, joita tekee mieli kerätä ja jotka johdattelevat minua

Kävelemiselle, joka mahdollistaa paljon

Paanaselle, joka on.

Suvi Salmeniemelle ja muille salakerhoon osallistuneille kommenteista

Salla Sariolalle ja muulle mikrobiporukan väelle, joka on tarjonnut tietoa ja mahdollisuuksia uusien näkökulmiin

Samulille, jonka tupa toimi oivallisena kirjoituskammiona

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
2. Luontosuhteellisuus.....	7
2.1. Ei-niin-inhimillinen?.....	12
2.2. Vileys ja kontrolli, antihauraus ja hauraus.....	15
2.3. Mikrobi, elävänä jätteistetty näkymätön maailmankaikkeuden liima.....	19
2.3.1. Ihminen superorganismina, holobionttina.....	19
2.3.2. Mikrobi, mikrobiota ja matka individuaalista holobiontiksi.....	20
2.3.3. Ihminen ja mikrobit kumppanilajeina sekä yhteinen terveys.....	24
2.4. Jäte: liminaalitila luonnon ja kulttuurin rajalla.....	28
3. Tutkimusasetelma.....	31
3.1. Mitä taiteellinen tutkimus on?.....	32
3.2. Huomioita purkasta – autoetnografia.....	35
3.3. Sylkiöt.....	37
3.4. Keräily menetelmänä.....	43
4. Luontosuhteellisuuksien muotoutuminen taideprojektissa.....	53
4.1. Mikrobit, elävänä jätteistetyt.....	53
4.2. Kehollinen kumppanilajeus ja heikko sylkeminen.....	63
4.3. Luontosuhteellisuus.....	72
5. Toiset luovat olosuhteita toisilleen.....	88

Lähteet

1. Johdanto

*Syömis*en syklisyys kuvailee *Sylkiöiden prosessia*. On syötävä, joka päivä, useita kertoja. Jos harrastaa hammasrivistönsä suojelua kariesbakteerilta xylitol-purukumin avulla, purukumiakin kertyy melkoiset määrät. Ihmisenä, jolle on vaikea heittää asioita roskikseen, sitä kertyy. Vain julkisissa tiloissa ja toisten luona kylässä heitän purukumin roskiin. Joskus olen yrittänyt perustaa mukana kuljettettavan taskuveistoksen, mutta niillä on taipumus hajota. Ehkä pyöräntangolle voisi saada jonkin kokonaisuuden.

Tutkielmassa havainnollistan mikrobien luontosuhteen välittäjänä ei-inhimillisten ja ihmisten välillä. Lähestyn aihetta taiteellisen tutkimuksen keinoin, toteuttamalla taideteoskokonaisuuden nimeltä *Sylkiöt*. Käytän tutkimuksessa taiteellisen tutkimuksen ja autoetnografian menetelmiä.

Luontosuhteen sijaan ehdotan luontosuhteelle kriittistä käsitettä *luontosuhteellisuus*. Etuliite *luonto* viittaa keskusteluun luontosuhteesta, ja jälkiliite *suhteellisuus* tavallaan purkaa tätä keskustelua viittaamalla uusmaterialistiseen suhteellisuuteen. Vaikka kritisoin tutkielmassa käsitettä luonto ylipätään, pidän toistaiseksi tästä etuliitteestä kiinni, sillä se kontekstoi aiheet alustavasti haluamaani suuntaan. En pyri luomaan uutta toimivaa aukotonta järjestelmää, vaan tökkimään huteriksi kokemiani kohtia. Luomani käsite luontosuhteellisuus havainnollistaa sitä, miten suhteellisuudet kuvaavat toimijaverkkomaisia linkittymisiä tarkemmin kuin kahdenväliset suhteet esimerkiksi ihmisen ja omenapuun välillä, joihin kuitenkin aina sisältyy kohinaa, eli suhteista ulossuljettuja kolmansia osapuolia (Serres 1997, 46-47), sekä näkymättömiä toimijoita (Latour 2005). Tutkielman ihmiskäsitys on holobionttinen, eli ihminen koetaan symbioottisessa suhteessa kehonsa sisältämiin mikrobeihin (Greer & Dong ym. 2016). Vaihtamalla perspektiiviä ihmisestä mikrobiin ihmisen suhde muuhun elävään ja elottomaan voi monipuolistua. Käsite ihmisestä selvärajaisena olentona sisä- ja ulkopuoliseen muuttuu huokoisemmaksi, jatkuvaksi vuorovaikutukseksi ja yhteismuodostumiseksi muiden ei-inhimillisten ja inhimillisten kanssa.

Tutkielmassa pohdin mikrobiperspektiivin mahdollistamaa luontosuhteellisuutta muun muassa mikrobien läsnä- ja poissaolon kautta: toisaalta ihmisholobiontin välttämättöminä osasina, toisaalta esimerkiksi jätteen kanssa liittoutuvana likana. Kohtaamiset ja kohtaamattomuudet ihmisten, mikrobien ja muiden materiaalisuuksien kanssa tulevat näkyviksi ruumiillisissa käytännöissä, tavoissa, materiaaleissa, prosesseissa, asenteissa, tavoissa elää, olla ja kuolla. Mikrobit ovat pienuutensa vuoksi paljaalle silmälle usein näkymätöntä ainetta, jota piilee monissa yhteyksissä,

mutta usein niitä kuvastaa jokin havaittavissa oleva, kuten lika, ruoka, tauti tai jäte. Esimerkiksi pölyn tai ulosteen karttaminen kieli epäsuosittujen mikrobien läsnäoloon liitettyistä, ehkä opituista, reaktioista. Sylkiössä jätteeksi luokitellut hylkiömateriaalit, kuten biojäte, hiukset ja purukumi, kiinnittyvät toisiinsa muodostaen suuremman saastan liiton, veistosinstallaation, tai jotain muuta. Usein haitallisina koetuista mikrobeista meitä pitää erillään haju tai rivo ulkomuoto, kun taas hyödyllisiä mikrobeja voi olla vaikeampi tunnistaa: niiden läsnäollessa kaikki toimii niinkuin pitääkin. Lian ja jätteen kanssa tekemisissä oleminen, kuten siivoaminen, onkin yhteiskunnassa sijoitettu arvoasteikossa melko matalalle. Siellä, missä mikrobi on, näkyy usein jotain aivan muuta, kuten viemäri tai hekumoitava juusto. Mikrobien liikkeitä, vaikutuksia ja toimintamalleja tarkastellessa onkin hahmotettava niiden elämää ja toimintaa, tarkasteltava mihin muuhun materiaaliseen todellisuuteen, eliöihin ja ilmiöihin ne kiinnittyvät ja miten.

Tutkielmassa kysytään: Miten purukumi, biojäte, mikrobi ja muu hylkiömateriaali osallistuvat luontosuhteellisuuden muodostumiseen Sylkiöt-taideprojektissa? Miten luontosuhteellisuudet ilmenevät taiteellisen projektiin liittyvien materiaalien ja ihmisholobiontin välillä?

Luontosuhde nousee yhdeksi keskeiseksi käsitteeksi mikrobeihin liittyvässä keskustelussa. Luonnon näkeminen ihmisestä erillisenä on yksi vaihtoehto, mutta erojen sijaan voidaan keskittyä myös yhteyksiin. Se, mikä on luontoa tai ympäristöä, liittyy yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa myös käsityksiin ruumiillisuudesta, mikä käsitetään ihmisen omana olemisena (Lehtonen 2008, 64). Suhde luontoon voitaneen samalla nähdä suhteena kehoon. Tanssija Veli Lehtovaara on kiteyttänyt asian napakasti: ympäristö- ja kehotietoisuus ovat luontosuhteen kaksi eri puolta (Lehtovaara 2018). Suhteet mikrobeihin, kehoon ja ympäristöön kietoutuvat kiinnostavalla tavalla yhteen. Mikrobi on osa luontoa, mutta myös ihmisen “kehonosa,” eli osa ihmistä, kuin myös ihminen voidaan nähdä osana luontoa. Näin “luonto” kiinnittyy vahvalla tavalla ruumiiseen. Eläimiä ja kasveja ei luonnontieteellisestikään nähdä enää niin autonomisina ja toisistaan erillisinä, vaan pikemminkin holobiontteina: eri organismien muodostamana verkostona, isäntäeliönä ja siihen kiinnittyneinä mikrobeina (Waldor 2015). Luontosuhteellisuutta käsittelevässä taiteellisessa tutkimuksessa pohdinkin ihmistä huokoisena holobionttina sekä mikrobien liikkumista kehojen ja ympäristöjen välillä muun muassa syömisen ja sylkemisen kautta.

Luonnontieteissä on vakiintunut käsitys toisistaan selvästi poikkeavista lajeista. Koira on koira, eikä kirppu. Ihminen on ihminen eikä mato, eikä kala ole virus. Vaikka lajit ovatkin erillisiä, niiden lajiominaisuudet ja käytös riippuvat monilta osin siitä, millaisten toisten lajien kanssa ne ovat tekemisissä. Puhutaan seuralaislajistosta (Avelo 2018) ja kumppanilajeista (Haraway 2003, 2008). Avelo viittaa lähinnä ihmisen kehossa asuviin mikrobeihin, kun Haraway puhuu pitkän evolutiivisen yhteiskehityksen aikana muodostuneista lajeista, kuten esimerkiksi ihmisestä ja koirasta. Ihminen ei lajina olisi sellainen kuin on ilman suhdettaan koiraan, eikä toisinpäin. Tämä tutkielma keskittyy ihmisen kumppanilajeista juuri mikrobeihin, mutta huomioi myös sen, minkälaisia yhteneväisyyksiä suhteissamme mikrobeihin on muiden lajien mikrobisuhteiden kanssa. Käytän käsitettä kumppanilaji tarkoittamaan kaikkia kumppanejamme, mikrobeja, muita lajeja ja jopa äkkiseltään elottomia, kuten jätettä. Näin kumppanius kertoo paitsi siitä, mitä haluamme lähellemme, myös siitä mitä emme halua myöntää lähellemme.

Mitä enemmän tietoa mikrobeista on saatu, sitä selvemmin on huomattu, miten suuressa roolissa ne ovat ihmisenkin toiminnoissa, jopa ajattelua myöten. Ihmisen ja mikrobien väliset kytkökset ovat vahvat, ja itseasiassa koostummekin pääosin jostain muusta kuin “ihmissoluista” (Scher & Abramson 2011, 569). Mikrobit voidaan nähdä paitsi ihmisen kumppanilajeina, myös ihmisholobionttikehon kiinteinä osasina. Mikrobit tuovatkin oman osuutensa kysymykseen “ihmisen” ja “luonnon” välisestä suhteesta ja ovat mukana purkamassa hierarkioita ihmisen ja muiden eliöiden väliltä, ja jopa hämärtämässä käsitystä siitä, mikä ylipäättään on ihminen, saatikka luonto. Symbioottiset suhteet kumppanilajeihin tekevät toimijoista yhteismuodostuneita. Luonnon, ihmisen ja luontosuhteen analysointiin voisi kuluttaa puolet elämästään ja siksi viittaa siihen tutkielmassa vain pääpiirteissään keskittyen ihmisholobiontin ja muiden eliöiden luontoisuuteen ja suhteellisuuteen. Olemmekin monilajisia cocktaileja (Haraway 2008). Mikä siis on ihminen, mikä jotain muuta, mikä puolestaan on jätettä? Vuosisatojen taistelu mikrobeja vastaan onkin tavallaan ollut taistelu myös itseämme vastaan. Mikrobeja on pidetty ei-inhimillisinä, ihmisen ulkopuolisina, mutta jos ihminen ja monet muut lajit koostuvat suurelta osin mikrobeista, ovat ihmisen ja ei-ihmisen, inhimillisen ja ei-inhimillisen rajat sumeita kuin supikoiran selviytymismahdollisuudet.

Tutkielma asettuu ei-inhimillisen käänteen (Grusin 2015) sekä posthumanismin (Rojola & Lummaa 2014) raameihin. Antroposentrismi eli ihmiskeskeisyys on vaikuttanut ihmisen ja eläimen suhteiden lisäksi myös orgaanisen ja epäorgaanisen, elävän ja elottoman sekä subjektin ja objektin välisiin suhteisiin (Roffe, Stark 2015, 3). Esimerkiksi jätteen ja kullan välisiin eroihin liittyvä aineellinen hierarkia liittyy pohjimmiltaan samaan keskusteluun ihmisen asettamista hierarkioista ihmisen ja ei-inhimillisen välille. Ei-inhimillinen käänne pyrkii haastamaan näiden arvottavien jakojen mielekkyyttä (Roffe, Stark 2015, 3). Kyse on siis tasa-arvosta ja kunnioituksesta, ei vain ihmisten välillä vaan kaikkien maailmaan osallistuvien välillä.

Luontoon ja sen suhteisiin liittyy myös jäte. Jäte muistuttaa olemukseltaan likaa, ja toimii samalla tavalla sisä- ja ulkopuolta järjestävänä ja subjektiivisuutta määrittelevänä tekijänä. Jätteen ongelmallisuus näyttää liittyvän sen siirtymisestä kontrolloidulta sisäpuolelta kontrolloimattomalle ulkopuolelle, johon ihmisen vastuu ei ilmeisesti enää ulotu. Jäte edustaa ihmisen kytkeytymistä muihin olevaisiin, ja kieltämällä jätteen ihminen tavallaan kieltää tämän yhteyden. Jäte ilmiönä säilyy niin kauan kuin ”epäonnistumme ihmisinä”, eli emme saa säilytettyä materiaalissa sen ansaitsemaa arvoa (Kennedy 2007, 19). Arvon säilyttämiseen taas voi auttaa materiaalin tuttuutta lisäävä vastavuoroinen vuorovaikutus (Hawkins 2006), eli kehollinen ja affektiivinen jätteiden kanssa tekemisissä oleminen, kumppanilajiuden ja yhteismuodostumisen myöntäminen ja hyväksyminen. Jäte ei ole jostain pelmahtanut ulkopuolinen demoni, vaan elämän luonnollista aineellista ylijäämää, osa meitä kaikkia. Biojätteen kohdalla jätekysymys on erityisen kiinnostava, sillä se, mikä vastikään hyväksyttiin sisään ruoaksi, on hyvin nopeasti jotain aivan päinvastaista, joka täytyy saada kauas kehosta. Tutkielman yhteydessä toteuttamani taideteoskokonaisuus *Sylkiöt* käsitteleekin temaattisesti syömisen ja sylkemisen kautta hahmottuvaa luontosuhteisuutta ihmisholobiontin, syötävän aineen, jätteen ja mikrobien välillä.

Tässä tutkimuksessa jätteisyyden ja mikrobien välittämää luontosuhteellisuutta lähestytään taiteellisen tutkimuksen keinoin, syömällä keräilemällä. Taiteen reagointikyky voi olla nopeaa, ja taiteessa jotkin aiheet saattavatkin esiintyä aiemmin kuin tieteessä, jonka toimintaa hallitsevat hitaammin muuttuvat tieteelliset paradigmat. Taiteelle ominainen intuition ja kokemuseräisen tiedon käyttö mahdollistaa tiettyjen aiheiden käsittelyn jo ennen kuin niistä on ehtinyt muodostua tieteellistä tietoa. Suomessa taiteellista tutkimusta tehdään lähinnä Taideyliopistossa. Taiteellisessa tutkimuksessa taiteilija-tutkija tutkii aiheita taideteoksillaan. Taiteen avulla voi ilmaista jotain, jota

on vaikea ilmaista sanoilla (Eisner 2008). Sanoilla puolestaan voidaan ilmaista jotain, mitä on vaikea ilmaista ilman sanoja. Käytännöllisemmän taiteellisen prosessin ja teoreettisemman tieteellisen tiedon yhdistäminen voi olla moneen suuntaan rikastuttava yhdistelmä ja niille suotu mahdollisuus vuoropuheluun voi tuottaa oivaltavaa tietoa. Tieteellinen tieto pyrkii usein nimeämään ja tuottamaan pysyviä merkityksiä, kun taas taiteen tuottama tieto on kokemuksellista: se virtaa ja muuttuu kokijan tunteiden, ajatusten ja taideteoksen välillä (Barrett 2013, 67). Molemmat antavat siis vain osittaista tietoa todellisuudesta, eri konteksteista käsin. Tiede on perinteisesti keskittynyt objektiivisesti mitattavaan tietoon, kun taas taide korostaa subjektiivista ja vaikeasti mitattavaa tietoa. Lienee paikallaan olla arvottamatta kumpaakaan tietoa toista paremmaksi. Hedelmällisempää on tarkastella, mitä eroja ja yhtäläisyyksiä näillä tiedon tuottamisen tavoilla on, ja miten ne voisivat täydentää toisiaan. (McNiff 2008.)

Tutkimusotteena taiteellinen tutkimus suo mahdollisuuden lähestyä aihetta ei-inhimillisen materiaalin kautta: antamalla materiaalin vaikuttaa (Bennettiä 2010 mukailten). Haluan kohdata aineita kehollani, pyöriskellä materiaalien kanssa vuorovaikutuksessa, seurailta aineiden välisiä suhteita, sekä havainnoida, miten keräilemäni aineet ovat vaikuttaneet itseeni vuosien saatossa. Tutkielman ohessa syntyvä teossarja *Sylkiöt* on innoittunut työharjoittelustani *Microbial Lives: Practices of New Human-Microbial Cultures* -hankkeessa, joka on tarjonnut paljon tietoa mikrobeista ja mahdollisuuden yhdistää tiedettä ja taidetta. Sylkiöissä yhdistyy niin sanottu synteettinen jäte eli purukumi sekä orgaaninen jäte, eli biojäte. Taiteellisella työskentelylläni haluan paitsi pohtia aineellista hierarkiaa, sitä miksi jokin aine tai materiaali vaikuttaa olevan arvokkaampaa kuin toinen, myös luontosuhteellisuutta holobiontistien koosteiden näkökulmasta. Kiinnostuin juuri eräänlaisten hylymateriaalien, kuten syljetyn purukumin ja biojätteen kohtaamisten kautta hahmottuvasta kehon ja ympäristön suhteellisuudesta. Koska en kuitenkaan voi puhua toisten “suulla”, ainoa tapani tarkastella ei-inhimillisiä on kohdata niiden kanssa ja puhua näistä kohtaamisista syntyneestä tiedosta ja vaikutelmista autoetnografisesti. Taiteelliseen tutkimukseen sisältyvä käytännöllinen ja kokemuksellinen puoli mahdollistaa tämän. Teoreettisen ja filosofisen pohdinnan yhdistäminen tekemiseen tuntuu luontevalta ja ne kulkevat herkästi rinta rinnan, mikä mihinkin vaikuttaen. Olen valmistunut Turun ammattikorkeakoulun Taideakatemiasta kuvataiteilijaksi vuonna 2016, ja Turun yliopistossa olen opiskellut aluksi filosofiaa (2011-) ja sitten sosiologiaa (2017-2020). Teen siis tutkimusta näistä koulutuksista saamieni taitojen ja tietojen avulla, muuta elämää poissulkematta.

Luvussa kaksi tarkastelen luontosuhteellisuutta: aloitan luontosuhteeseen liittyvistä keskusteluista. Pohdin myös subjekti-objekti –jaottelua, sekä ei-inhimillisyyden ja inhimillisyyden kietoutuneisuutta, villeyttä ja kontrollia. Sitten siirryn mikrobien olinsijojen ja toimintojen hahmotteluun ja ihmisholobionttiin. Lopuksi käsittelen vielä jätteisyyttä. Luvussa kolme perehdyn siihen, mitä taiteellinen tutkimus on, esittelen Sylkiöt ja keräilyn taiteen teon menetelmänä. Luvussa neljä analysoin Sylkiöiden prosessia mikrobien ja jätteen, kehollisen kumppanilajeuden ja luontosuhteellisuuden teoretisointeja apuna käyttäen. Luku viisi sisältää johtopäätökset ja viittauksia tulevaan.

2. Luontosuhteellisuus

Ihmisen, luonnon ja mikrobin välisessä suhteessa on kiinnostavia piirteitä. Eräs niistä on luontosuhde, johon liittyvät teoretisoinnit riippuvat vahvasti siitä, miten ihminen ja luonto koetaan. Perinteisen jaon mukaan luonto on luontoa ja ihminen siitä jotain täysin erillistä, joka hallinnoi älyllistä kulttuuria ja yhteiskuntaa. Näin luonto näyttäytyy ympäristönä, vähän kuin maisemana ihmisen taustalla. Tässä jaossa luonto näyttäytyy toisena, objektina, tai ryhmänä objekteja, ja ihminen subjektina. Tästä jaosta lienee peräisin myös luonnontieteellinen suhtautuminen luontoon: subjekti tuottaa tietoa objekteista, eli luonnosta. Luontoa koskevan tiedon uskottavin lähde näyttääkin olevan luonnontieteet. Esimerkiksi filosofi Timothy Morton haluaa purkaa käsityksen kaiken kokoavasta tilasta, eli luonnosta, jonka ihminen voi hahmottaa yhtenä suurena kokonaisuutena ja jota se voi hallita (Morton 2011).

Se, mitä luonnolla tarkoitetaan, ei ole itsestään selvää, vaikka arkikielessä se mielletäänkin usein nopeasti vaikkapa metsäksi. Michael Bonnetin mukaan länsimaissa luontoa on käsitteellistetty neljällä eri tavalla. Ensinnäkin se voidaan mieltää maailmankaikkeuden kokonaisuudeksi, jolla on tietty sisäinen järjestys. Toisaalta luonnoksi käsitetään monesti kaikki se, mikä on ei-inhimillistä. Kolmanneksi luonnolla viitataan myös ihmisen sisäiseen olemukseen. Neljänneksi luonto nähdään kaikkena sinä, mikä elävissä olioissa on tervettä ja normaalia ja edistää elämän jatkumista. (Bonnet 2004, 2007.) Viimeisestä lienee peräisin käsite *luonnollisuus* normaalina ja hyveellisenä. Luonnon ja ympäristön käsitteellinen yhteys vaikuttaisi myös olevan hieman epäselvä. Yrjö Hailan mukaan ympäristö ympäröi, eli jäsentyy jonkun tai jonkin ympärille, kun taas luonto on kaikkialla läsnä. Luontoon sisältyvät hänen mukaansa kaikki ne prosessit, jotka osallistuvat maapallon nykyisen olemuksen ylläpitämiseen. (Haila 2004, 9.)

Luonnon erottaminen ihmisestä erilliseksi voidaan nähdä esteenä ekologisen ajattelun ja eettisesti kestävä toiminnan kehittymiselle, sillä se eristää tietyn alueen kulttuurista kokonaan omaksi alueekseen. Lisäksi luonto esitetään herkästi romantisoituna ideaalina: kauniina ja ikuisesti puhtaana, jossa ihminen voi käydä luomassa tervettä luontosuhdetta. (Morton 2007.) Myös Bonnetin näkemykset ihmisen sisäisestä ”luonnollisesta” hyvyydestä, joka voidaan löytää vaikka marjastamalla erämaassa liittyvät tähän romantisoituneeseen luontokäsitykseen. Kuitenkin nämä luonnonkauniit ympäristöt kytkeytyvät vahvasti esimerkiksi luonnonsuojelupolitiikkaan ja

turismiin, eli siihen, mikä arkikielessä liitetään ennemminkin yhteiskuntaan ja kulttuuriin kuin luontoon (Saari & Värri 2017, 405). Luonnon eristäminen kulttuurista voi Mortonin mukaan tehdä ihmisen sokeaksi esimerkiksi ilmastonmuutokselle, jossa vahvasti sekoittuvat näennäisen luonnon ja kulttuurin alueet (Morton 2007). Ursula Heise puolestaan näkee esimerkiksi biodiversiteetin, uhanalaisuuden ja sukupuuton nimenomaan kulttuurisina kysymyksinä: kyse on ennen kaikkea arvoista ja kertomuksista ja vasta toissijaisesti tieteestä. Myös luonnontieteelliseen ajatteluun vaikuttavat vallitsevat arvot ja tavat jäsentää ilmiöitä, ja näin luonnontieteidenkin taustalla toimivat kulttuurisesti muotoutuneet käsitykset, ideat ja ideaalit. Näin luonnontieteitäkään ei voi pitää täysin objektiivisina. Heisen mukaan eläimet, kasvit ja muut eliöt ovat toimineet lähinnä ihmisen välineinä ajatella itseään, yhteisöjään, historiaansa ja tulevaisuuksiaan. (Heise 2016.)

Lisäksi luonto on käsitteenä jostain syystä vakiinnuttanut yksikön muodon, mikä yksipuolistaa käsityksiä luonnosta (Williams 1997, 41). Raymond Williamsin mukaan luonto voi olla mitä tahansa riippuen siitä, mitä prosesseja kulloinkin otamme tarkasteltavaksi. Hän vilauttaa luonnontieteelle ominaista tapaa nähdä luonto yksinkertaisesti suhteellisen muuttumattomana fyysisenä todellisuutena. (Williams 1997, 44.) Tämä näkemys ei siis välttämättä erottele ihmistä luonnoksi kutsutun fyysisen todellisuuden ulkopuolelle. Luonto nähdään kuitenkin monesti ihmiseltä koskemattomana: paikkana, jota ihminen ei ole vielä läsnäolollaan saastuttanut eikä sivilisaatioineen pilannut (Feldt 2012,1). Eettisesti kestävän luontosuhteen muodostaminen taas voi olla haastavaa, jos ajattelemmme ihmisen toiminnan automaattisesti tuhoavan luontoa (Haila 2004). Tämän ajatuskulun jatkumona ihminen helposti näyttäytyy sekä luonnon tuhoajana ja lopulta sen pelastajana, mutta ei ilmeisesti sen osana: vain ulkopuolisena operoijana. Eläinlajeista vain ihmislajin vastuulla onkin pelastaa luonto (Valkonen & Saaristo 2010, 11).

Ihmisen luontosuhdetta käsittelevä kirjallisuus keskittyy monesti erilaisiin tapoihin, joilla ihmiset ovat suhteessa “luontoon” (ks.esim. Nisbet, Zelenski, & Murphy 2009). Käsite luontosuhde on ollut ensisijainen tapa ymmärtää miten ihmiset suhtautuvat ja vuorovaikuttavat luonnon kanssa. Luontosuhteella onkin pääosin viitattu ihmisen tulkintoihin, asenteisiin ja arvoihin luonnosta pikemminkin kuin vuorovaikutukseen ihmisten ja luonnon välillä. (Valkonen 2005, 17.) Lisäksi käsitteeseen luontosuhde sisältyy perspektiivinäkökulma: kyse on juuri ihmisen suhteesta (tai käsityksistä tästä suhteesta) luontoon, eikä toisinpäin. Luonnon suhde ihmiseen lienisi ihmissuhde. Michael Pollan heilauttelee asetelmaa nurinpäin kirjassaan *Halun kasvioppi* (2001). Hän tuo ilmi

molemminpuolisen kesyyntymisen, jossa itse asiassa myös esimerkiksi peruna on se, joka kasvattaa ja kesyttää ihmistä, eikä vain toisinpäin. Esimerkiksi peruna tai omena yleistävät niitä ominaisuuksia itsessään, joita ihmiset arvostavat, ja saavat näin ihmiset viljelemään itseään. Näin kasvit valjastavat ihmiset omiin tarpeisiinsa. Samaan aikaan ihminen näkee asetelmassa vain oman toimijuutensa viljelykasvien hallitsijana. (Pollan 2001.)

Luontosuhteessa korostuukin juuri käsitteellisyys: luontosuhde ja luonnollisuus ovat pikemminkin ihmisen tulkintoja maailmasta kuin itse maailmaa. Nima Yeganefar (2015) puhuu luonnollisuudesta pikemminkin moraalisenä ja filosofisena kuin biologisena kysymyksenä. Toisaalta Valkonen huomauttaa, että laajana määritelmänä luontosuhteen voidaan katsoa liittyvän kaikkeen ihmisen toimintaan: hengittäminen, liikkuminen ja ruuan hankinta voidaan nähdä luontosuhteen ilmauksena. (Valkonen 2005, 17). Vaikuttaa siltä, että vain osa ihmisen toiminnasta on luonnottomia (Kaihovaara 2019, 85). Hengittäminen ja ruoansulatus eroavat jollain lailla ydinaseiden ja akkujen väkertämisestä. Miten? Ruumiilliset toiminnot mielletään ensisijaisiksi selviytymiskeinoiksi, perustarpeiden täyttämiseksi. Älymielen tarpeiden täyttäminen näyttäytyy monimutkaisempana. Vuorovaikutusta muun todellisuuden kanssa havainnollistaa esimerkiksi eräs perustoiminto, syöminen: luontosuhdetta kuvastaa myös se, kun itsemme “ulkopuolinen” muuttuu meiksi itseksemme, kun syömme esimerkiksi porkkanan. Porkkanan syömisen seurauksena suolistomikrobimme auttavat muuttamaan porkkanan vähitellen solujemme rakennusaineiksi, meiksi. Mikrobit yhdistävät meitä tautien kautta, mutta myös suolistomikrobien kautta konkreettisesti siihen aineeseen, mitä syömme. Mikrobit ovat linkki luonnon ja itsemme välillä, auttaen muuttamaan syömämme luonnon hitaasti meiksi itseksemme. (Latour 1988, 37.) Olemme, mitä syömme: olemme syömällä, eikä se onnistu tyhjiössä.

Luontosuhdekeskusteluun tuovat oman lisänsä ihmisen ja muiden toimijoiden suhteita korostavat teorit: uusmaterialistiset ja posthumanistiset teorit suhtautuvat inhimillisen ja ei-inhimillisen, sekä kulttuurin ja luonnon väliseen jakoon kriittisesti, muun muassa kyseenalaistamalla ihmisen ylivallan ja muusta erillisen subjektiuden, sekä pyrkimällä purkamaan hierarkiaa eri olevaisten väliltä (Lummaa & Rojola 2014). Molemmissa teoriasuuntauksissa pyritään asettamaan ei-inhimillinen ja inhimillinen tasa-arvoiseen asemaan. Erityisesti posthumanismi kritisoi humanistista maailmankuvaa. “Humanismilla voidaan - - tarkoittaa kahta asiaa: toisaalta humanistisia tieteitä ja toisaalta ihmiskeskeistä maailmankuvaa” (Nivala 2014, 256). Posthumanismia sivuava objektiorientoitunut ontologia (OOO) kritisoi korrelationismin käsitettä,

jonka mukaan maailman tiedostaminen edellyttää aina inhimillistä suhdetta kohteisiin (Nivala 2014, 244). Korrelationismin puolestaan nähdään juontuvan Immanuel Kantin toteamasta: ihminen ei voi tavoittaa lainkaan olioita sinänsä (Kant 1783/2005, 87 & 13, Huomautus II). “Tämän ajattelun vallankumouksen jälkeen ihminen on kohdannut todellisuuden aina havainnon muotojen ja ymmärryksen kategorioiden, kielellisten merkitysten, tajunnan intentioiden, historiallisesti rakentuneiden diskursiivisten käytäntöjen tai jonkin muun vastaavan periaatteen välittämänä.” (Nivala 2014, 241.) Se, että ihminen tiedostaa maailman omien havainnointikykyjensä kautta, tuntuu ymmärrettävältä, ja luultavasti muidenkin olioiden on jäsennettävä todellisuutta omien havainnointikykyjensä avulla. Se, uskotteleeko ettei omien havaintomahdollisuuksien ulkopuolella ole mitään muuta, on kuitenkin eri asia. “Kantista lähtevä ajattelu ei toki missään tapauksessa kiistä ulkomaailman olemassaoloa, vaan pelkästään meidän mahdollisuutemme saavuttaa siitä sellaista tietoa, joka olisi ihmisen ja maailman välisen korrelaatiosuhteen ulkopuolella”. (Nivala 2014, 242, AF 50: Meillassoux 2008/2012, 11.) Ihmisen erityisasemaa korostavana nähty Kantin argumentti voidaan toisaalta tulkita kertovan myös ihmisen vajavaisuudesta käsittää havaintokykynsä ulkopuolista, ja estyneisyydestä tuottaa “objektiivista” tietoa siitä. Kantilta pohjautunut ajatus on kuitenkin voinut lisätä ihmiskeskeistä maailmankuvaa, jossa ihminen aivoineen havainnoi muuta, ympäristöä, maisemaa, jota ei kuitenkaan ole merkityksellisenä olemassa ilman ihmisen havainnointia. Ihmisille näin tavallaan onkin, emmehän pääse mielestämme eroon, ja jokainen väistämättä katsoo maailmaa omasta näkökulmastaan. Havainnointikykyimme ulkopuolella saattaa kuitenkin olla monenlaista, mikä tekee näkökulmasta ihmiskeskeisen.

Havainnoiminen ja siihen liittyvät traditiot jossain määrin liittyvätkin luontosuhteeseen. Taneli Tuovinen pohtii taiteellisessa tutkimuksessaan, että ihmisen “käsitys muusta = luontosuhde” (Tuovinen 2016, 235). Tämä muu voi toki olla mitä vain, mutta ilmeisesti ihmisen kokemana jotain itsen ulkopuolista, “toista”. Havaintoon on sisäänrakennettuna luontosuhde, jolloin minä havainnoi muuta (Salminen 2005; Gibson 1979). Tämänkin näkemyksen mukaan ihminen siis jollain lailla eroaa luonnosta tai muusta luonnosta. Havaitsemiseen liittyy toimintakyvyn kokemus ja havainnoinnin pääasiallinen tehtävä lienee pitää meidät yhteydessä maailmaan. (Tuovinen 2016, 235.) Kyse on turvallisuudesta ja ekologisten suhteiden hahmottamisesta katsomalla ja kokemalla. Salminen ja Gibson viittaavat ekologiseen näkemiseen, jolloin ihminen “löytää” itsensä samasta ympäristöstä näkyvien objektien kanssa (Tuovinen 2016, 231). Toisten objektivoiminen voi olla tapa irrallistaa ne itsestä. Latourin (2004) mukaan jo sana

luontosuhde objektivoi luonnon, mikä ohjaa ajatusta juuri subjektiin ja objektiin ja näiden väliseen suhteeseen. Jako subjekteihin ja objekteihin herättää monia kysymyksiä. Edellyttääkö suhde johonkin sitä, että tämä jokin on itsestä irrallinen, “toinen”? Pollan pohtii, kuka puutarhassa on subjekti, kuka objekti; onko eliöillä, joilla ei ole ihmisen tietoisuuden kaltaista tietoisuutta, kuten kukilla ja mehiläisillä, jaottelua subjekteihin ja objekteihin? (Pollan 2001, 10). Puutarhuroinnin kautta Pollan (2001, 11) pohtii kasvien haluamista ja toimijuutta: “Kaikki nämä kasvit, joita aina olin pitänyt halujeni kohteina, olivat myös subjekteja: ne käyttivät minua, saivat minut tekemään niiden puolesta asioita, joita ne eivät itse pystyneet tekemään”. Kasvilajit ovat oppineet käyttämään hyväkseen eläinten haluja, tietoisia ja ei-tietoisia. Esimerkkeinä tästä toimivat hedelmät, jotka käytännössä käyttävät siementen kuljetuspalvelua hedelmiä syövien eläinten avulla (Pollan 2001, 40). Kesyyntyminen voidaankin nähdä kahdensuuntaisena (tai monisuuntaisena yhteis-) prosessina (emt, 213). Vaikka kritisoinkin luontosuhteen käsitettä muun muassa sen objektisubjektisuhteen vuoksi, en ole niin kiinnostunut pohtimaan niinkään subjektin ja objektin, tai subjektin ja subjektin, välisiä suhteita. Minua kiinnostaa enemmän kaiken yhteismuodostuminen ja siksi keskityn näkemyksiin, joissa ihminen nähdään luonnon osana. Keskityn siis “luontoisuuteen” kaikissa meissä: siihen miten olemme kytköksissä muuhun todellisuuteen jo ruumiillisuutemme kautta, kuten esimerkiksi syömällä ja sylkemällä. Pohdin kuitenkin myös hieman sitä, miksi subjekti-objekti -jaottelua ylipäätään ilmenee ja miksi se nähdään esimerkiksi posthumanismissa niin vahingollisena luontosuhteelle. Tätä käsitellään lisää luvussa neljä objektiorientoituneen ontologian yhteydessä.

Luontosuhteen sijaan käyttämäni käsite luontosuhteellisuus ei sekään ole täydellinen, mutta koen myös vaillinaisen käsitteen käyttämisen mielenkiintoisena. Luontosuhteellisuus sisältää kritisoimansa käsitteen luontosuhde, mutta sisältää jotain uutta, eli on muutoksessa, liikkeessä oleva käsite. Taiteilijat Teemu Lehmusruusu, Kalle Kataila ja Lasse Lecklin käyttivät yhteisessä näyttelyssään 2017 käsitettä *atmorelationaalinen* sanan luonto tilalla. ”Atmorelationaalinen -käsite ehdottaa, että on mahdotonta määritellä asian tai objektin tarkkaa alkua ja loppua - yhden asian fyysisen olomuodon lopun ja seuraavan asian alun välillä on liikkuva huokoinen alue. ... Atmorelationaalinen -käsitettä voidaan käyttää käsitteen *luonto* tilalla.*” (Kataila, Lecklin & Lehmusruusu 2017.) Voisin käyttää myös tätä, mutta käsite luontosuhteellisuus linkittää aiheet kenties helpommin ymmärrettävästi edellisiin, ikaikaisiin luontosuhdekeskusteluihin. “Luonto” on käsitteellinen silmälasia, jolla nykyiset ympäristöongelmat painostavat meitä kohdistamaan näkemään uusia asioita, liikkumaan kategorioiden rajapinnoilla.

2.1. Ei-niin-inhimillinen?

Luontosuhteellisuuksia pohtiessa joutuu väkisinkin sivuamaan myös ei-inhimillisen ja inhimillisen käsitteitä, ja välillä koko puuro tekisi mieli jättää taakseen. Ei-inhimillinen käänne esimerkiksi länsimaisessa filosofiassa ja yhteiskuntatieteessä toteaa, että oikeastaan kaikki *on* ei-inhimillistä (esim. Grusin 2015) ja haluaa kurkistella läpi sen raon, joka erottaa ihmisiä muista lajeista (Ogden ym. 2013, 5). Posthumanismi voi joillekin olla liian ihmiskeskeistä teoriaa, ja siksi käytetään myös termejä ei-inhimillinen käänne tai post-antroposentrinen eli ihmiskeskeisen jälkeinen, sekä *more-than-human*. Näiden nimikkeiden alle lukeutuu monia teoreettisia lähtökohtia, mutta niitä yhdistää ihmisen erityislaatuisuuden vastustaminen. Tähän kuuluu dualistinen näkemys, jossa erotetaan inhimillinen ja ei-inhimillinen, kuten esimerkiksi eläimet, kasvit, organismit, ilmasto, teknologiat ja ekosysteemit selkeästi toisistaan. (Grusin 2015.) Ei-inhimillinen näkökulma painottuu siihen, että ei-inhimillisyys onkin kaiken aikaa ollut valtaisesti läsnä: “emme ole koskaan olleet moderneja” eli luonnosta erillisiä, kuten Bruno Latour asian ilmaisee (Latour 2006). “Meitä ei ole koskaan kesytetty” jatkaa Riikka Kaihovaara: “Kuka meidät olisi kesyttänyt?” Jos miellämme itsemme luomakunnan kruunuksi, ei yläpuolellamme ole enää ketään. Kaihovaara pohtii, onko sittenkin käynyt niin, että ihminen on ainoa todella villi eläin. (Kaihovaara 2019, 194.) Myöhemmin Kaihovaara kuitenkin toteaa, että ihminen on itse kesyttänyt itsensä luopumalla vaistojensa noudattamisesta ja siirtänyt vastuun haluista, tarpeista ja niiden täyttämisen keinoista kulttuurille. Näin ollen sivilisoituminen olisi kesyttänyt ihmislajin. Esimerkiksi erikoistuminen työskentelemään tietyssä ammatissa, kuten lääkärinä tai puutarhurina on osa sivilisoitumis-, eli kesyyntymisprosessia. Yksilöt ovat kasvien lailla ikään kuin jalostettu tiettyyn ammattiin. (Kaihovaara 2019, 196.) Tällainen työnjako vähentää yksilön elämän kokonaisvaltaisuutta ja lisää riippuvuutta toisiin. Sosiologiassa eriytyminen nähdään kiinteänä osana modernisoitumista ja mahdollisuutena kulttuurin kehittymiselle, ihmislajin kehittymiselle ylipäätään. Eriytyminen ja riippuvaisuus nimenomaan toisten ihmisten tekemästä työstä ja työn lopputuloksista (ei niinkään ihmisten fyysisestä kohtaamisesta) ja luonnosta resurssivarastona vaikuttavatkin olevan modernin maailman pilareja. Kaiken kokeminen ei-inhimillisenä voi olla kiinnostava ajatushaara tätä taustaa vasten.

Mikä oikeastaan on inhimillistä? Inhimillisyys vaikuttaa olevan siroteltu ympäriinsä: ihmisen istuttamat metsät, jalostamat kauralajikkeet, hengitysilma päästöhiukkasineen, jopa sää ja ilmasto ovat kytköksissä monenlaiseen toimintaan, jossa myös ihminen on mukana. Painotus voisi olla

kuitenkin sanassa *myös*, ei *vain* ihminen. Latourin (2014, 16) mukaan inhimillisen ja ei-inhimillisen rajaa ei enää ole, eikä näin ollen ole edes mielekästä keskustella luonnon ja kulttuurin “yhdistämisestä”. Jään pohtimaan, onko raja joskus siis ollut? Ihmistoiminta on myös aina ollut holobionttista ja hybridistä (Latour 2006), eli ihmistoiminta on aina ollut myös “ei-inhimillistä”. Paitsi että luonnon oliot osallistuvat inhimillisten mahdollisuuksien ja mahdottomuuksien muokkaantumiseen, myös luontokäsitykset vaikuttavat siihen, minkä uskomme mahdolliseksi ja minkä mahdottomaksi: luonnon poliittisuus on luonnon osallisuutta inhimillisten yhteisöjen mahdollisuuksien muovautumiseen (Haila & Lähde 2003, 9–22). Jos inhimillisen ja ei -inhimillisen katsotaan kuvastavan subjektiivisuutta ja objektiivisuutta, ja jos inhimillisyys ja ei-inhimillisyys ovat näin vahvasti sekaisin, mitä käy subjektiivisuudelle ja objektiivisuudelle? Latourin mukaan luonto objektiivisena kaukaisuutena on kadonnut. ”Ei ole mitään kaukaista paikkaa enää. Ja etäisyyden myötä myös objektiivisuus on mennyttä, tai ainakin vanha käsitys objektiivisuudesta, [...] objektiivisuuden käsitteen on kumonnut täysin ihmisen läsnäolo niissä ilmiöissä, joita [tieteessä] kuvaillaan.” (Latour 2014, 2.) Jos subjekti-objekti -jaottelun koetaan olevan ihminen-luonto -jaottelun taustalla, on kiinnostavaa pohtia, miten käy, jos Latourin kuvailemaa objektiivisuutta ei olekaan.

Jos inhimillisyys on ripoteltu ympäriinsä, ei-inhimillisyys se vasta onkin: esimerkiksi 99,7 prosenttia kaikesta maapallolla elävästä biomassasta on kasveja. Ihminen ja muut eläimet yhdessä muodostavat loput 0,3 prosenttia (Mancuso, Viola & Benham 2015, 123.) Kasvit toimivat enemmistönä, jonka massiivisuudesta emme välttämättä ole tietoisia. Maapallo on ekosysteemi, joka on kasvien dominoima (emt. 2015, 123). Siitä huolimatta ihmislajista on tullut geologinen voima, joka muuttaa maapallon rakennetta. Moni viittaa ihmisen aikaan, antroposeeniin, nimenomaan laajojen ympäristötuhojen aiheuttajana. Antroposeenin katsotaan alkaneen teollistumisesta. Patricia Yaeger (2008, 332) on huomauttanut, ettei luontoa ilman ihmisen jälkeä enää oikeastaan edes ole; kaikkialla luonnossa on havaittavissa ihmisen vaikutus (Pyyhtinen 2015). “Ihmisen jälki” on kiinnostavasti demonisoitu suhteessa esimerkiksi kotkan tai mehiläisen jälkeen. Moderni maailma mahdollistaa ihmiselle monipuolisen maailmassa toimimisen. Ihminen ei ole enää sidottu paikallisuuteensa, vaan vaikutuksemme ulottuu sinne, missä emme ole edes paikalla (Pyyhtinen 2015, 11). “Kaikkialla oleminen” tuskin kuitenkaan on vain ihmislajin piirre. Esimerkiksi maapallon toisella puolella syntynyt virusepidemia voi hyvinkin pian alkaa olla kaikkialla, kaikkien yhteisenä terveysuhkana, tai rajusti purkautuvan tulivuoren tuhkat voivat vaikuttaa koko maailman ilmastoon. (Pelästykö ihminen antroposeenia säikähtäessään itseasiassa

itseään, voimaansa ja valtaansa?) Ihmisen jälki ei sinänsä aina ole irrallinen muiden jäljistä: on kiinnostavaa, että esimerkiksi maailmanlaajuisesta lihakarjataloudesta aiheutuvat ilmakehää lämmittävät märehitimiskaasut ovat ihmisen ja naudan yhteistoimintaa. Naudat ovat kuitenkin jollain lailla välinearvostettuja välikappaleita tässä yhtälössä, jonka tarkoitus on ruokkia ihmiskunta. Ihminen koetaankin tässä yhteydessä pääongelmaksi, eivätkä naudat. Ihmisellä on valtaa kasvattaa ja vaikuttaa karjatalouden kasvuun, puuttua heidän elämäänsä. Jos taas koemme ihmisen “puuttuvan” luonnon muuten niin luonnollisiin prosesseihin, tulemme samalla olettaneeksi, että ihmisen olisi mahdollista olla puuttumatta mihinkään (Williams 1997, 52). Näin ihminen olisi siis lähtökohtaisesti muusta irrallinen. Antroposeenissäkin oleellista on kuitenkin yhteistoimijuus: ihminen on muuttunut geologiseksi voimaksi nimenomaan muiden luonnonvoimien, kuten öljyvarojen, avulla. Ihmistoiminta ei tapahdu tyhjiössä, vaan jatkuvassa vuorovaikutuksessa kaiken muun kanssa. Riikka Kaihovaara painottaa lisäksi, etteivät muut luonnonvoimat ole kadonneet mihinkään. Maailman tila on arvaamaton, erilaisten voimien yhdistelmä. (Kaihovaara 2019, 179-180.) Vaikka kuinka yrittäisimme kontrolloida kaikkea, villiys elää aina, jopa ihmisessä. Williamsin mukaan jättäessämme huomiotta ne elävät prosessit, joiden osa olemme, päädymme vieraantumaan myös itsestämme (Williams 1997, 66). Oman luontoisuutemme unohtaessamme unohdamme yhteytemme ja kykymme olla yhteydessä, mihin? Kaikkeen.

Mikäli antroposentrisyyskin on loppupeleissä myös pitkälti ei-inhimillistä, mistä inhimillisyydessä on kyse? Kaihovaaran mukaan ihminen on kaikkine systeemeineen osa luontoa, samoin kaikkine erityispiirteineen tietoisuudesta eettiseen ajatteluun. Joka lajilla on omat erityispiirteensä, ja siksi Kaihovaara pohtii, miksi juuri ihmisen erityispiirteet olisivat ne kaikkein “erityisimmät”. (Kaihovaara 2019, 21.) Ihmistoimintaan monesti liitetty intentionaalisuus on vain yksi tietty tapaus kaikista mahdollisista toimista ja aktiivisuudesta (Pyyhtinen 2015, 70). Kulttuuri nähdään monesti ihmislajin erityisenä yksinoikeutena. Kaihovaaran mukaan kulttuuri ei kuitenkaan ole asia, vaan suhde (Kaihovaara 2019, 161). Onko kulttuuri tavallaan sama asia kuin luontosuhde? Kulttuuri on ihmisen elämäntapaa ja yhteyttä, suhteita muihin luontokappaleisiin, omaan lajiin ja toisiin lajeihin, tapahtumia, toimintoja ja merkityksiä. Siinä missä luonto ja kulttuuri on pitkään nähty liki toistensa vastakohtina, Donna Haraway puhuu enemminkin luontokulttuureista: luonnon ja kulttuurin yhteistoiminnasta. Samaan tapaan kuin kumppanilajit, luonto ja kulttuurikin toimivat pikemminkin yhdessä kuin toisistaan erillään. (Haraway 2007.) Toiminnat ja käytännöt voidaan Harawayn teorioissa nähdä pikemminkin verkostoina kuin loputtomina kategorisointeina erilaisiin lajeihin ja

luokkiin. Sillä, keskitytäänkö eroihin vai yhteyksiin, voidaan saada hyvin erilainen kuva kokonaisuudesta ja sen toiminnasta. Uusmaterialistiset ja posthumanistiset teoriat vaikuttavatkin korostavan yhteyttä vastaiskuna länsimaiselle individualistiselle erottelun kulttuurille.

Sylkiöissä havaittavissa oleva erilaisten aineellisuuksien ja toimijoiden hybridisoituminen voi johtaa keskusteluun luonnon ja ihmisen välisistä suhteista. Itse koen kiinnostavana aineiden yhteenlinkittymisen, mutten koe suurta tarvetta yrittää määritellä, mikä on inhimillistä ja mikä ei-inhimillistä. Kuten antroposeenin ajalle määritellyt maailmanlaajuiset vaikutukset ovat yhteistoimintaa, niin ovat Sylkiötkin. Yhtäläillä olen itse mukana siinä prosessissa missä ne muotoutuvat, ja yhtäläillä esimerkiksi materiaalit, aika ja säätilat ovat vaikuttavat osaltaan prosessin kulkuun.

2.2. Vileys ja kontrolli, antihaurausta ja hauraus

“Jos antihaurausta on kaikkien luonnon (ja monimutkaisten) säilyneiden järjestelmien ominaisuus, ratkaisevaa on, että järjestelmille koituu vahinkoa, jos niiltä poistetaan herkkäliikkeisyys, satunnaisuus ja stressitekijät. Ne heikkenevät, kuolevat tai räjähtävät.” (Taleb 2012, 25)

Nassim Nicholas Taleb käsittelee antihaurauden käsitettä kirjassaan *Antihaurausta. Asioita, jotka hyötyvät epäjärjestyksestä* (2012). Tavallaan antihauraudesta puhuessaan Taleb puhuu villeydestä tai luonnosta: orgaanisille järjestelmille tyypillisestä monimuotoisuuden systeemistä, jossa tapahtuu paljon pieniä virheitä, mutta mikään niistä ei ole kovin vakava. Antihauras järjestelmä korjaa itse itsensä. Vastakohtana tälle Taleb puhuu hauraudesta, jolle ominaista on kiinnittyminen ja ripustautuminen niin vahvasti johonkin tiettyyn, että sen romahtaessa romahtaa todella moni muukin asia. Näin vahingot ovat suuret, eikä niitä osaa korjata kuin jokin tietty, niihin erikoistunut toimija. (Taleb 2012, 53.) Antihauraan käsitteessä kiehtoo sen systeemisyys ja näkökulman ei-inhimillisyys: puhutaan systeemistä paikantamatta sinne ihmistä, pyörittelemättä loputtomasti ihmisen paikkaa järjestelmässä. Kyse on enemmän kokonaisprosessista, siitä miten maailma “toimii”, ei siitä kuka sitä “toimittaa”. Tässä mielessä käsitteet “toimija” ja “toimijuus” ovat harhaanjohtavia, koska ne olettavat toiminnalle alullepanijan (Pyyhtinen 2015, 21).

Taleb puhuu myös hormoneista: pieni annos vahingollista ainetta onkin oikeastaan hyödyllistä eliölle, toimien kuin lääke (Taleb 2012, 59). Alhaisen tason stressitekijät (materiaalin väsyminen) vahingoittavat koneita, mutta alhaisen tason stressitekijöiden (hormeesin) puuttuminen vahingoittaa eliöitä (Taleb 2012, 79). “Kun stressi kohdistetaan elottomaan, siis elämättömään, aineeseen, se tyypillisesti joko väsy tai murtuu” - - “tätä eroa voidaan käyttää elävän ja elottoman välisenä merkinä. Se että keinotekoisien on oltava antihaurasta, jotta voisimme käyttää sitä kudoksena, on varsin paljastava biologisen ja synteettisen välinen ero. Talosi, yleiskoneesi ja tietokoneesi lopulta kuluvat eivätkä korjaa itseään.” (Taleb 2012, 78.) Talebin mukaan elottomat taikka hauraat järjestelmät eivät siis ole omavaraisia, vaan elottomia järjestelmiä, avuttomia, itselleenkin ulkopuolisia ja hauraita. Synteettisen tai “keinotekoisien” maailman lisääntyminen onkin yhteydessä jätteistymiseen: kun tuotetaan aineita tai systeemejä, jotka eivät pärjää itsekseen ja hajoavat herkästi, kuten esimerkiksi muovipurkit, syntyy paljon jätettä, joka ei osaa itse käsitellä itseään, eikä juuri kukaan muukaan: ihminen pyrkii kierrättämään sitä ja ilmeisesti jotkin bakteerilajit ja jauhomadot osaavat käyttää muovia ravinnokseen ja muokata sitä eri muotoon, mutta suuri osa muovijätteestä jauhautuu mikromuoviksi ja leviää ympäriinsä. Talebin kuvailemien elollisten ja synteettisten järjestelmien yhteistyö, keskustelu antihauraasta ja hauraasta on osittain samaa kuin villin ja kontrolloidun maailmanjärjestelmien pohtiminen. Olen tunnustavani Talebilta myös kritiikkiä ihmiskunnan taipumukselle lyhytnäköisyyteen: hauraiden järjestelmien luonti ja ylläpito vaatii paljon energiaa, mutta ne eivät ole välttämättä kovin kestäviä ja siirtävät ongelmia eteenpäin. Esimerkiksi kulutukseen perustuva yhteiskuntajärjestelmä käyttää enemmän resursseja kuin on kestävä, ja siirtää jäte- ja muut seuraukset myöhemmälle, eli ikään kuin lainaa resursseja tulevaisuudelta. Ehkä tästä on kyse Williamsin (1997, 66) huomiosta siitä, mitä tapahtuu, kun unohdamme yhteytemme muuhun: syntyy keskenään ei-niin yhteensopivia järjestelmiä ja erillisiltä tuntuvia erityisongelmia.

Onko villeyttä tai kontrollia kumpaakaan olemassa ja missä määrin ne ovat toistensa vastakohtia? Onko villi synonyymi luonnolle ja kontrolli ihmiselle, vai ovatko ne toimijoista vapaita käsitteitä, ilmiöitä toimijuuksien sijaan? Jos jokin käsite koetaan ongelmalliseksi, niin kuin tässä tapauksessa luonto, auttaako käsitteen vaihtaminen toiseksi? Kaihovaara kokee oleelliseksi puhua villeydestä luonnon sijaan. Mikäli kaikki olennot ovat osa luontoa, liittyynee kaikkeen myös villeyttä. Villeyttä ei kuitenkaan Kaihovaaran mukaan voi ulkoistaa luontoon tuolla jossain. Villeyys ei ole paikka, vaan prosessi. Siten luonnon suojele ei Kaihovaaran mukaan itsessään riitä, vaan meidän tulisi myös sallia luonto, sallia villeyys. (Kaihovaara 2019, 22-24.) Pohdin, mihin Kaihovaara villillä

viittaa todetessaan, että "villii" luontoa voi olla vaikea löytää? Rumuus voi olla villin luonnon selviytymiskeino; ihminen jättää rumana kokemansa luonnon rauhaan. Sen sijaan erämaat ja muut postikorteistetut maisemakuvat ovat Kaihovaaran mukaan merkityksellistäneet kansallispuistot puhki, kyllästäneet "ensimmäisen", ihmisestä riippumattoman luonnon "toisella", ihmistoiminnan muovaamalla luonnolla. (Kaihovaara 2019, 55; 82.) Näin merkitykset saattavat peittää alleen villin luonnon. Sen sijaan Williamsin mukaan prosessia edeltävä käsite oli kone, ja luonto nähtiin joskus koneena (Williams 1997, 49;54). Ehkä maapallon voi nähdä omavaraisesti toimivana isona koneena. Samoin kuin villi luonto, antihauras ja orgaaninen osaavat korjata itsensä (Taleb 2012, 79). Mitä useampia melko lieviä kriisejä systeemi kohtaa, sitä helpommin saatavilla säilyy reagoitakyvyn mahdollistama sopeutuminen ja mukautuminen muuttuviin olosuhteisiin. Esimerkiksi kasvit voidaan nähdä älykkäinä, jos älykkyyden määritelmäksi on ehdotettu kykyä ratkoa ongelmia (Mancuso, Viola & Benham 2015, 5). Antihauras järjestelmä kuulostaa älykkäältä: siltä, että monella on mahdollisuus toimia ja etsiä ratkaisuja muuttuviin olosuhteisiin, eikä vain esimerkiksi yksinvaltiaalla. Ehkä kokonaisuus toimii hyvin, jos kaikki voivat osallistua sen pyörittämiseen. Ehkei älykkyys kehity, jollei lieviä kriisejä yritä ratkoa. Ehkä luontosuhteellisuudessa on oleellista se, että älykkyys voi näyttäytyä niin monella eri tavalla. Jostain on jäänyt mieleeni lause: vain villi luonto voi selvitä. Villin koen tässä yhteydessä prosessiksi, jossa kaikki saavat vaikuttaa, jossa valta on hajaannutettu, eikä vähemmistö kontrolloi enemmistöä. Siinä mielessä villeydellä ja kontrollilla voi olla jotain tekemistä keskenään.

Onkin kiinnostavaa, mitä systeemeille sallitaan: sallitaanko vapaus vaikuttaa asioihin itse vai tuotetaanko puolipassiivisia ja ohjaajasta riippuvaisia järjestelmiä? Permakulttuuri on suunnittelufilosofia, jonka tarkoitus on jäljitellä luonnon omia menetelmiä puutarhaa viljellessä. Permakulttuuri voisi olla antihauras ja monokulttuuriin perustuva tehotuotanto hauras viljelymenetelmäsystemi. Samoin permakulttuuri voi kenties olla villiiä, ja tehotuotanto kontrolloitua: permakulttuurissa pyritään järjestämään puutarha niin, että se on itse itseään pyörittävä ekosysteemi, itsekseen ruokaa kasvava ekosysteemi. Näin sen hoitoon ei juuri tarvitse tuoda energiaa ulkopuolelta, vaan se on omavarainen, järjestelmä. Ulkopuolisuuden määritelmä voi tosin olla hatara, koska sadevesikin sataa monen kaukaisenkin vaikutuksen seurauksena. Permakulttuurisessa puutarhassa sen osaset ovat kytköksissä toisiinsa tehokkaasti, niin että energiaa säästyy, ja lisäksi muodostavat toisilleen sopivia olosuhteita, kuten esimerkiksi korkeammat kasvit muodostavat sopivia varjopaikkoja matalammille. Näin ollen permakulttuuripuutarha voi olla erittäinkin järjestyksessä, vaikka näyttäisikin ihmissilmälle

sekavalta. (Kaihovaara 2012.) Kun yhteydet toimivat, kokonaisuus toimii. Joskus taas suhdetta toiseen luontokappaleeseen halutaan ikään kuin piilotella: esimerkiksi kasvien hallinta- ja kontrollointiyritykset voivat olla myös huvittavia, kuten kasvin farmaseutisoiminen lääkekasviksi. Edut poimitaan synteettisesti pilleriin, jolloin itse kasvin voi unohtaa. Näin siitä tulee tuote, jota voidaan hallinnoida, säädellä ja myydä. (Pollan 2001, 196.) Ilmeisesti suoraan esimerkiksi kasvin tai bakteerin kanssa vuorovaikuttaminen on liian epämääräistä, villiä tai noloa. Kun ihminen tukeutuu hauraaseen yhteiskunnalliseen infrastruktuurijärjestelmään, jotkin yhteydet voivat rapistua. Niihin yhteyksien saaminen näyttää tarkoittavan ihmiselle sitä, että ne pitää vetää mukaan samaan, hauraaseen systeemiin, tuhota kasvien elinmahdollisuudet ja erikseen kasvattaa kasveja fossiilisilla polttoaineilla pillereiksi. Kasveista saatavien etujen toimijana halutaan nähdä ihminen.

2.3. Mikrobi, elävänä jätteistetty näkymätön maailmankaikkeuden liima

2.3.1. Ihminen superorganismina, holobionttina

Ihmistä katsotaan yleensä ihmisen näkökulmasta. Mitä tapahtuu, jos perspektiiviä vaihdetaan? Antropologit C. E. Giraldo Herrera ja Eduardo Viveiro de Castro ovat tutkineet shamanismiin liittyvää animismia sekä perspektiivinvaihtoa esimerkiksi mikrobien avulla. Erot eri lajien välillä eivät ole niinkään metafysisiä tai henkisiä, vaan liittyvät niiden fyysisiin kehoihin ja väline-elimien erilaisuuteen. Näiden kautta puolestaan määrittyy heidän perspektiivinsä. (Herrera 2018, 24; de Castro 1998.) Keho kykyineen ja ominaislaatuineen on samalla perspektiivi maailmaan. Hahmottaakseen maailmaa mahdollisimman monen perspektiivin kautta, shamaanit toimivat ikään kuin kääntäjinä eri perspektiivien välillä. Toisten perspektiivejä adoptoimalla shamaanit yrittävät hallita inhimillisiä ja ei-inhimillisiä suhteita. (de Castro 2004.) Pukeutumalla eläinten turkinpaloihin ja luihin helpottuu shamaanin pääsy osalliseksi toisiin perspektiiveihin, näkökulmiin.

Toinen tapa vaihtaa näkökulmaa on pitäytyä kehossaan, mutta kokea se monena. Lääketieteellinen tiedeyhteisö on vähitellen omaksumassa käsityksen, jossa itsenäisten organismien sijaan monisolulliset “isännät” ja heidän mikrobiotansa muodostavat kompleksisen ja kehittyvän superorganismien, holobiontin. Tämä näkökulma johtaa erilaisten fyysisten prosessien ja esimerkiksi tautien synnyn uudelleen arviointiin. Tarjoamme kodin “omien” solujemme lisäksi myös laajalle mikrobiyhteisölle, jonka kanssa elämme symbioottisessa suhteessa. (Greer & Dong ym. 2016.) Kaikki pitkälle kehittyneet organismit elävät symbioottisessa suhteessa mikrobien kanssa. Holobiontti tarkoittaaakin eläintä tai kasvia ja kaikkia häneen liittyneitä mikrobeja. (Six 2013.) Ihmiskeho on kuin planeetta tai ekosysteemi, ja mikrobit auttajia ja toimijoita, pikemminkin kuin vaaroja ja vihollisia. Stefanie Fishel käyttää ihmiskehosta käsitettä *lively vessel* (vapaasti suomennettuna elävä säiliö tai astia), horjuttaakseen ihmiselle miellettyä autonomiaa ja yksilöllisyyttä. Fishel pohtii ihmisessä asuvaa mikrobiomia juuri perspektiivinä: miten se voi muuttaa ymmärrystämme ruumiin politiikasta, tämän perspektiivin avulla? (Fishel 2017, 57). Holobiontti nähdään lisäksi ekosysteeminä, eli siihen lukeutuu paitsi isäntäeliö ja siihen liittyneet mikrobit, eli mikrobiota, myös näiden väliset suhteet. Holobiontti kykenee toimiin, jotka eivät olisi

mahdollisia suhteistaan erillisille, koosteesta irrotetuille osille. (Pita & Rix ym. 2018). Holobiontilla ei siis tarkoiteta vain ihmistä. Biologisen identiteetin muutos yksiköstä monikkoon voi johtaa monenlaisiin muutoksiin käsityksissämme meistä ja suhteistamme. Puhutaan esimerkiksi mikrobiottisesta alitajunnasta, joka voi olla vastuussa monista vieteistämme ja haluistamme (Dinan & Stilling ym., 2015), tunteistamme sekä fyysisestä ja mentaalista terveydestä (Evrensel & Ceylan, 2015). Vaihtamalla näkökulmaa ihmisestä mikrobiin ihminen alkaakin näyttäytyä mikrobipesäkkeenä. Kun tutkielmassa puhun ihmisestä, käytän toisinaan sanaa ihmisholobiontti, erotuksena muista holobionteista, mutta luopuen ihmisindividuaalista.

2.3.2. Mikrobi , mikrobiota ja matka individuaalista holobiontiksi

*“**Mikrobi** (< kreikk. μικρον (mikron) 'pieni', βίος (bios) 'elämä'), **mikro-organismi** tai **pieneliö** on mikroskooppisen pieni eliö. Mikrobit eivät ole yksi yhtenäinen taksonominen eliöryhmä, vaan mikrobeja löytyy kaikista eliökunnista. Kaikki bakteerit ja arkeonit ovat mikrobeja. Myös mikroskooppiset sienet, kasvit ja eläimet voivat olla mikrobeja. Tällaisia ovat homeet, hiivat, pienet viherlevät ja osa alkueliöistä. Mikrobeihin voidaan luokitella myös virukset, joiden ei kuitenkaan ajatella olevan eläviä olentoja.”* (Wikipedia 2019)

Ihmiset ja mikrobit ovat eläneet yhdessä aina, mutta Louis Pasteurin työryhmineen tekemää havaintoa pidetään merkkipaaluna mikrobien tiedostamisen suhteen. Vuonna 1860 Pasteurikot alkoivat epäillä viruksia taudinaiheuttajiksi, ja niin alkoi pitkään kestänyt kamppailu mikrobeja vastaan. (Brives 2017.) Oleellista pasteurikkojen havainnoissa oli mikrobin pelkistäminen laboratoriossa silminnähtäväksi erilliseksi olioksi, suhteistaan irrotetuksi. Petrimaljalla voitiin havainnoida mikrobien yksin kehittymistä ja monistumista. (Latour 1988, 62-63.) Muutoin mikrobit ovat niin minimaalisia ja kietoutuneita kaikkeen muuhun, että niiden havaitseminen sellaisenaan on lähestulkoon mahdotonta. Myös tuberkuloosin liittäminen bakteereihin noin 130 vuotta sitten aiheutti vihansekaista asennoitumista bakteereihin (Enders 2015, 253). Vähitellen useat tartuntataudit on saatu hallintaan muun muassa parantuneen hygienian ja rokotteiden ansiosta. Etenkin länsimainen ihmiskunta on pyrkinyt karsimaan kaikenlaista kosketusta mikrobeihin, mikä on johtanut toisaalta myös jopa liian hygieeniseen elämäntyyliin. Tästä voi

joidenkin tutkimusten mukaan aiheutua muun muassa allergioita ja autoimmuunisairauksia immuunipuolustusjärjestelmän hyökätessä mikrobien suomien häiriötekijöiden puutteessa kehon omien solujen kimppuun (Aivelo 2018, Enders 2015.) Mikrobien minimaalisuus ja toisaalta maksimaalisuus tekivät vaikutuksen pasteurikkojen aikalaisiin: miten minimaalinen mikrobi voi tappaa miljoona kertaa itseään isomman? (Latour 1988, 74.) Mikrobien mottona voisi toimia “ole niin pieni, että olet huomaamaton”. Yksin ei mikrobikaan saa paljoa aikaiseksi, ja siksi sille ominaista on liikkua toisia mikrobeja kohti, monistua ja yhdistyä (Latour 1988, 67). Mikrobit vaikuttavatkin olevan mestareita vuorovaikuttamisessa.

Mikrobit ovat kaikkialla läsnä olevia, ubiikkeja. Pasteurikkojen mukaan mikrobit ovat pelkästään sosiaalisiksi luultujen suhteiden kolmansia osapuolia. Sodassa mikrobeja vastaan lieneekin juuri pyrkimys pitää sosiaaliset suhteet mahdollisimman sosiaalisina karsimalla mikrobit viemästä tilanteita yllättäviin suuntiin (Latour 1988, 38-39.) Paitsi ihmislajille koituvaa haittaa, voi mikrobien vähäisyydestä vaarantua koko maapallon elinsysteemi. Mikrobit todella osallistuvat sosiaaliseen elämään tuottamalla esimerkiksi jokaiselle ominaisen yksilöllisen ominaishajun (Xu ym.2007), mikä puolestaan vetää puoleensa joitain ihmisholobiontteja ja loitontaa toisia. Itse mikrobitkin voidaan nähdä sosiaalisina, jos tarkastellaan niiden kykyjä toimia paitsi yksin, myös liittyä toisiinsa, (Dunny ym. 2008) monimutkaisiin järjestelmiin ja suhteeseen ympäristön, kuten maan, pilvien, kasvien ja eläinten kehojen kanssa (Herrera 2018 ,72).

Ihmisten ja esimerkiksi mikrobeiksi luokiteltujen loisten yhteiselo on ollut kaksisuuntaista: ihmisten kulttuurinen kehitys on vaikuttanut tautilajistoon ja tautien leviämiseen, ja loiset puolestaan ovat muokanneet ihmisten elinolosuhteita muun muassa aiheuttamalla lukuisia kuolemia (Aivelo 2018, 14). Loiset ovat myös painostaneet ihmiskuntaa muuttamaan kulttuurisia käytäntöjään, kuten esimerkiksi pesemään käsiään. Maanviljelykulttuurin muutos toi muutoksia myös loisten elämään: asumistiheys kasvoi, ja usein asuttiin tiiviisti kotieläinten kanssa, jolloin mikrobit eläinten ja ihmiseläinten välillä pääsivät siirtymään ympäriinsä. Myös ruokavalio muuttui maanviljelyn myötä. (Aivelo 2018, 71.) Mikrobeilla ja ihmisillä onkin pitkä ja yhteenkietoutunut evolutiivinen historia, ja Donna Haraway puhuu mikrobeista myös kumppanilajeina: lajeina, joilla on pitkä yhteinen kehityshistoria ja joita ei voi erottaa toisistaan (Haraway 2007). Aivelo määrittelee seuralaislajit eliöiksi, joiden kanssa jaamme kehomme. Ihminen on kooltaan iso ja ympäristönä monipuolinen, joten sen sisälle mahtuu kokonainen ekosysteemi, tai oikeastaan monia. Ihmisessä on esimerkiksi bakteerisoluja enemmän kuin omia solujamme. Suurin osa sijaitsee

suolistossa, jossa elää kolmekymmentä triljoonaa bakteeria. (Aivelo 2018, 28; Fishel 2017, 55) Nämä suolistomikrobit ovat rajapinta kehojen ja ympäristön välillä (Fishel 2017, 55) Paitsi bakteereja, ihmiskehossa on yleisesti mikrobeja enemmän kuin itse ihmissoluja: mikrobistoa on ihmiskehossa noin kymmenen kertaa enemmän kuin ihmissoluja (Scher & Abramson 2011, 569; Fishel 2017). Pinta-alansa ansiosta suolisto on kehon suurin aistinelin (Enders 2015, 146). Osa tutkijoista puolustaa teoriaa, jossa suoliston mikrobiota voidaan pitää omana elimenään (Enders 2015, 220). Kaihovaara taas huomioi, ettei kehossa välttämättä ole kaksia eri aivoja, pää-aivoja ja suolisto-aivoja, vaan nämä yhteenliittävä yksi yhtenäinen hermojärjestelmä (Kaihovaara 2019, 117). Vertaukset mikrobien määristä kehossa ovat pöyristyttäviä. Ihmiskeho onkin superorganismi, joka koostuu paitsi inhimillisistä, myös ei-inhimillisistä soluista ja joka on yhteismuodostunut tavalla, joka hyödyttää kaikkien tai lähes kaikkien osapuolten olemassaoloa. Mikrobit antavat meille immunologisia, aineenvaihdunnallisia ja muita fysiologisia kapasiteetteja vastineeksi kehoistamme saamastaan ravinnosta. (Scher & Abramson 2011, 569.)

Eläimiä ja kasveja asuttavat hyvin monimuotoiset ja runsaat mikrobiyhteisöt, jotka tarjoavat tiettyjä toimintoja ja piirteitä. Näitä yhteisöjä kutsutaan mikrobiotaksi, eli mikro-organismien ekologiseksi yhteisöksi tietyllä alueella. Mikrobiomista taas puhutaan kaikkien mikro-organismien yhteisenä genomina tietyssä ekologisessa lokerossa. Ihmisholobiontin mikrobiomi koostuu kaikista mikro-organismeista, jotka asuvat ihmiskehossa tai sen pinnalla, ja lisäksi mikrobiomi on ekosysteemi, jonka kaikki jäsenet ylläpitävät tasapainoa ja yhdenvertaisuutta. (Fishel 2017, 58.) Mikrobiota ei terminä käytetä vain ihmisessä asuvista mikrobikokonaisuuksista, vaan myös muissa eläimissä, kasveissa, maassa ja muissa luonnonympäristöissä asuvista. (Flandroy, Poutahidis, Berg ym. 2018.) Mikrobiotan vaikutus käyttäymiseen voi olla suuri. Mielialan ja mikrobiotan välistä yhteyttä on todettu monin tutkimuksin; esimerkiksi stressi on paitsi stressaavaa, myös bakteeritutkijoiden mukaan “epähygieenistä”. Stressi muuttaa suoliston elinehtoja, ja silloin henkiin jää eri bakteereita kuin leppoisampina aikoina. Emme siis ole vain suolistobakteerien ja niiden mielialavaikutusten vaikutuksille alttiita, vaan myös osittain vastuussa suolistomme tilasta. Jos järjestämme elämämme stressaavaksi, se vaikuttaa mielialaamme, koska stressaantuneissa olosuhteissa viihtyvät bakteerit pääsevät lisääntymään. Nämä eivät myöskään katoa heti, vaikka akuutti stressi olisikin jo päättynyt. (Enders 2015, 151.) Asetelma hahmottaa ympäristön, kehon, mikrobien ja tunteiden monimutkaista yhteistyötä. Myös masennus ja ahdistus liitetään usein epäedulliseen mikrobiotaan. (Wilson 2015). Wilson kirjoittaa masennuksesta ja suolistomikrobien yhteydestä. Hän keskittyy “neurologiseen periferiaan”, eli suolistoa koteloivaan hermosysteemiin. Hän pyrkii näyttämään,

miten biologinen ja lääketieteellinen data masennuksesta auttaa meitä hahmottamaan “mielellisiä tiloja”, ei vain aivojen luomana, vaan myös laajalle levinneen hermoverkoston aiheuttamana. Tämä hermoverkosto stimuloi kehon periferiaa, erityisesti suolistoa. Wilsonin mukaan suolisto ei vain edesauta mielentilojen syntymistä, vaan on mielen elin (*organ of mind*). (Wilson 2015, 5.) Suolistomikrobit voidaan näin ollen nähdä perifeerisinä toimijoina. Vaikka ne sijaitsevatkin oleellisilla paikoilla kehon ytimissä, niiden valtaisa toimijuus on pitkään ollut pimennossa. Villeys elää kehomme periferiassa, samoin kuin villeys rehottaa siellä, mihin ihmisen näennäiskontrolli ei yllä. Mielen ja kehon erottamisesta on seurannut kehon periferian kokeminen psykologisesti elottomana (Wilson 2015, 16).

Edellä esiteltyjen käsitysten valossa ihminen onkin siis monikko, holobionttinen ja superorganismilainen kokonaisuus. Missä holobiontin rajat sitten menevät, onko yksilöllisyydellä virkaa? Immunologia ottaa kantaa yksikön reunoihin. Immunologia on perinteisesti määritelty tieteenalaksi, joka tutkii elävien olentojen puolustusjärjestelmää patogeenisia, eli tauteja aiheuttavia entiteettejä, kuten viruksia ja bakteereja, vastaan. Näin ollen immuunisysteemiä määritellään usein sotaa muistuttavin termein ja viitataan taisteluun “heidän” (patogeenien) ja “meidän” (itseään puolustavan organismin) välillä. Thomas Pradeun mukaan immunitettisysteemi on ennemminkin säätelysysteemi, johon lukeutuu sisäsyntyisiä ja ulkoisia entiteettejä, kuin vain puolustusjärjestelmä ulkoa tulevia entiteettejä vastaan. (Pradeu 2012, 16.) Immunologia lienee siis osaltaan ollut vaikuttamassa käsityksiin selvärajaisesta yksilöstä, jolle ulkopuoliset ovat lähinnä uhka, eivät mahdollisuus. Immunologia on tasapainottelua haitallisten ja hyödyllisten mekanismien ja mikrobien kanssa, ja on melko pienestä kiinni, kumpaan suuntaan tasapainottelu luiskahtaa. Elintärkeiden stressitekijöiden järjestelmällinen poistaminen ei välttämättä ole hyvä asia ja se voi olla suorastaan vahingollista (Taleb 2012, 61). Immunitettijärjestelmä vaikuttaa olevan antihauras: stressitekijöiden poistamisesta on enemmän haittaa kuin hyötyä. Mikrobiaaliset väliintunkeutajat pitävät elimistön elossa ja ilman niitä keho saattaa alkaa hyökätä itseään vastaan. Se mihin kaikkeen mikrobit koetaan liittyvän, ja mihin niiden suodaan liittyvän, heijastelee käsityksiämme luontosuhteellisuudesta ja aineellisesta järjestäytymisestä. Esimerkiksi se, miksi käytettävissäni on hylkiömateriaaleja taikka jätettä, liittyy osittain mikrobien olinpaikkavalintoihin. Siellä missä mikrobi, siellä lika tai epämääräinen alue tai prosessi ihmisen ja muun luonnon välillä.

2.3.3. Ihminen ja mikrobit kumppanilajeina sekä yhteinen terveys

Sylkiöiden muotoutuminen perustuu syömiselle. Syöminen voitaneen nähdä kumppanilajien välisenä toimintana, molemmille oleellisena tai ei niin oleellisena lajien välisenä vuorovaikutuksena. Syöminen on luontosuhteellisuutta käytännössä. Eliöiden välisiä suhteita voi kuvata paitsi superorganismien ja holobiontin käsitteillä, myös kumppanilajien tai seuralaislajien käsitteillä. Donna Harawayn käsitteet luontokulttuurista, kumppanilajeista, yhteismuotoutumisesta ja osittaisuudesta tuovat tärkeitä huomioita paitsi inhimillisen ja ei-inhimillisen väliseen kohtaamiseen, myös materiaaliseen ja aineelliseen kokonaisuuteemme ylipäänsä. Kumppanilajien kautta voi kokeilla lähestyä myös sitä, mitä emme halua kohdata, kuten jätteet ja lika. Vaikka Harawayn kumppanilajius on liitettykin lähinnä elollisiin lajeihin, on kiinnostavaa pohtia myös kumppaniutta “elottomaan”, kuten Sylkiöiden tapauksessa esimerkiksi purukumiin. Jätteet ovat aineellisen hierarkian pohjalla, mutta vaikuttavat vahvasti ekosysteemiin ja esimerkiksi ihmisiin jo melko voimakkaasti, lähinnä syyllisyyden ja arvaamattomien uhkakuvien kautta (Kinnunen 2016; Pyyhtinen 2015), sekä heikentämällä ekosysteemien toimintaa. Jätteet ovat toimijaverkkoteorian mukaisesti toimijoita siinä missä muutkin toimintaamme ja ajatuksiimme vaikuttavat oliot (Latour 2005).

Kumppanilajien yhteismuotoutumisen ajatuksen mukaan kumppanilajia ei voi määritellä ilman kumppanilajiaan: kumppanilajeja yhdistää jaettu evoluutio, kukin on kehittynyt suhteessaan muihin. Näin ei ole olemassa toisistaan erillään muodostuneita lajeja, vaan kaikenlaiset kehollisuudet ovat yhteismuotoutuneet suhteessa toisiinsa, yhteisen kehityshistorian aikana, saman laajan verkoston osana. (Haraway 2007, 164.) Harawayn mukaan ei ole ennalta-asetettuja subjekteja tai objekteja, tai lineaarisia pisteitä, mistä jokin alkaa ja jokin loppuu, ei ole olemassa yksittäisiä uniikkeja toimijoita. (Haraway 2003, 6.) Lajit ja kehot ovat täynnä “omia toisia”, seuralaislajeja, kumppanilajeja, jolloin jokainen laji on monilajisuudella peitelty. (Haraway 2007, 3-4; 165.) Eläin- ja ympäristökysymyksiin keskittynyt posthumanismin haara keskittyy sellaiseen tulevaan maailmaan, joka olisi vapautettu lajismiin (*speciesism*) tuottamasta epäoikeudenmukaisuudesta (Lummaa & Rojola 2014, 20). “Lajismissa yksilön arvo sidotaan sen edustamaan lajiin, ja laajemmin on kyse siitä, että suositaan oman lajin intressejä muiden lajien intressejä vastaan” (Ryder 1975). Termi lajienvälisyys puolestaan vie huomiota jo enemmän lajien välisten riippuvuuksiin ja suhteisiin, kun taas kumppanilajius tarkoittaa jo enemmän sitä, ettei toista voi olla ilman toista. Jos ihminen ja suolistomikrobiota nähdään kumppanilajeina,

tarkoittaako se, että ne ovat tavallaan sama asia? Koska kaikilla on suolistossaan uniikki lajitelmä mikrobeja, kaikkien mikrobialiset kumppanilajit ovat erityislaatuisia. Joitakin yhteneväisyyksiä kuitenkin löytyy. Ihmisen kumppanilajeista vanhimpana voidaan kenties pitää helikobakteereja, jotka ovat eläneet ihmisissä ja kehittyneet yhtä matkaa kanssamme yli 50 000 vuotta. Helikobakteerit ovat liikkuneet ihmisvirtojen mukana, ja nykyään voi havaita kehittyneen kolme afrikkalaista, kaksi aasialaista ja yhden eurooppalaisen helikobakteerityypin. Puolet ihmiskunnasta kantaa sitä mahassaan, mutta kaikille siitä ei tule oireita. Kuitenkin se on useimpien, usein monenkirjavien, mahavaivojen aiheuttaja. Vaikka helikobakteerityyppejä voi tyypitellä pääluokkiin, jokainen helikobakteeriyksilö on omanlaisensa, sopeutuen aina kantajaansa ja muuttuen tämän mukana. Ihmisen ja helikobakteerin liitto on esimerkki siitä, miten äkkiseltään ihmiselle epäsuotuisalta kuulostava järjestelmä ei sitä välttämättä kuitenkaan ole: muutoin ihmiskunta tuskin olisi selvinnyt 50 000 vuotta hengissä näin hyvin, kaiken aikaa tiiviissä kanssakäymisessä helikoiden kanssa. Näille bakteereilla tarjoillaankin sekä hyviksen että pahiksen rooleja. (Enders 2015, 226-230.) Kumppanilajeina mikrobit ovat lähestulkoon kaikkialla. Mikrobiopolitiikalla luodaan kuitenkin kategorioita näistä ei-inhimillisistä toimijoista, joita sitten lajitellaan ihmisten halujen mukaan. Näin voidaan muokata ja kehitellä ihmisten käytöstä sopivaksi ja määrittää mikrobit kuuluviksi rokotteisiin, tulehduksiin ja ruoansulatukseen. (Paxson 2008, 17.) Mikrobiopolitiikalla on pyrkimys tislata sosiaalisista suhteista ”puhtaita”, niin etteivät epähalutut mikrobit ole niissä tiellä tai mahdollista kohdata. Näin suhteet pyritään pitämään ennustettavina ja rationaalisina. (Latour 1988.)

Mikrobien tislaminen suhteista pois esimerkiksi antibioottien ja liiallisen hygienian avulla ei ole kuitenkaan viatonta puuhaa. Siinä missä ihmisholobionttikehon mikrobiotian monimuotoisuus voi köyhtyä, voi myös eläin- ja kasviholobionttien. Kun eliöt ja ympäristöt köyhtyvät mikrobeista, on vaarassa muuttua maapallon yhteinen terveydentila. Holobionttien mikrobilajitelmat ovat suhteessa toisiinsa: noin 40 % ihmisholobiontin mikrobeista vaihtuu tai muuntuu viiden vuoden aikana (Jameson & Juan ym. 2015). Lisäksi on havaittu kodin mikrobiomin olevan niin samankaltainen asukkaiden mikrobiomin kanssa, että asuja ja koti voidaan yhdistää mikrobiomin perusteella jo viikon asumisen jälkeen. Myöskään esimerkiksi suolisto-ongelmista kärsivä ei välttämättä kotonaan parannu, jos kodin mikrobiomi säilyy suolisto-ongelmia tukevana. (Aivelo 2018, 259.) Ihmisholobiontin mikrobit ja muiden holobionttien ja elinympäristöjen mikrobit ovatkin jatkuvassa liikkeessä. Näin elinympäristöjen mikrobialisen monimuotoisuuden väheneminen vaikuttaa myös ihmisholobiontin mikrobiotian yksipuolistumiseen. Käsitteellä yhteinen terveys viitataan siihen,

että terveys on kaikkien yhteinen asia: terveys on kokonaisuuden piirre. Yhteinen terveys sisältää ihmisten, eläinten ja ympäristön terveyden sekä näiden yhteenlinkittymisen. Konseptina yhteinen terveys yhdistää eri tieteenaloja, kuten julkisen terveydenhuollon, kliinisen lääketieteen, mikrobiologian, ekologian ja maantieteen ja näin ollen sillä on potentiaalia vähentää maailmanlaajuisten infektioitautien riskiä. (Atlas & Hyde ym. 2010, 383.) Ympäristön terveys on meidän terveyttämme ja toistepäin (Aivelo 2018, 299), sillä olemme osa ympäristöä. Luonnon monimuotoisuus on yhteisen terveyden kannalta hyödyllinen esimerkiksi laimenemishypoteesin kannalta: mitä enemmän lajeja on ympäristössämme, sitä herkemmin muut lajit ottavat esimerkiksi borrelian puolestamme. Moni mikä haittaa meitä, haittaa myös muita. (Aivelo 2018, 199.) Samoin moni mikä hyödyttää ihmisholobionttia, hyödyttää myös muita lajeja.

Erilaiset mikrobiomit ja mikrobiotat ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Vaikka maaperä, maalla asuvat eläimet ja kasvit kantavat suurta mikrobiotaa, meri on maailman suurin mikrobiotan säiliö (Flandroy, Poutahidis, Berg ym. 2018). Merenrannalla asumiseen liittyvät terveyshyödyt voivat osaltaan johtua monipuolisesti mikrobeja sisältävästä merisumusta (Prather & Bertram ym. 2013). Meren voikin ajatella planeetan mikrobiomin geenipankiksi. Lisäksi merten mikrobiota on suuressa roolissa biokemikaalisissa prosesseissa, kuten hiilen ja ravinteiden kierrossa, jotka ovat oleellisia merten ravintoverkoille. (Flandroy, Poutahidis, Berg ym. 2018:) Esimerkiksi meressä asuvat sieniholobiontit vaikuttavat typen kiertoon, joka on yksi merellisen ympäristön pääravinteista (Amanda & Gitai ym. 2015). Seuralaislajistomme ovat usein nopeampia sopeutumaan muutoksiin kuin me niiden muutoksiin (Aivelo 2018, 301), mikä tarkoittaa sitä, että jos ympäristön mikrobikoosteet muuttuvat nopeasti, ihmisyytemme ei välttämättä pysy perässä. Mikrobien etuna on lyhyt elinkaari, jonka avulla ne sopeutuvat nopeasti muuttuviin tilanteisiin. Ihmissolujen ja toimintatapojen muuttuminen on hitaampaa. Toisinaan tiettyjen mikrobien, kuten probioottien, eli ihmisholobionttikehölle hyödylliseksi luokiteltujen mikrobilajien, kuten maitohappobakteerien, kanssa halutaan vuorovaikuttaa, mutta jännää kiertoreittiä. Aiemmin puhuttu lääkekasvien farmaseutisoimismekanismi toimii myös probioottien kohdalla. Kun tietyt mikrobit on paikannettu vaikuttamaan tiettyyn kohtaan ihmistä, ja lisäksi erotettu alkuperäisestä asiayhteydestään (kuten mikrobisesti monipuolisesta elinympäristöstä tai ruoasta), ne kelpaavat ihmiselle: hyötykäyttöön, ihmisen steriloinnina. Ehkä tällöin ne koetaan turvallisiksi aineiksi joiden kanssa vuorovaikuttaa. Suhteet mikrobeihin ovat siis mitä moninaisemmat, ja koska koostumme mikrobeista itsekkin, on kiinnostavaa pohtia mikrobien keskinäisiä suhteita ja suhteita muihin olioluokkiin. Mikrobien esiintyminen tiettyjen aineiden muassa voi liittää mikrobeihin liitetyt käsitykset myös niihin.

Uumoilen, että Sylkiöihin valikoituneet hylkiömateriaalit ovat aikojen saatossa saaneet hylkiöleimansa juuri osittain niihin liittyvien potentiaalisten mikrobien karsastuksen vuoksi.

2.4. Jäte: liminaalitila luonnon ja kulttuurin rajalla

“Kun luontoyhteyteni joitain vuosia sitten alkoi syventyä, kiinnostuin kaikesta, minkä aiemmin olin mieltänyt likaiseksi. - - minulle alkoi kirkastua, miksi olen ollut niin kiinnostunut ulosteista, mikrobeista ja muusta epämääräisestä, kulttuurimme takapihalle työnnettyistä asioista. Olen yrittänyt liudentaa luonnon ja kulttuurin rajaa. Tutkia sitä, koetella sitä.” (Kaihovaara 2019, 97)

Kaihovaaran katkelma resonoi jollain tapaa oman elämäni kanssa, ja sen luettuani aloin pohtia jätettä eräänlaisena liminaalitulana. Jäte on ihmiskulttuurista ulossuljettua, muttei vielä “luontoonkaan” solahtanutta materiaalia. Jäte on välitilaa, väliroolia, odotteluprosessia. Taiteellisessa tutkimuksessani pohdin myös, voidaanko jäte nähdä ihmisholobiontin kumppanilajina. Jos voidaan, mitä me olemme? Mitä jäte on? Teollinen ihminen on kasvanut sellaiseksi kuin on paitsi suhteessa eliöihin ja materiaaliin, myös hyödyntämäänsä ja hylkäämäänsä materiaaliin. Samoin jäte on luonteeltaan tietynlaista, riippuen esimerkiksi aikakaudesta, paikasta ja elämäntavasta. Aihe on ympäristöhuolien aikakaudella ajankohtainen, ja dualistiset jaot niin luontoon ja kulttuuriin kuin himoittuun materiaaliin ja saastaiseen jätteeseen on aika purkaa päästäksemme eteenpäin eettisemmässä tavassa elää. Kehollisina eli materiaalisina olentoina olemme yhteydessä ja siten vastuussa myös muunlaisesta materiaalisuudesta ja kehollisuudesta kuin omastamme.

Mikään ei liene jätettä sinällään, vaan asioista tehdään jätettä. “Luonto” ei myöskään haaskaa mitään, vaan kaikki aine kiertää. (Kennedy 2007, 2.) Esimerkiksi permakulttuurissa jätettä ei synny lainkaan, vaan puutarhassa toiselta kasvilta yli jäänyt on toiselle hyöty (Kaihovaara 2012). Jäte on tavallaan ihmisholobiontin keksintö; vaikka muutkin eliöt tuottavat itselleen tarpeettomia aineita tai sivutuotteita, niistä ei synny ongelmaa, koska ne kykenevät imeytymään takaisin ekologiseen järjestelmään. Ihmisholobiontin tuottama jäte saattaa imeytyä niin hitaasti, ettemme elinaikanamme ehdi sitä kokemaan. Olen kiinnostunut myös ihmisholobiontin jätteisyydestä, siitä mikä kaikki ihmisestä itsestään on jätettä ja missä vaiheessa ihminen muuttuu jätteeksi. Onko kuollut ihmisholobiontti biojätettä, samoin kuin kuollut banaani? Entä ihmisholobiontin kehosta irtoavat palat, kuten hiukset, kynnet, hiki, lima, veri ja uloste? Kehon ulkopuolelle siirtyessään nämä muuttuvat yllättäen liaksi ja jätteeksi. Samoin keho voi “likaantua” jos siinä on jotain ylimääräistä, kuten jos hiuksissa on liikaa rasvaa tai päänahan mikrobeja. Mary Douglasin sanoin: jokin on likaa silloin, kun se on väärässä paikassa (Douglas 1966). Kun hius karkaa liian kauas

päästä, se yllättäen onkin jäte. Vaikuttaa siltä, että keho voi jätteistyä siinä missä ympäristökin, ja kehokin voi muuttua jätteeksi silloin, kun se ei enää täytä tehtäväänsä, eli elä, tai kun kehon ylläpitämä järjestys ja kontrolli pettävät. Onko jätettä se, mikä ei enää täytä tehtäväänsä? Toisaalta: toisin kuin lika, joka on likaa silloin kun aine on siirtynyt väärään paikkaan, Kennedy toteaa, ettei jätteellä puolestaan ole paikkaa ollenkaan (Kennedy 2007, 8). Tämä herättää kysymyksen siitä, mistä jäte sitten oikeastaan tulee tai mihin se voidaan laittaa. Voiko olla jotain mikä ei kuulu minnekään, onko rajatilakin paikka?

Jätteen ja hyödyllisen raaka-aineen välinen raja voi olla hiuksen hieno. Jäte onkin käsitteenä subjektiivinen: se mikä toiselle on roskaa, voi toiselle olla rakennusainetta tai hyvin arvokasta materiaalia, kuten esimerkiksi ihmisholobiontin virtsa, josta monet kasviholobiontit hyötyvät. Jos sama asia voi samaan aikaan olla jätettä ja olla olematta jätettä, niin onko jätettä *per se* sellaisenaan edes olemassa? Jäte liittyykin arvoihin: niin kauan kuin määrittelemme asioita positiiviseksi tai negatiiviseksi, on jätettä. Ihmisholobiontilla on piintynyt tarve arvottamiselle, eikä ilmeisesti ole kovin mahdollista, että kaikki olisi arvoltaan yhtä arvokasta. Jos arvot ovat ihmisyyttä heijastelevia, onko jonkin asian jätteistyminen arvoista riisumista, eli inhimillisyyden piirteiden riisumista? Arvoista riisuminen olisi näin samalla ihmisyyden ulkopuolelle rajaamista. (Kennedy 2007, 1-5.) Michael Thompson huomioi, että roskena ollessaan esineet tai asiat ovat kuin limbotilassa, josta ne voidaan pelastaa ja saada taas jonkin arvon. Näin roska olisi jonkinlainen piilokategoria. (Thompson 1979/2017.) Sylkiöitä muovatessani olen pohtinut niitä myös jonkinlaisina väliaikaisina säiliöinä, joihin irrallaan olevat aineet ovat varastoituneet, kunnes ne sulautuvat taas jonnekin muualle. Toiminta voi olla arvoa luovaa, kuten käy ilmi dyykkausta koskevasta esimerkistä (Valkonen, Kinnunen & Pyyhtinen 2019, 92). Dyykkaajat tekevät konkreettisesti aineksista syötäviä poimimalla ne keittiöihinsä. (Lehtonen & Pyyhtinen 2019.) Dyykkaajat eivät kuitenkaan vain paljasta ruokajätteestä löytyvää arvoa, vaan toiminnallaan luovat löydöksistä jotakin uutta (Valkonen, Kinnunen & Pyyhtinen 2019, 92).

Osittaisuuden käsitteen mukaisesti kaikki näkökulmat ja todellisuudet ovat osittaisia. Tällöin mikään ei ole yksi tai monta vaan on ainoastaan osittaisia todellisuuksia. Mistään asemasta käsin ei voi saada mitään ultimaattista selville, kokonaisuus ei tavallaan ole kenenkään käsissä. (Haraway 2003.) Jos kumppanilajiuden ja holobionttisuuden kautta kokonaisuuden hahmottaminen johtaa siihen, että katsoo enemmän olioita kuin oman lajinsa kuuluviksi “meihin”, niin sopisiko sama jätteiden kanssa elämiseen? Höllennettäessä lajittelevaa kontrollia hieman voisi samalla avata ja

laajentaa kokemaansa me-yhteisöä. Harawayn mukaan voi tuntea sukulaisuutta olematta samaa lajia, sukua, perhettä tai muuta sellaista (Haraway 2016). Jos solidaarisuus on mahdollista erilaista ja tuntematonta kohtaan, miksei myös elotonta kohtaan. Osittaisuus liittyy myös inhimillisen ja ei-inhimillisen yhdistämiseen. Nähdäkseen kokonaisuuden on nähtävä se monesta eri suunnasta.

Voisi päätellä, että monilajisuus esimerkiksi mikrobien kohdalla on jotenkin likaista: sekavaa, tuhnuista ja vaikeasti määriteltävää. Halutaan mieluummin nähdä asiat selvinä yksittäisinä entiteetteinä, erillisyyksinä, kuin sekavina polveilevina rihmastoina. Esimerkiksi ihmiskehon peseminen on tavallaan rajanvetoa itsen ja monilajisuuden välille: kumppanilajibakteerien ja itsemuodostetun ihmisjätteen (kuolleiden ihosolujen) pois pesua. Mikrobi ihmiskehossa on kuin elävänä jättestetty, kokonaisuutta hahmottamatta tehty vikkela syrjimis päätös. Mikrobi on vuoroin elämän ylläpitäjä ja vuoroin sitä tuhoava, jota ruokimme tai torjumme, joka kiinnostavasti kietoutuu osaksi kehoamme ja operoi mieltämme. Mikrobi on elävä tärkeys, jota on pidetty hylkiönä, ja joka kuitenkin melkollailla dominoi maapalloa. Sylkiöt pyrkivät hahmottelemaan mikrobien ja jätteiden reittejä syömisen avulla.

3. Tutkimusasetelma

Tutkin luontosuhteellisuutta ihmisholobiontin ja hylkiömateriaalien, kuten purukumin, biojätteen sekä mikrobin, välillä, toteuttamalla veistosinstallaation nimeltään Sylkiöt. Taiteellinen tutkimus voi luoda mahdollisuuden aineen ja materiaalin hahmottamiseen niiden omilla ehdoilla ja omakestoisilla vuorovaikutussuhteilla. Näiden aikaperspektiiveille ja vuorovaikutusmekanismeille tilan antaminen mukailee Tuija Kokkosen heikon toimijuuden käsitettä, jossa inhimillistä toimintaa heikentämällä annetaan mahdollisuus ei-inhimillisille voimistua (Kokkonen 2017). Keskittämällä huomio ihmisteknologian luomaan purukumiin ja sen kietoutumiseen moniin toimintoihin ja käsityksiin ravistellaan myös sen materiaalista perustaa: missä määrin purukumi on ihmisteknologia, missä määrin luonnontuote, sillä sen kaikki raaka-aineet joka tapauksessa tulevat maapallolta? Biojäte on orgaanista “luonnon jätettä”, mutta porkkanat ja appelsiinit ihmisen kasvattamia: ei-inhimillisyys ja inhimillisyys vaikuttavat lomittain. Oli materia mitä hyvänsä, en koe sen oleellisimpana piirteenä luonnollisuutta tai luonnottomuutta, tai inhimillisyyttä tai ei-inhimillisyyttä, vaan kaiken suhteutumista toisiinsa. Mikrobit vilahtelevat läsnäolevuudesta suussa ja suusta, ja loistavat poissaolollaan kuivuneessa biojätteessä. Mikrobit ovatkin kuin luontosuhteellisuuden yksiköitä, partikkeleja, joita seuraamalla voidaan hahmottaa suhteita sekä enemmistöjä, vähemmistöjä ja valtaa; miten vallanpitäjät haluavat järjestellä aineellisen järjestyksen? Aineiden jätteisyydestä päästään myös ihmiskehon periferiaan: mitä tapahtuu, kun ihmisestä käytetäänkin sanaa ihmisholobiontti, ja huomioidaan symbioosimme mikrobien kanssa? Suhteet sijaitsevat jo syvällä sisällämme. Sylkiöt toimivat kriittisenä kommentaarina luontosuhteen ja jätteen käsitteille.

Tutkielmassa kysytään: *Miten purukumi, biojäte, mikrobi ja muu hylkiömateriaali osallistuvat luontosuhteellisuuden muodostumiseen Sylkiöt-taideprojektissa? Miten luontosuhteellisuudet ilmenevät taiteellisen projektiin liittyvien materiaalien ja ihmisholobiontin välillä?*

Aineistona toimii Sylkiöt -taideteoskokonaisuus, joka on alkanut suurinpiirtein vuonna 2017 ja jatkuu yhä. Teoskokonaisuus koostuu pienistä, pääosin syödyistä purukumeista ja biojätteestä muotoilluista veistoksista. Aineistonkeruumenetelmänä on toiminut syömällä kerääminen, eli olen kerännyt syömisen yhteydessä ylijäänyttä orgaanista ainetta, kuten porkkanan kantoja ja

omenanraatoja, sekä sen jälkeen syötyjä purukumeja. Aineistoon kuuluu myös autoetnografisia kirjoituksia keväästä 2019 syksyyn 2019. Aineistona tutkimuksessa toimivat nämä päiväkirjamerkinnot sekä itse taiteellinen prosessi teoksineen sekä niistä otetut prosessikuvat. Valokuvat ovat samaan aikaan itse teoksia ja dokumentaatiota teoksista, sillä Sylkiö-veistoksissa (“lopputuloksissa”) näkyy vain osa prosessiin vaikuttaneista oleellisista piirteistä. Osa tapahtumista on jäänyt hetkiksi työhuoneella, osa on tallentunut kuviin.

Analyysissä keskityn

1. Keräilyyn menetelmänä, ja erityisesti syömällä keräilyyn.
2. Mikrobiaalisuuteen ja jätteeseen: siihen, miten teoksissa ja prosessissa havainnollistuvat jätteet ja jätteistetyt mikrobit.
3. Kumppanilajeuteen kehollisuuden kautta: sitä miten tietyt aineet houkuttelevat toisia luokseen, ja miten tiettyjen aineiden perässä saapuvat tietyt kumppanilajit.
4. Luontosuhteellisuuteen; kehojen holobionttisuuteen ja monilajiseen suhteutumiseen muuhun, sekä ei-niin-määriteltäviin muotoihin.

3.1. Mitä taiteellinen tutkimus on?

Käsitteitä taiteellinen tutkimus tai taideperustainen tutkimus näytetään käytettävän melko joustavasti, ja molemmat ovatkin melko uusia käsitteitä. Samankaltaista tutkimusta tehtiin aiemmin myös nimellä toimintaperustainen tutkimus (*practise-based research*). (Hotakainen 2014.) Tässä tutkielmassa käytän käsitettä taiteellinen tutkimus, lähinnä selkeyden vuoksi: siitä löytyy enemmän lähdeaineistoa ja muutenkin käsitteet hipovat toisiaan. Yksinkertaisuudessaan tutkimuksen lähtökohtana on kiinnostus johonkin ilmiöön, tapahtumaan, prosessiin ja niin edelleen. Tästä muodostuu tutkimuskohde, josta tutkimuksen aikana tuodaan jotain esille. (Hannula ym. 2008, 73.) Taiteellisessa tutkimuksessa tutkija-taiteilija tutkii aihettaan tekemillään taideteoksilla. Se eroaa siis taiteen tutkimuksesta, jossa tutkitaan ja analysoidaan taideteosta ulkoapäin, kuin lähteenä. (McNiff 2008.) Aihe voi siis olla jokin muu kuin taide. Tavallaan mihin vain taiteen tekemiseen liittyy jonkinlaista tutkimista, mutta joidenkin näkemysten mukaan mikä vain taiteen tekeminen ei kuitenkaan ole taiteellista tutkimusta. Tere Vadénin mukaan on syytä ensin määritellä taide ja vasta

sitten on mielekästä tehdä taiteellista tutkimusta. Näin tutkimuksen kohteena tai sen tuloksena ei siis olisi esimerkiksi se, mikä on taidetta. (Hotakainen 2014, 43.) Vadenin mukaan taiteilijoilta myös odotetaan nykyisin melko paljon taiteesta kertomista, taiteella kommunikoimista ja osallistumista yhteiskuntaan taiteen keinoin. Siten voi olla myös luontevaa tuottaa tietoa taiteella, eli tehdä taiteellista tutkimusta. (emt, 44.) Taiteellisen tutkimuksen metodologisena tavoitteena voidaan pitää sitä, että taiteellinen kokemus todella ohjaa tutkimusta avoimesti ja kriittisesti sekä lisäksi tieteellinen ja taiteellinen kokemus “koskettavat, haavoittavat” toisiaan (Hannula ym. 2003, 16). Taiteellisessa tutkimuksessa oleellista onkin juuri prosessi ja sen jäsentäminen teoriaa apuna käyttäen. “Taiteellinen tutkimus = taiteellinen prosessi + näkökulman perusteleminen” (Hannula ym.2014).

Taiteellista tutkimusta tekevä taiteilija Pilvi Porkola pohti sosiologisen mielikuvituksen kurssilla Turun yliopistolla 2018 pitämällään taiteellisen tutkimuksen luennolla sitä, miksi tekee taiteen lisäksi myös taiteellista tutkimusta. Miksi ei vain taidetta? Hän oli päätenyt vastaukseen: koska jokin ajatus on jäänyt kesken. (Porkola 2018.) Porkolalle taiteellinen tutkimus liittyi myös vapautteen sanallistaa omaa taidettaan, sen sijaan että joku muu tekisi sen teoksen tulkinnan kautta. Taiteelliseen tutkimukseen liittyy teorian ja käytännön vuoropuhelu. Porkolan teoksissa taiteen käytäntö ja teoria kietoutuvat olennaisella tavalla toisiinsa. Se ei tee niistä kuitenkaan samaa asiaa: taide ja tutkimus eivät taiteellisessa tutkimuksessa ole sama asia, vaikka niitä tehdään samanaikaisesti. (Porkola 2014, 20-21.) Teokset ovat monesti tiettyssä ajassa ja paikassa tapahtuvia, ja teorit kytkeytyvät paitsi “abstraktiin” ajatustodellisuuteen, myös ympäröivään materiaaliseen maailmaan. Universaalien totuuksien luominen ja noudattaminen ei aina taiteen kontekstiin sovi, eikä taide kenties pyrikään tuottamaan pysyviä totuuksia. Itse koen taiteen voiman myös sen epämääräisyydessä, monitulkinnallisuudessa ja sen kyvyssä luoda ja heittäytyä tietämättömyyden alueille. Tällöin myös kokijalla on vastuu havaita ja ajatella “itse”.

“Kirjoittaminen kuvaa tutkimuksen todellista käytäntöä, mutta näyttää olevan myös ydinmetafora sille, miten ihmistieteellinen tutkimus nykyisin ymmärretään” (Hannula ym. 2003, 61-62). Taiteellinen tutkimus (kuten muukin tutkimus; onko tutkijan mahdollista kääntää aivonsa lepotilaan konttorista poistuttuaan?) on siis muutakin kuin kirjoittamista, mutta kirjoittaminen on lopputuleman jakamisen kanssa yllättävän suuressa roolissa. Voi tulla harhakuvitelmia kirjoittamisen pääosasta. Vaikka toki teksti itsessään on muutakin kuin jo tapahtuneen tai löydetyn raportointia ja selittämistä, teksti on aktiivinen tapahtuma, jossa havainnot laitetaan merkitsemään

jotakin. (Hannula ym.2003, 63). Ehkä teksti on havaintojen sitomista yhteen? Taiteen ja tekstin yhdistäminen voi olla yllättävänkin haastavaa, samoin kuin taiteen ja teorian. Jollei taideteokseen itsessään luoteta, vaan koetaan, että tekstin tulisi selittää se kokonaan, mihin itse teosta enää tarvitaan? Tällöin teos ikään kuin kielellistetään pilalle. Monesti olen mieltynyt teoskokonaisuuksiin, joissa teksti ei selitä teosta, vaan on osa sitä: ne yhdessä kertovat tai tuottavat sävähyksiä tai tietoa, molemmat omista vahvuuksistaan käsin. Tällöin teksti ja teokset voivat vaikuttaa äkkiseltään hyvinkin erilaisilta, mutta kun molempien antaa viestiä omalla tavallaan, kokonaisuudesta voi saada monipuolisen käsityksen. Eri medioiden kommunikointi keskenään ei kuitenkaan ole ongelmatonta. Kokemuksellisen taiteellisen materiaalin jakaminen esimerkiksi tiedeyhteisön jäsenille, menettämättä kokemuksellisuuden ainutlaatuisuutta, voi olla haastavaa. Taiteen arvaamattomuus ja ainutlaatuisuus sekä tieteen rakenteellisuus ja toistettavuus saattavat johtaa keskinäisine eroineen siihen, että syntyikin kaksi erillistä tutkimusta: esimerkiksi tieteellinen väitöskirja ja taidenäyttely. (Hannula, Suoranta, Vaden 2003, 13.) Tällöin kumpikaan, tiede tai taide, ei ole kuitenkaan osunut toisiinsa, vaan pysynyt erillään. Olennaista on heittäytyä epämääräisyyden prosessiin, tietämättä tulevasta ja antaen prosessin kuljettaa mukanaan. Tieteen ja taiteen kahtiajaon ongelmaan luotu käsite *kokemuksellinen demokratia* tarkoittaa ajatusta siitä, ettei mikään kokemuksen alue ole toisen kokemuksen alueen kritiikin ulottumattomissa. Siten tiede voi kritisoida taidetta ja päinvastoin sekä esimerkiksi filosofia arkikokemusta ja päinvastoin. (Hannula, Suoranta, Vaden 2003, 15.) Kuvataiteilija Teemu Lehmusruusun sanoin: “Asetan siis intuitionvaraisia (taiteelliset valinnat) ja intuitionvastaisia (opittu tieto) elementtejä keskusteluun keskenään.” (Lehmusruusuu 2016, 4.) Taiteellisessa ja muussa luovassa toiminnassa voi nousta esiin Steve Bakerin käsite *ei-asiantuntevan ajattelun luovuus*. Ei-asiantuntija ei välttämättä ole tietoinen säännöistä, eikä siten tiedä mitä sääntöjä hän rikkoo. Tällöin voi keksiä jotain uutta, voi ilmaantua jonkinlaista ulkopuolisen kyvykkyyttä. (Baker 2000, 40–41.) Vaikka taiteellisen toiminnan “lopputulos” olisi vielä hämärän peitossa, ei kuitenkaan ole mitään syytä epäillä itse prosessia: tutkimukseen kuin tutkimukseen kuuluu häilyvyys, mutta tutkimuksen tekoon liittyvä asenne ja tavat voivat olla varmoja. (Hannula ym. 2003, 49.) Lopputulosta ei ymmärrettävästi voi olla, jos prosessi on vielä täysin kesken. Se on sitten eri asia, koetaanko jo tämä prosessi lopputulemaksi vai ei.

Hannula, Vaden ja Suoranta (2003, 40-41) korostavat myös läsnäoloa ja tilannetaajua; koska taiteellisella tutkimuksella ei tutkita stabiileja muuttumattomia oloja ja toistettavissa olevia ilmiöitä, on tärkeää pysyä hereillä ja läsnä juuri siinä mitä on meneillään. Toista kertaa samaa

kokemusta ei ole, samaan virtaan ei voi astua kahta kertaa, sanoi joku. Taiteellinen tutkimus tai taide onkin tavallaan läsnäolon hedelmä. “On varsin selvää, että laatua ei synny - ei kirjoittajalle, ei lukijalle - ilman mielihyvää, joka ei tietystikään ole pinnallisuutta, vaan läsnäolon osamuoto ja tekijä” (Hyvärinen 2002, 65). Mielihyvän ja hauskuuden esiinnostaminen ja käyttäminen taiteellisessa tutkimuksessa on erityisen suositeltavaa (Hannula ym. 2003, 64). Läsnäolon liittäminen mielihyvään on oivallinen havainto: nauttiessaan on todella läsnä sille mitä tekee, ja ehkä siihen silloin siirtyy jotain erityistä.

Taiteelliseen käytäntöön pohjautuvan tutkimuksen riskinä voivat olla sulkeutuneisuus ja kyseenalaistamattomuus, joihin auttavat testaaminen ja perinteen tuntemus. Sulkeutuneisuutta voi välttää ottamalla selvää oman tutkimuksen alueella jo tehdyistä tutkimuksista, sekä selvittämällä oman tutkimuksen merkitys sille ihmisyyhteisölle, jonka käyttöön se on tarkoitettu. (Hannula ym. 2003, 59-60). Ei siis riitä, että perustelee tutkimuksen merkityksen tiedeyhteisölle, vaan se tulisi tehdä myös taideyhteisölle. Vai pitäisikö? Ovatko keskustelut näin kategorisoituneita? Voiko luontosuhdekeskustelu viitata nimenomaan nykyään kuumana käyvään keskusteluun luonnon ja ihmisen suhteesta, jota ilmenee nimenomaan esimerkiksi nykytaiteessa? Esimerkiksi Kiasmassa vuosina 2019-2020 nähtävissä oli näyttely *Yhteiselo*, joka käsitteli lajien välistä solidaarisuutta ja empatiaa, ja joka toinen gallerianäyttely tuntuu nykyään käsittelevän luontoa jostain, usein huolen, näkökulmasta. Eli vaikka vaikka taiteellinen tutkimus perustuu joiltain osin ainutkertaiseen kokemuksellisuuteen, on se silti osa suurempaa kenttää, jonka tuntemus on pätevää oman tutkimuksen uskottavuuden kannalta. Taiteellisen tutkimukseen taitaa kuulua samoja vaateita kuin tieteelliseen: ollakseen totta on oltava jossain määrin totta myös muiden tutkijoiden mielestä. Tapahtuu tiedon yhteistuottamista.

3.2. Huomioita purkasta – autoetnografia

Autoetnografia on omaelämäkerrallinen tutkimustapa, jossa tutkijan kokemukset toimivat tutkimuksen keskeisenä aineistona. Autoetnografia juontaa juurensa etnografiassa ilmenneeseen representaation kriisiin, jonka seurauksena tutkijan näkyvyys tutkimuksessa ja sen raportoinnissa alkoi tulla hyväksyttymmäksi. Alun perin autoetnografia tarkoittikin omaelämäkerrallisen aineiston tai henkilökohtaisten kenttäkokemusten kirjoittamista mukaan “toisista” tehtäviin tutkimuksiin. (Burnier 2006, 414.) Ehkä autoetnografia on etnografisen toiseuttamiseen liittyvän kriisin paineesta

syntynyt menetelmä, jossa myönnetään, ettei tutkija voi koskaan häivyttää itseään täysin pois, vaan vaikuttaa oleellisesti tutkimukseen. Autoetnografia mahdollistaa sellaisten aiheiden pohdinnan, joita on vaikeaa tai mahdotonta tutkia esimerkiksi haastatellen tai havainnoiden. Arkisiin ja toistuviin, usein näkymättömiksi muuttuvien käytäntöjen pohtimiseen etnografia onkin oivallinen menetelmä (Valtonen 2009, 39). Autoetnografia voikin tuottaa tietoa, joka muuten voisi jäädä huomaamatta. Tällaista on esimerkiksi tietämättä tietäminen, kuten ruumiillinen tietäminen. “Ruumiillisesta tiedosta tekeekin erityisen mielenkiintoista nimenomaan se, että ruumis on kykenevä tietämään aistivälitteisestä tiedosta myös ilman ”minän”, tietäjän läsnäoloa. Tuloksena on juuri tietämättään tietämistä, erityistä *hiljaista tietoa*, joka ei ole tietoisuuden ja älyllisen toiminnan välittämää ja merkityksellistämää.” (Uotinen 2010, 87.)

Sylkiöt ovat syntyneet juuri arkisista ja toistuvista, “normaaleista” käytännöistä, jotka on jollain lailla pelkistetty arkisista suhteistaan, ja tarkasteltu erilaista taustaa vasten. Syömisestä ja jauhamisesta syntyneiden aineiden asettaminen huomion keskipisteeksi on mahdollistanut niiden ja itseni, syöjän, tarkkailun autoetnografisesti. Samalla syöminen ja jauhaminen ovat nimenomaan ruumiillista, useasti toistuvaa ja suhteellisen automaattista toimintaa. Onko syöminen tietämistä? Ehkä syömisestä autoetnografinen tarkastelu voi ainakin tuottaa tietoa suhteista ympäristöön. Vaikka autoetnografisuus viittaakin omaelämäkerrallisuuteen, en koe oleelliseksi painottaa juuri minua, vaan ennemminkin roolia, syöjää, tai toimintoa, syömistä, tai ainetta, syötyä, tai oikeastaan näitä kaikkia.

Olen kirjoittanut autoetnografisia päiväkirjamerkintöjä huhtikuusta 2019 lähtien syksyyn 2019. Teksti on luonnostaan asettautunut lyyriseen, proosaiseen muotoon. Tekstistä huomaa, miten rinnalla luetut teoriat vaikuttavat ajatusten kulkuun, ja miten mielteitään löytää teoksista jälkikäteen. Intuitiivisen työskentelyn lomassa toisinaan huomaa, miten asioita tapahtuu itsestään, eikä itse vaikuta läheskään kaikkeen. Howard Beckerin miete taiteenteosta yhdessä tekemisenä osui silmääni juuri näinä hetkinä. Ajatus siitä, että työhuoneella nyt vain “tapahtuu” asioita onkin tuntunut luontevammalta selitystavalta kuin minään tekijänä keskittyvä. Becker kyseenalaistaa individualistisen ja taiteilijakeskeisen tavan tehdä taidetta, keskittymällä yhteyksiin, assosiaatioihin ja liittoumiin, jotka tekevät taiteilijalle mahdolliseksi tehdä teoksen. (Becker 1984.) Ihmisholobionttitaiteilija on riippuvainen joukosta ihmisiä, eliöitä, virtauksia ja materiaaleja. Luovuus on levinnyt rihmastomaisesti kaikille osatekijöille (Pyyhtinen 2015, 21).

Vaikka päiväkirjan nimi onkin huomioita purkasta, sisältää se paljon muutakin. Purukumin syömiseen liittyvä jätteen muodostuminen, aineellisen ylijäämän ihmettely, oli ennemminkin lähtökohta prosessin alkamiselle, mutta pian huomio laajentui muuhun syömisestä ylijäävään aineeseen ja syömisestä ympärillä pyöriin, ehkä huomaamattomampiin tilanteisiin. Purukumi oli kuin huutomerkki lauseen alussa, espanjalaisittain.

3.3. Sylkiöt

Purukumi on ollut kuvioissa pitkään, jo ennen Sylkiöitä, mutta jäsenyteen aloin kerryttää sitä tiettyyn muotoon ehkä vuonna 2017. Tällöin siitä alkoi muodostua tiettyjä muotoja, jonkinlaisia klönttimäisiä veistoksia. Orgaaniseen ainekseen tai "biojätteeseen" aloin yhdistää sitä säännönmukaisesti vuonna 2019. Ja siihen jäin koukkuun. Sen jälkeen työhuoneella olen syönyt, jättänyt siitä jotain kuivumaan ikkunalaudalle, syönyt purukumin ja läntännyt sen jonkin jo kuivuneen aineen kanssa yhteen. Näin syntyivät Sylkiöt. On ilo kuunnella intuitiotaan, syödä ja sylkeä. Työskentelyyn kuuluu lukuisia työvaiheita: materiaalin hankintaa, itse veistosten muotoilua (mikä kestää keskimäärin sekunneista puoleentoista minuuttiin kerrallaan) ja teosten esillelaittoa ja raportointia. Materiaalin hankintaan liittyy syöminen, kuivattaminen, kerääminen, kerryttäminen, pureskelu ja sylkeminen, mutta myös kirjoittaminen: *Huomioita purkasta* -päiväkirjan pito, sekä valokuvaaminen. Tosin päiväkirjan nimestä huomaa ajan, jolloin koin kerääväni purkkaa, enkä ollut vielä hahmottanut biojätettä keräilykohteeksi.

Teosten tekoon kuluva aika on mielenkiintoista seurattavaa. Kollaasimaiseen teoskokonaisuuteen menee melko paljon aikaa, samoin asioiden kuivumiseen, mutta yksittäisen osan eli yksittäisen Sylkiön länttää kokoon toisinaan vaikka alle minuutissa. Syljetyt aineet kerrostuvat vähitellen saatavilla olevien alustojen päälle, olivat ne sitten yöpöydän kulmia, työpöydälle kerääntyneitä keräilykohteita kuten puupalikoita, luumunkiviä, taatelinkiviä ja sen sellaisia. Näin työskentely on nopeaa ja hidasta samaan aikaan. Prosessi sisältää eripituisia kestoja, odottelua ja kerryttämistä sekä oleskelua työhuoneella, sillä mitä pidempiä aikoja siellä vietän, sitä useamman purkan ehdin syödä. Maksimissaan olen tainnut syödä viisi purukumia päivässä, mutta silloin tulin jo hieman huonovointiseksi... Joihinkin Sylkiöihin riittää yksi purukumi, joihinkin esimerkiksi viisi, ja isoimpiin kymmeniä. Teosten valmistumista auttaa niiden kytkeytyminen arkielämän perusasioihin, kuten syömiseen ja paikallaan työskentelyyn. Teosten syntyyn vaikuttavat muun muassa nälkä, kehon toiminnot, mielihalut, rahatilanne sekä sesonkiaikaan liittyvät kasvikset. Myöskin sää

muokkaa materiaaleja: sisään vyöryvä helle kuivattaa biojätteet nopeasti, kun taas sade märkyyttää puolimädät omenat ulkoikkunalaudalle tehostaen niiden mätänemisprosessia. Takkujen selvittäminen hiuksista tuo cocktailiin materiaalia kehostani. Kaiken kaikkiaan tiheä purukumin jauhanta toivottavasti huoltaa hammasluitani, sillä muuten se olisi varsinainen turhake.

Sylkiöiden asettelu eli työhuonetilaan installointi tapahtuu sitä mukaa kun niitä valmistuu. Prosessin “tuotteistamiseen” kuului prosessivalokuvaus, kuvankäsittely, näyttelyhakemuksen teko, näyttelytekstin kirjoittaminen sekä teoskuvaus eli parempilaatuisten kuvien otto. Koska tämä näyttelyhakemus meni läpi, eli Sylkiöt hyväksyttiin Turun Taiteilijaseuran vuotuisen ryhmänäyttelyyn marras-joulukuussa 2019, prosessiin sisältyi myös Sylkiöiden ripustaminen Turun Taidehallille, pienimuotoinen mainostus sosiaalisessa mediassa, sekä installaation purkaminen näyttelyn loputtua. Jostain sain päähäni vaateen suhteuttaa tekemisiäni taiteen kentälle. Jossain määrin tutustuin siis myös toisten taiteilijoiden hylkiömateriaaleja hyödyntäviin teoksiin, mutta loppupeleissä tein sitä kyllä melko vähän. Tällaisiksi taiteilijoiksi paljastuivat esimerkiksi Sari Koski-Vähälä ja Timo Heino. Mainitsemani kaksi taiteilijaa työskentelevät juuri purukumin kanssa, mutta biojätteen kanssa työskenteleviä en ole juuri löytänyt, lukuunottamatta Maria Dunckerin teosta *Drama Queen* (2017-2018), jossa mätänee omena. Jälkikäteen kollegoihin tutustuminen tuntuu mielekkäämmältä kuin aivan kesken prosessin tai ideointivaiheessa, jolloin voi olla alttiimpi vaikutuksille. Se, mihin tekemisiään suhteuttaa, voi liittyä esimerkiksi materiaaliin, tekniikkaan tai teemaan. Vaikka työskentelyni on hyvin materiaalilähtöistä, materiaalsen kiinnostuksen heräämisen taustalla on aina jokin suurempi ajatus, josta kiinnostus materiaalia kohtaan on konkreettinen merkki, vihje. En kuitenkaan määrittele purukumia teosten tärkeimmäksi anniksi, vaan saatavilla olevaksi materiaaliksi. Oleellista teosten materiaaleissa onkin niiden saatavilla olo, ei se, että olisin varta vasten lähtenyt niitä hankkimaan. Toisaalta olen hankkinut ruokani pääosin kaupasta, päällimmäisenä tarkoitukseni kuitenkin syöminen. Sivuriimana tai prosessin etiäisinä on syntynyt seuraavien teosten suunnitteluaihiointia. Prosesseille ominaisen tapaan meneillään olevat liittyvät aina myös edellisiin ja tuleviin prosesseihin.

Syödessäni en ole juuri ajatellut orgaaninen ja ei-orgaaninen -jakoa biojätteen ja purukumin kohdalla. Enemminkin kyse on ollut syömisestä, sylkemisestä ja materiaalsien prosessien samankaltaisuudesta. Pohdin, tekeekö aineiden samanarvoinen kohtelu niistä tasaveroisia. Näiden aineiden käyttötarkoitus pieninä veistoksina on määrittynyt niiden kehojen, materiaalsien

ominaisuuksien ja taitojen, ei niinkään niiden merkitysten vuoksi. Merkitykset ja niihin liittyvät maailmat ovat seuranneet materiaalisista taidoista syntyneitä yhteenlinkittyimiä.

Työpöydälleni kerääntyy sitrushedelmien kuoria, omenanraatoja ja niistä varisevia siemeniä, kuivatettuja käytettyjä teenpuruja. Säästinpä muutaman pippurinkin. Sitruunansiemeniä suoraan suusta pöydälle syljettynä. Näiden vieressä lomittain ikkunalaudalla on sylkykuppi, iso lasimalja, johon sylkäisen purkan suustani. Kasa kasvaa ja jonain päivänä malja täyttyy. Biojätteet pursuavat jo laatikosta yli. Joukossa on myös pieniä kokoelmia hiuksia. Kuivatettu mandariinin siivu on kaunis. Porkkanan- ja varsisellerinkannat levittäytyvät ikkunalaudalle, muuttuen entistä kovemmiksi. (19.6.2019)

Olen vuosikausia kerännyt monenlaista materiaalia. Lapsena olen kerännyt maitohampaani nuken sukkaan, jonka olen sulkenut hevuskuvioiseen pieneen metalliseen rasiaan. Monia vuosia olen kerännyt pureskelemieni purukumeja erilaisille tasoille. Olen kerännyt kaduilta heijastimia ja saariston rannoilta tiettyä mintunvihreää köyttä. Olen kerännyt syömieni hedelmien kuoria, omenanraatoja, teepusseja. Tässä tutkielmassa keskityn syömisen ympärillä hahmottuvaan keräilemiseen.

Perheessämme on syöty paljon purukumia. Äidilläni oli tapana lukea lehtiä sängyssään ja survaista purukumi suustaan yöpöydän kulmalle. Vähitellen niistä muotoutui pieni keko.

Äitini kuitenkin tyhjensi keon säännöllisesti roskikseen. Jossain vaiheessa huomasin kerääväni samantyyppistä kekoa, vain roskikseen tyhjennys jäi välistä. Vähitellen keosta tuli kasa, sitten torni. Sitten jo niin suuri torni, että kun vanhempani käskivät hankkiutua siitä eroon, jouduin irrottamaan sen sahalla. Ehkä se painoi ainakin yli kilon.

Myöhemmin sahasin tornista latvan, josta tein veistoksen, jolla pääsin sisään taidekouluun.

Linkit likaan, jätteeseen, hylkiömateriaaliin ja mikrobeihin tulivat kuvioihin myöhemmin, teorioihin keskittyvällä yliopistourallani. Kun mietin tarkemmin nyt keräilemiäni aineiden luonnetta, huomasin ne niiksi, joita ei kehon sisälle haluta. Tästä muodostui taiteellisen projektin nimi Sylkiöt. Biojäte on se ruoan osa, jota nimenomaan emme halua kehon sisälle, jonka syljemme tai kieltäydymme syömästä. Purukumi taas viimeistelee syömisen ja puhdistaa suun; tuhoaa rippeet bakteereista, joita emme halua suussamme kasvavan. Ja jonka lopuksi hylkäämme, syljemme roskaksi. Koska en ole liikaa harrastanut siivoamista, olen ehtinyt tuttavallisesti tutustua "likaan". Yhteisen ajan seurauksena meistä on tullut ystäviä.

Tässä projektissa taiteellisen projektin tuottamiseen tarvittava materiaali on kerääntynyt syömisen toiminnon kautta. Jauhamalla biojätteeksi muuttuvia kasviksia ja purukumia olen kerryttänyt materiaalia teoksia varten. Syömisen sivuvaikutuksena syntyy massaa, rakennusmateriaalia. Omalla kohdallani purukumi ja biojätteet kerääntyvät yöpöydälle ja sen ympäristöön. Syöminen

yhdistää aineita toisiinsa. Syön omenan, raato kuivuu pöydällä, sitten syön purkan, jonka linttaan pöydältä sattumoisin löytyvän puupalikan päälle. Syön porkkanan, jonka kanta jää omenanraadon viereen, joskus myöhemmin syön purkan, joka yhdistää nämä kaikki materiaalit toisiinsa.

Syöminen on aineiden ja niihin liittyvien hierarkioiden kohtaamistapahtuma. Sylkeminen ja nieleminen ovat kommunikaatiota maailman kanssa. Lajittelemme maailmaa suuta jauhamalla.

Järjestelmällinen tai harkitumpi kerääminen on tapahtunut viimeisen parin vuoden aikana, kun aloin muotoilla purukumista tietoisemmin veistoksia. Kerään, tai annan niiden kertyä, yhä toistensa päälle, mutta yhdistän niitä myös muihin materiaaleihin, lähinnä niin sanottuun biojätteeseen, hiuksiin tai puuveistosaihiioihin.

Purukumi on kuin kollaasin liimamassa ja kohde samaan aikaan.

Purukumi on kuin ajan kulku ja elämän arkipäiväisyys.

Purukumi on kuin ihana lika, salainen saastaystävä.

Purukumi on ilkamoivaa ja groteskia massaa.

Loogista ja rationaalista *mikrobinkarkoittajaa*, epämääräistä ja omavaltaista *tahraajaa* ja tarttujaa.

teknologiaa

likaa

Taitavaa liittoutumaan muuhun lähellä oleviin materiaaleihin.

Harjaan hiuksia, kerään hiukset pienelle söpölle lautaselle. Arveluttaa heittää hiusta pois, kompostiinko sen laittaisi? Kesällä 2019 purukumi kohtaa hiuskeon, alkaen hitaasti kerryttää sille muotoa jähmettyvällä olemuksellaan.

Asiat, joita kertyy joka päivä kehoni välittömässä läheisyydessä.

Kiinnostaa.

Miten ne linkittyvät toisiinsa.

Mitä jos ei piilota niitä.

Mitä jos antaa niiden viestiä omansa.

3.4. Keräily menetelmänä

“Kyllä sä säästät jotain ei-niin-säästettävämpiäkin asioita kuin palkkakuitit...” totesi Paananen eräänä päivänä, kun pohdiskelin ääneen, sopiiko palkkakuitit heittää rodettoon - heitin. (mutta pari päivää sitten poimin ne takaisin, varmuuden vuoksi) (15.8.2019)

Tässä projektissa keräily yhdistyy paitsi materiaalinhankintaan, myös syömiseen ja sitä kautta yhteyksissä oloon muun eliökunnan kanssa. Aine kiertää ruumiiden läpi ja liepeillä sitoen ihmisen osaksi suurempaa aineellista virtaa (Haraway 2008). Aineen kytkökset ihmiseen hahmottuvat esimerkiksi jätteiden tuottamisen ja hallinnan kautta, mutta myös yleisen ekosysteemin osana olevan toiminnan, kuten syömisen kautta. Hailan (2004, 139) mukaan kaikkia eläviä olioita yhdistävä piirre on se, että ne joutuvat olemaan aktiivisessa vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa saadakseen haltuunsa kaiken tarvitsemansa energian. Harawayn mukaan ihmiskehon aineellisuus paitsi yhdistää muuhun aineelliseen todellisuuteen, myös tuo vastuuta siitä. Aine virtaa juuri kehon kautta, tehden myös ihmisen hauraaksi ympäristössä tapahtuville muutoksille. Koska muutkin eliöt yhdistyvät yhteiseen aineelliseen maailmaan juuri kehonsa kautta, vastuu ympäristöstä sisältyy myös eliöiden välisiin suhteisiin. Eliöiden kesken vallitseekin enemmän tai vähemmän eettistä vastuuta. (Haraway 2008.) Sylkiöitä muotoillessani olen myös halunnut löytää vinkkejä itseni hylkiöisyydestä. Biojätteisiin ja limaisiin purukumeihin liittyneiden hierarkisten käsitysten purku on myös kiinnostanut: jos hylkiöisyys tai ällöttävyys liittyy materiaaleihin, joiden kanssa olen tiiviissä kanssakäymisessä, luulisi saman ällöyden löytyvän myös minusta. Ehkä ällöys on suhteissa eikä olioissa, ehkä ällöys on asenne eikä ominaisuus?

Jätteiden keräilemiseni luultavasti alkoi ympäristöhuolesta ja jätteen loppusijoituspaikan viivyttelemisestä. Keräily on ympäristösuhteellisuutta, luontosuhteellisuuden ilmentymää: halua pyrkiä tekemisiin epämääräisten materiaalien kanssa, niiden joiden kanssaolo vaatii vielä pohdintaa. Keräilyyn liittyy myös halu lainata materiaaleja jostain muusta kuin taloudellisesta kierrosta, ja siksi käytänkin teoksiin usein jätteitä tai löytömateriaaleja. Joskus minua on tituleerattu “kierrätystaiteilijaksi,” jolloin yllätyin, sillä itse en kokenut sitä pääteemakseni, vaan neutraaliksi tavaksi hankkia materiaalia. Olen kerännyt sen verran pitkään, että osan olisin jo unohtanut, ellei keräilykohteeni olisi minua siitä muistuttanut:

*asettelen maitohampaani veistosten
läheisyyteen hampaita on kolmekymmentä*

täytän seuraavaksi kolmekymmentä

milloin hampaat lähtevät? kymmenenvuotiaana

*olen kerännyt ne kaksikymmentävuotta sitten
onkohan se ensimmäinen järjestelmällinen
keräilykohteeni?*

veljeni keräsi pullonkorkkeja, varhain,

valtavat määrät

itse keräsin jo silloin niin sanotusti biomassaa?

elävää tai joskus elänyttä ainetta

- “ -

liittykö tämä biotaiteeseen?

ihmisen kehon eläviin osiin

ihmisen kehon kohtaamiin elollisiin ja elottomiin

*jotka ihmisen kehon välittömässä läheisyydessä, intiimin
lähellä*

(19.8.2019)

Roskikset ovat olleet haastava asia teinistä lähtien, sillä mikään asia ei mielestäni kuulu sinne. Roskikseen heittoa välttääkseni olen pyrkinyt säästämään mitä säästettävissä on. Haluttomuuteeni heittää mitään pois liittyy huoli ympäristöstä, mutta myös huomio siitä, ettei tätä paikkaa nimeltä “pois” ole olemassa. Mikään ei varsinaisesti katoa minnekään, ja siksi on oltava jotain muita vaihtoehtoja kuin tämä valheellinen poissaolo. Mikäli omenanraato ei mielestäni kuulu sekajätteeseen, en saa laitettua sitä sinne. Voi olla, että taipumukseni keräilyyn onkin saanut alkunsa loppusijoituspaikan välttelystä. Välttelen päätöstä sijoittaa jokin asia “lopullisesti” jonnekin kuivaamalla sen pöydälleni tai muuten säilömällä sen ties minne. Ajan saatossa asiat muuttavat muotoaan, muuttuvat jätteistä resursseiksi, eli toimivat uuden rakennusaineina. Omalla kohdallani aineen keräily pohjautuu vastuuseen materiasta, sitä ei sovi kohdella miten sattuu.

Aineeseen kohdistuu empatiaa, ja joskus on hyvä muistaa mistä itsekin koostuu – pitkälti erilaisista aineista. Asian johonkin laittamisen täytyy olla merkityksellisempää kuin laittaa se vain roskikseen. Johonkin purkka on laitettava, miksei siitä samalla voisi tehdä jotakin? Syömiseen liittyvä hukkamateriaali, biojäte ja purukumi, ovatkin Sylkiöiden keskiössä.

biojäte ja purkka

syömisen hukka

(19.6.2019)

Sylkiöt osaltaan havainnollistavat jätteisyyttä viipyillessään tilassa ennen roskista. Purukumin ja biojätteen keräily voikin toimia jätteistymisen prosessin hidastamisena, niin että ehtii miettiä mitä oikeastaan on tapahtumassa, ja tarvittaessa vaihtaa suuntaa. Menetelmänä keräily toimii aikaa kumoavana aikajanana, jossa eri aikojen toimijat esiintyvät samaan aikaan, yhdessä. Keräily tuo ilmiön ymmärtämiseen tarvittavaa etäisyyttä:

toiset luovat olosuhteita toisilleen

—> *keräilyn kautta eri aikakausilta peräisin olevat (hyperobjekti) pääsevät kommunikoimaan keskenään? keräily toimii punaisena lankana, aikaa kumoavana aikajanana...*

jos olisin hävittänyt aina kaiken, heittänyt heti roskikseen, ei pöydästäni olisi tullut kohtaamisalustaa. (2.7.2019)

Taiteellisessa prosessissa otollisten olosuhteiden luonti voi olla esimerkiksi tietynlaisen rauhallisen, mutta valppaan olotilan ylläpitämistä. Tällöin havainnointi suuntautuu intensiivisesti niin sanottuihin itsen ulkopuolisiin asioihin, toisiin toimijoihin. Itselläni esimerkiksi rauhallinen kävely toimii tällaisena menetelmänä:

vapaus ajalehtia arjessa päivittäin

voi myöhemmin huomata ehyen kokonaisuuden joka yllättää itsenikin ja itsensäkin

ajalehtimalla keräily

intuutiolla kerryttäminen
(3.9.2019)

Keräily on myös ergonomista:

Jossain vaiheessa (siinä vaiheessa kun kädet hajosivat), taiteen tekeminen muuttui entistä enemmän ajatteluksi. Teosten ajattelu, taikka teoksiin liittyvien aiheiden ajattelu, ajatusten keräys, kirjoittaminen. Fyysinen, konkreettinen materiaalien kanssa työskentely muuttui keveämmäksi, lyhyeksi ajaksi kerrallaan tapahtuvaksi aineiden kerrostamiseksi, vähitellen kerääntyvien teosten koostamiseksi, keräilyksi. Kertaheitolla kädet eivät kestäneet, ehkä edelleenkään.

(1.5.2019)

ja intuitiivista:

*materiaalien yhdistely tapahtuu
improvisatoorisesti*

*mikä tuntuukaan luontevalta sillä hetkellä sillä maalia
ei ole, vain sen hetkinen materiaalin yhdistely*

(12.8.2019)

Joskus ruoanlaitossa tulin ajatelleeksi, että ruoanlaitto on itseasiassa maa-ainesten yhdistämistä. Porkkana kasvaa siemenestä mullassa, auringosta, ravinteista ja vedestä. Se pelmahtaa vähitellen ylös maasta. Kaikki ravinto kasvaa jostakin ja on peräisin jostain päin tätä maailmaa. Jos kokkaaminen on maa-ainesten laittamista yhteen, niin syöminen on toiminto, jonka seurauksena keho rakentuu maasta. Kehon osat tarvitsevat erilaisia maanpaloja toimiakseen sopivalla tavalla. Syödessämme ruokimme myös seuralajistojamme, eli mikrobeja, jotka asustavat kehossamme. Maa on biomassaa, ravintoa, myös muille kuin ihmiselle. Jos syön maata, lienen maata itsekin.

Siksi tuntuu myös asiaankuuluvalla kokea siihen jonkinlaista yhteyttä ja on oivallista ymmärtää oman aineellisuutensa kautta yhteys muuhun aineelliseen. Jollei paikkaa nimeltä “pois” ole, niin paikka nimeltä “täällä” on olemassa, ja itsen ja sen välillä olevia kytköksiä on vaikea vältellä. Kun keräilee syömällä, keräilee itseasiassa myös tulevaisuuden itseään.

Syömällä keräilyn hitaus oli kiinnostavaa:

materiaalinhankinta on hidasta: kaikki pitää jauhaa itse

(23.8.2019)

Kesällä syömiskeräilyyn tulee tauko, kun lähdän merille. Huomaan, että liikkuesssa tämä menetelmä ei oikein toimi:

*purukumin syömisestä kumpuava massa kertyy hitaasti
itse veistoksien pienuus*

biojätettä kertyy, kun syö paikallaan

*nomadina kun vaihtaa kaiken aikaa paikkaa ei synny niin paljon paikkaa vaativia
tosin ajatuksia, osia*

*siksikö olen päätenyt kollaasimaiseen?
koska en osaa pysytellä paikallani?*

ja:

purkan ja muun kertymisessä on jotain arkista

*en huomannut kaipaavani purkkaa
merillä*

elämisen jälkien kerryttäminen elämysympäristöön

matkatessa haluaa jättää mahdollisimman vähän jälkiä itsestään

ei purkkaa erämaahan

kaiken keräämisen sijaan myös mahdollisimman vähän tuottaminen

*kaikkien toisten jämien käyttäminen
(esim. vaatteet, toisten kaluamien omenanraatojen viimeistely)*

*omien jämien kerääminen
käytön jälkeen
(2.8.2019)*

Loppukesästä alan myös paikoitellen kyllästymään purukumiin, mutta olen koukussa Sylkiöiden muotoilemiseen:

alan saada laksatiivisia vaikutuksia purukumista

*syön pieniä välipaloja saadakseni jauhaa
purkkaa saadakseni rakennusmateriaalia
jauhaakseni rakennusmateriaalia
(23.8.2019)*

Syömiskeräily menetelmänä on jossain määrin sidottuna paikkaan, mutta myös muuhun vallitsevaan elämäntilanteeseen ja sen määrittelemään ajankäyttöön ja työskentelymahdollisuuksiin.

——— *niin, oikeastaan kollaasimainen ja sirpaleinen työskentelytaktiikka lienee akateemisen maailman sivutyöte: yliopisto vie niin paljon aikaa, ettei taiteentekemiselle sitä meinaa jäädä, joten on huomaamatta kehittynyt tapoja silti tehdä taidetta, vaivihkaa, pikkuhiljaa, ohessa. Kiireisen ihmisen mahdollisuus taiteentekoon on linkittää se arjen perustoimintoihin, kuten syömiseen? (20.9.2019)*

Mietin keräilyä vielä evolutiivisesta näkökulmasta: onko kerääminen luontevaa, koska ihminen ei ole vielä irtautunut metsästäjä-keräilijä-identiteetistään? On turvallista olla kytköksissä ympäristöön ja pistää merkille mitä hyödynnettävää siellä on.

Kun Sylkiöt ovat jo esillä galleriassa, törmään taitelija Timo Heinon teokseen *Sylkäisty avaruus* (2013). Teos koostuu planetaarioteltasta ja sen kattoon tähdiksi liimatuista pureksituista nikotiinipurukumeista. Purukumit ovat Heinon ystävän pureskelemia, mikä tuo teokseen kiinnostavan lisän; pitkäkestoisen toisen ihmisholobiontin syljen kanssa työskentelyn. “Tutkin teoksessa myös erilaisia aineellisia etäisyyksiä. Itselleni tärkeää on planetaarioteltan sisätilan samanaikainen intiimiys ja avaruudellisuus, sen sisältämä yhtäaikainen viittaus suuonteloon ja kohtuun sekä avaruuteen ja sen äärettömyyteen.” (Heino 2017.) Heinon työssä kiteytyy jotain samaa kuin mitä aistin Sylkiöissä:

“Pysymättömyyden, haurauden ja hajoavuuden arvostaminen sekä hybridisten sekoitusten myöntäminen maailmassa-olemisen erottamattomaksi osaksi voisivat viitoittaa tietä eteenpäin sellaisista vastakkainasetteluista, jotka ovat tehneet länsimaisten ihmisten suhteista aineelliseen maailmaan niin kompleksisia. Kenties samalla voitaisiin luoda uudenlaista aineellista symboliikkaa tiedostamalla jatkuva ainestenvaihdanta materiaalisen maailman prosesseissa?” (Heino 2017.)

Ainestenvaihdanta onkin hieno termi. Heino on selvästi joko uusmaterialisminsa lukenut, tai joka tapauksessa Heinon taiteellinen tutkimus on teoriaosioltaan tunnistettavissa: “Tutkimukseni tuloksena ajattelen, että yksilön minuus muodostuu ja muokkautuu erilaisten vuorovaikutussuhteiden ja ainestenvaihdannan verkostoissa. Siksi ei ole mielekäästä rajata yhtä muusta maailmasta eristettyä ja eksaktia merkitystä tai etäisyyttä, johon keskittyä, vaan tärkeimmäksi on muodostunut eri etäisyyksien tarjoama merkitysten kudelma.” (Heino 2017.) Heino ei erittele keräilyä taiteellisen työn metodikseen, mutta olen kiinnostunut nikotiinipurukumien keräilyprosessista. Nikotiinipurukumi tuo hieman erilaisen yhteiskunnallisen näkökulman teolliseen riippuvuustuotteeseen peilaten kuin Sylkiöiden xylitolipurukumi. Heinon teos ja mietteet ovat kiinnostavia, koska ilmeisesti samankaltainen materia voi kulkea yhdesä samankaltaisten mietteiden kanssa. Sen sijaan Sari Koski-Vähälä käyttää teoksessaan *Thought of Beauty* (2016-2019) esimerkiksi myös itseäni kiinnostavaa purukumia, mutta koen teoksessa olevan jotain lähtökohtaisesti erilaista, järjestelmällisempää, silotellumpaa, esittävää ja prosessoitua: purukumista muotoiltuja ruusuja. Sama materiaali, mutta eri tunnelma. Vaikka toisaalta sosiaalisesti ällöttäväksi materiaalista tehdyissä kauniissa ruusuissa on myös jotain samaa kuin Sylkiöissä, joita on myös kuvailtu kauniiksi, hylkiömateriaalisuuksistaan huolimatta. Sylkiöt kuitenkin käsittelevät jotain aivan muuta kuin kauneutta. Sen sijaan Maria Dunckerin teos *Drama Queen* (2017-2018) resonoi oman tekemiseni kanssa: siinä lasikuvun alla mätäneä omena, ja

lasikuvun sisällä parveilee banaanikärpäsiä. Teos oli esillä Mäntän kuvataideviikoilla 2019, ja uumoilen omenan olleen aluksi tuore, ja mätänevän pikkuhiljaa näyttelyn edetessä.

Vielä myöhemmin, (koska en tiedä taidehistoriasta paljoakaan), törmään käsitteeseen abjektitaide ja abjektitaitelijaksi tituleerattuun Hannah Wilkeen, jonka purukumia käyttävissä teoksissa keskiössä toimii yksinkertainen liike, jolla purkka lätätään kehoon. Ylipäättään materiaaliin tai siveltimenvetoon suhtautuminen yhtenä liikkeenä hinkuttamisen sijaan vaikuttaa olevan hänelle ominaista. Omalla kohdalla purukumin käsittely alkoi hieman samalla tavalla, lättäsin sen suustani pöydäntulmalle, mistä se pikkuhiljaa kertyi keoksi ja siitä torniksi. Tällainen “länttäminen” on materiaalin sen hetkisen olemuksen kunnioittamista, antamalla sen olla sellainen kuin on, sillä lailla tarttuva mikä tuntuu sormen kautta luontevalta. Myöhemmin olen alkanut hinkuttaa hieman.

Maria Duncker: *Drama Queen* (2017-2018)

4. Luontosuhteellisuuden muotoutuminen taideprojektissa

4.1. Mikrobit, elävänä jätteistetyt

Tämä asetelma on kuvaava: äidin jo pölyttynyt purukumi alla ja minun uusi vastikään länttäämäni päällä kohtaavat mökillä nojatuolin kulmalla.

Sylkiöiden prosessin alkua on vaikea määritellä. Monet aiemmin elämässä läsnä olleet seikat vaikuttavat siihen, mitä nyt on meneillään. Esimerkiksi prosessin kannalta oleellinen keräily on alkanut jo lapsena, tai ehkä voisi muotoilla, ettei keräily ole loppunut lapsuuden jälkeen. Ajatusten vähitellen jäsentyessä myös keräily on jäsentynyt ja nykyään huomaan keräileväni lähes yksinomaan “jätettä”. Kerään toisten hylkäämiä jännittäviä partikkeleita kaduilta ja rannoille ajautuneita hylkyarteita saaristosta. Tai sitten kerään orgaanista materiaalia, kuten syömiäni kasvien osia, kiinnostavan muotoisia puun paloja, kuivuneita törrökeitä ja tammenterhoja, jotka yritän saada kasvamaan puiksi. Kerään toki myös marjoja, sieniä ja syötäväksi ja juotavaksi sopivia

kasveja ja yrittejä. Koen tämän kuitenkin erilaisiksi keräilyksi, “hyödylliseksi” keräilyksi eli ruuan, elämää ylläpitävien yhteistyökumppanien, hankinnaksi. Näkökulmasta riippuen näitä keräilykohteita voi pitää myös objekteina, “luonnontuotteina”. Sillä, nähdäänkö aine objektina vai asiana, on Jane Bennettin mukaan eroa. Objekti on asetettu ihmisen luomaan kontekstiin, kun taas asia on tästä määrittelystä vapaa. (Bennet 2010, 5.) Kun suhtautuu aineeseen objektina, on jo ennalta määritellyt, mitä se on. Aineen näkemiseen asiana objektin sijasta voi Bennettin mukaan sisältyä yllättäviä piirteitä, sillä asian kohtaamiseen ei liity ennakkotulkintaa tai representaatiota, vaan tulkinta on avoimempi. Tällöin on myös Bennettin mukaan mahdollista havaita sen “thingpower”: erikoinen kyky elottomalle, äkkiseltään passiiviselle ja liikkumattomalle “elävöityä”, eli toimia ja tuottaa vaikutuksia. Bennett puhuukin eläväisestä materiasta passiivisen, reagoimattoman materian sijaan. (Bennett 2010, 6.) Aineen toimijuus perustuneekin juuri sen kykyyn saada aikaan yllättäviäkin vaikutuksia, määrittelemättömiä affekteja. Bennettin teoretisoinnissa kiinnitetäänkin huomio juuri aineen toimijuuteen. Mikäli aineen todellinen toimijuus otettaisiin vakavissaan, voisi se edesauttaa osaltaan ekologisesti kestävämpää luontosuhdetta. (Bennet 2010.) Se keräily, mistä nyt puhun, liittyy intuitioon, spontaaniin haltioitumiseen ja Bennettin “thing-poweriin”.

Enenevissä määrin keräilyni on keskittynyt syömisestä ylijääneeseen orgaaniseen materiaaliin sekä ei-niin-orgaaniseen, kuten purukumiin. Pitkään en oikein tiennyt miksi, ja luultavasti juuri siksi usein keräänkin: selvittääkseni mistä oikein on kyse. Anne-Marie Mol kirjoittaa omenan syömisestä ja prosessiin liittyvästä ontologiasta ja subjektiviteetista. Jos syöjä ja omena ovat toisistaan erillisiä vielä ennen ensimmäistä puraisua, entä pureskelun ja nielemisen jälkeen? Molin mukaan syödessä tapahtuu “transubstantiaatio”: syöjä muotoutuu omenasta, eli omena on osa syöjää, ei siitä erillinen. Mol kysyykin onko omenalla subjektiiviteetti vasta sitten kun se on syöty, vai pitäisikö potentiaalisten subjektien kategorialaajentaa koskemaan myös omenaa? Mol(kin) peräänkuuluttaa suhteellisuutta. Erillisten selvärajaisten entiteettien, kuten ihmisen tai omenan, sijaan hän(kin) alleviivaa ympäriinsä leviteteltyä jaettua aktiivisuutta. (Mol 2008.) Syöminen vaikuttaisi olevan vain osittain tahdonvaraista. Voimme päättää syödä omenan, muttemme sitä, mitä aineita siitä imeytyy kehoomme. Syöjällä onkin puoliläpäisevät rajat, ja jonkinlaista ruuansulatusta tapahtuu vähän väliä. Mol (2008) pohtii, onko ruuansulatustakin syömistä. Syömisprosessi on käynnissä kaiken aikaa, ei vain jauhaessa ja pureskeltaessa. Mikrobit sisällämme syövät kaiken aikaa, *me syömme koko ajan...* tai meitä syödään koko ajan, sisältäpäin. Jokin tässä syömiseen liittyvässä suhteellisuudessa on selvästi kiinnostanut; syöminen on ikäänkuin

mekaanista luontosuhteellisuuden ylläpitoa, sekä jonkinlaista biohakkerointia. Syömisvalinnoilla voi vaikuttaa koko itsen toimintaan ja samalla ei voi hallinnoida kaikkia prosesseja, sillä keho toimii kuin itsestään ja moni muukin taho säätelee sen toimintaa.

Ennen syömisellä keräilyä keräsin monesti äkkiseltään katsottuna ei-niin-orgaanista jätettä. Kadulta löytyneet jännät partikkelit ovat useimmiten ihmisen valmistamien tuotteiden paloja, jotka ovat usein rikki, eli ne määritellään jätteeksi. Jostain syystä kiinnostus on siirtynyt näistä ”synteettisistä” materiaaleista organisiin. Ehkä tämä heijastelee muutosta luontosuhteellisuudessa: enenevässä määrin minua kiinnostaa ”villi luonnon” prosessit eivätkä ihmisen jättämät jäljet. Kiinnostus keräilykohteisiin ei kuitenkaan koskaan ole ollut paratiisin rakentamista. En ole juurikaan ollut kiinnostunut kauniiden asioiden keräilemisestä enkä ole pyrkinyt ympäröimään elinpiiriäni viehättävyyksillä. Päinvastoin moni on kokenut keräilyni kohteet ällöttävinä. Keräilyn motiivina onkin toiminut uteliaisuus joltain epämääräistä kohtaan, halu ottaa aine tai asia ikäänkuin jatkotutkiskeluun. Olen tainnut lähinnä keräillä jätteeksi miellettyä, joka muuten olisi päätynyt kaatopaikoille ja roskiksiin. Keräily onkin paitsi materiaalin hankintaa, myös materiaalien välisten suhteiden tutkimista.

Hieman samoin kuin Kaihovaara (2019), olen halunnut heikentää tai tutkia kulttuurin ja luonnon rajaa, tavallaan ällöttävän ja ihanan rajaa, tai kokeilla, mitä tapahtuu, kun on läheisesti tekemisissä hylkiömateriaalin kanssa (Hawkins 2006). Olen uteliaasti halunnut tutustua tähän jatkuvasti liepeillä pyörivään aineeseen, mikä kuitenkin jotenkin ”kuuluu” jättää huomiotta ja poistaa olemassaolosta. Sylkiöiden kanssa pohdin, mitä tapahtuu, kun hylkiömateriaaleille antaa huomionsa, ja miten likaan tai hylkiömateriaaliin perustuva luontosuhteellisuus ilmenee tässä yhteydessä. Teosten materiaaleihin temaattisesti liittyvät mikrobit, lika, sylki ja jätteisyys näkyvät jossain määrin prosessin aikana. Ne ovat kuitenkin tulleet esiin erilaisin kiertoreitein, enkä esimerkiksi niinkään halunnut tehdä mikrobeja näkyväksi, esimerkiksi suurentaa niitä miljoonakertaisiksi, vaan huomioida mihin kaikkeen ne linkittyvät. Pidän mikrobeista näkymättöminä, se tuo maailmaan kuviteltavissa olevan todellisen lisätodellisuuden. Uskon niiden olemassaoloon myös niitä näkemättä.

Mikrobiaaliset olosuhteet ovat usein kosteita, mikä havainnollistui esimerkiksi kuivattamisen yhteydessä: kuivassa ja lämpimässä sisäilmassa biojätteistä jäi kaikenlainen mikrobiaalinen toiminta, kuten homehtuminen ja mätäneminen, välistä. Ulkoikkunalaudalla omenat taas

mätänenivät mätänemisestä päästyäänkin eivätkä kuivuneet juuri lainkaan. Äkkiseltään ajateltuna prosessiin liittyy siis yllättävän vähän mikrobeja. Jos kuitenkin ryhtyy ajattelemaan, mikä ihmisholobiontissa ylipäättään syö ja hoitaa ruoansulatusta, mikrobit ovatkin suuressa roolissa. Syöminen ja sylkeminen ovat läpeensä mikrobialista toimintaa: syömme muun muassa ruokkiaksemme sisällämme asuvia mikrobeja ja syljemme, jotta syöminen sujuisi paremmin ja etteivät hampaille haitalliset bakteerit jäisi suuhun pyörimään. Purukumi on olemassa yksinomaan p’tuhotakseen mikrobeja suusta. Kuitenkin se pyöriskelee läheisissä tekemisissä syljen, kielen ja hampaiden kanssa, jotka lienevät täynnänsä bakteereja. Suusta ulostullessaan purukumikimpale lienee vielä mikrobillinen, mutta pian, kuivuttuaan, sekin on “turvassa”. Kuivatettuna asiat ovatkin hygieenisesti vaarattomia, eli mikrobeille suotuisat olosuhteet ovat kuoliassa, lepotilassa. Samoin syöty ruoka olisi tarpeetonta ilman mikrobien antamaa imeytysapua kehoon.

Mikrobien jätteen luonne tuli esiin pienimuotoisena sosiaalisena häpeänä tai epävarmuutena työhuonetoverien suhtautumisesta mätään. Siksi laitoin hunokuntoisuuden vuoksi hylätyt omenat ulos enkä sisään. Itse ilahduin ampiaisten ja kärpästen saapumisesta, koska koin voivani ilahduttaa niitä. Mutta työhuonetoverini ihmetteli kärpästen ja banaanikärpästen määrää, enkä paljastanut itseäni:

nykyään tulee ampiaisia omenoille ikkunalaudalla ja siitä avoimesta ikkunasta sisään

täällä on ampiaisen, sanoi työhuonetoveri

miksiköhän. en tiedä... muka

yleensä ne löytävät itse helposti ulos.

nyt se pörrää minussa

kii ei haittaa :-)

(17.9.2019)

Sisätilan ympäristö on kuiva ja monista ulkona vallitsevista suhteista eristetty ja siksi “steriili” tai pelkistetty. Koska teokset tulevat näytille sisätilaan, ne ovat suhteellisen mikrobittomia, eivätkä ne tule rikkoneeksi liikaa sosiaalisia normeja. Eron huomaa kuitenkin heti ikkunan toisella puolella: siellä meno on villimpää tai tapahtuu itsestään. Siellä suhteet ja prosessit ovat jatkuvassa liikkeessä. Taiteellisessa tutkimuksessani tavallaan kannattelen Talebin (2012) esittelemää haurasta järjestelmää, jolta on evätty mahdollisuus itseään korjaavaan, antihauraaseen systeemiin: koitan keksiä aineille muuta ohjelmaa niiden eksyessä maatumisen ja kompostoitumisen kierrosta.

Tekemällä aineista, jotka jäävät töröttämään läheisyyteeni, taideteoksia, en saata niitä takaisin kiertoon eli esimerkiksi kompostiin maatumaan, vaan pyrin saamaan käsityksen, mitä muuta sanottavaa niillä on. Tavallaan lainaan niitä itsekseen pyörivästä villistä maailmasta maailmaan, johon koen voivani vaikuttaa ja jossa koen, että niiden kannattaisi kenties vieraila. Samalla tiedostan myös sen, etteivät ne välttämättä edes päätyisi kompostiin, vaan vaikeasti mätänemistä tukeviin olosuhteisiin, ja ehkä siksi yritän pelastaa ne väärältä kohtalolta keksimällä niille sijaisohjelmaa.

Päiväkirjamerkinnöistä erottuu pohdintoja suhteeseen likaan ja jätteeseen:

*en olisi alkanut kerätä purukumia ja biojätettä jos pelkäisin likaa ja mikrobeja
miksi en pelkää?*

(7.8.2019)

Olen kasvanut kodissa, jossa ei siivottu kovin usein, eli olen tottunut leivänmuruihin, pölyyn ja muuhun röhnään ympärilläni. Lisäksi minua on viety paljon metsään ja ponitalleilla jaoin vuosikausia hituloita ponien, lannan, mudan, heinän ja koirien kanssa. Jostain olen perinyt uteliaisuuteni epämääräistä materiaalia kohtaan. Koska likaa ei ole peitelty lähetyviltäni, olen voinut tutustua jätteisiin olemalla niiden lähellä tai niiden kanssa tekemisissä. Esimerkiksi kierrätettäessä jokainen koskee itse jätteisiinsä ja lajittelee niitä, jolloin materiaaliin muodostuu oman kehon kautta jonkinlainen suhde. Tällöin jäte on vielä tuttua, ei täysin vieraaksi muuttunutta etäistä saastaa. Kun jätteen kanssa on tekemisissä, sitä on ajateltava, se on ehkä jopa tunnettava. Jätteen kanssa vuorovaikuttaessa suhde jätteeseen muuttuu joksikin muuksi kuin velvollisuudentuntoiseksi eettisten periaatteiden noudattamiseksi tai omantunnon puhdistavaksi oikein tekemiseksi (Hawkins 2006, 115). Eräs jätteiden kanssa ruumiillisessa vuorovaikutuksessa olemisen tapa on esimerkiksi kompostointi. Veera Kinnunen puhuu tietystä kompostointitavasta, bokashista, jossa komposti on ihmisen kotona, arkiympäristössä, kuten keittiössä. Lähelläolossa ja vuorovaikutuksessa piilee sen voima: bokashi saa ihmisen käsittelemään ja kohtaamaan jätteen ruumiillisesti, kaikessa aistimellisuudessaan. Bokashaaminen käytäntönä voi Kinnusen mukaan muuttaa merkittävästi suhdetta jätteeseen. (Kinnunen 2016, 316.) Sen sijaan, että suhtautuisimme jätteisiin jonain, mikä on ehdottomasti pidettävä loitolla ja suljettava kannellisiin astioihin, Hawkins ehdottaakin vastavuoroista jättesuhdetta. Siinä jätteen kanssa elämisestä syntyvät affektit saavat tilaa, eikä niitä luokitella negatiivisiksi tai kielletyiksi. Ruumiilliset tuntemukset auttavat meitä ymmärtämään, mistä on kyse, vähentäen samalla jätteeseen liittyviä syyllisyyden- ja ylemmydentunteita. Kyseessä onkin pikemminkin hyväksymisen prosessi. (Hawkins 2006, 37-38.) Bokashia ehdotetaan esimerkiksi Harawayn (2016) hankaluuksien kanssa viipymisestä (staying with the trouble). Bokashi “purkaa jätteisiin liitetyn hävitettävyyden, etäisyyden ja kieltämisen eetoksen ja synnyttää ennemminkin hoivan, läheisyyden ja tunnistamisen eetosta” ja synnyttää moninaisuuden ja ennakoimattomuuden tunnistavaa hyväksyvää suhdetta jätteeseen. (Valkonen, Kinnunen & Pyyhtinen ym. 2019, 134.) Tällöin ihminen muodostanee myös henkilökohtaisen suhteen jätteeseen, mikä lisää eri materiaaleihin liitettävien mielikuvien määrää. Kaikkien ei tarvitse vihata limaa tai syötyä purkkaa saatika pehmennyttä luumua. Henkilökohtainen vuorovaikutus voi mahdollistaa itse päättämisen: tämä ei olekaan jätettä, vaan potentiaa, tai epämääräistä kumppaniainetta. Raaka-aineen ja jätteen väliin jäävä materiaallinen mahdollisuus tulee ilmi, ja juuri sen olen kokenut inspiroivana.

Materiaali ei muutu jätteeksi itsestään, vaan se osallistuu jätteistymisen prosessiin, arvosta riisumisen prosessiin. Tietyt paikat, kuten roskakori, lattia, maa ja biojätteen kohdalla oman suun ulkopuoliset paikat voivat maagisesti tehdä jostakin jätettä. Jätteeksi muuttumisen prosessia voi myös yrittää hidastaa tai estää. Yksi tällainen hidaste on dyykkaaminen. Roskisdyykkauksessa jo kertaalleen pois heitetty ruoka löydetään uudelleen ja syödään käyttökelpoisena. Näin kumotaan jo kertaalleen jätteeksi määritelty, ja tehdään siitä jälleen käyttökelpoista. Dyykkaus siis kyseenalaistaa jätteen. (Lehtonen & Pyyhtinen 2015.) Jätteeksi muuttumisen prosessia hidastavia toimintoja ovat yhtäläillä asioiden kunnostus ja korjaaminen, kuten parsiminen, mikä pidentää niiden käyttöikä lykäten jätteeksi määrittelemistä kauemmas. Omalla kohdallani jätteeksi muuttumista hidastaa asioiden keräily. Kun viivyttelen “loppusijoituspaikan” valinnassa, biojätteet ehtivät kuivua kauniiksi ja vaarattomiksi. Joskus kerään salaa, koska moni suhtautuu inholla biojätteisiin. Kennedyn mukaan jäte nolottaa meitä ihmisholobiontteja, koska se edustaa ja heijastelee puutteitamme ja epäonnistumistamme säilyttää objektissa se arvo, jonka sille alunperin määrittelimme. Jäte on arvon tuhlauksen tulos. (Kennedy 2007, 5.) Aineistosta ilmenee, että vaikka suhtaudunkin melko suopeasti ainakin näihin kyseisiin liaksi ja jätteeksi määriteltyihin aineisiin, olen silti tietoinen niiden hierarkiasta ympärilläni sosiaalisessa, arvottavassa maailmassa.

—“ — *likarokat, hiukset, siemenet, asiat maasta, tietyt mikrobit joita en kuitenkaan voine kuvantaa. suusta syljeksityt.*

molemmat tai nää kaikki tavallaan suusta syljeksittyjä

(19.6.2019)

Teoksen nimi Sylkiöt syntyi ehkä näihin aikoihin, kun linkitin materiaalin kehon ulko- eikä sisäpuolelle haluttavaksi hylkiömateriaaliksi, sylkiömateriaaliksi. Sylkiöt kuvastaakin näin prosessia, toimintoa, mutta myös sosiaalista arvottamista.

roskien, jätteiden tirkistely? eritteiden näkeminen “liian” läheltä? voiko tuottaa ällötyksen tunteita. ehkä purkan ja hiuksen yhdistyminen voi.

olenko siis tavallaan kiinnostunut myös jätteenhuollosta ja sen puutteellisuudesta?

jätteettömyydestä,

ettei jätettä synny

*ettei mikään ole halveksittua
materiaalia*

(13.8.2019)

Jätteen kanssa elämisessä on kyse myös yhteisön luomisesta: keitä yhteisöön kuuluu, ja ketkä suljetaan sen ulkopuolelle. Kyseessä on ikään kuin valtaapitävien harjoittama aineellinen syrjintä. Jäteinfrastrukturi pitää huolen, että koemme elävämme turvallisessa yhteisössä, jossa lika on ulkopuolellamme emmekä joudu sen kanssa tekemisiin, jolloin se ei voi tartuttaa meitä. Hawkinsin (2006, 4) mukaan jäte ei ainoastaan aiheuta abjektiota, vaan se myös määrittelee meitä: sen avulla rajaamme ne asiat, jotka kuuluvat meihin, ja ne jotka eivät. Abjektilla viitataan tietynlaiseen hylättynä olemisen tilaan: Julia Kristevan mukaan abjektio on inhon, kuvotuksen tai kauhun kaltainen tunnereaktio, joka syntyy, kun jokin filosofinen olio uhkaa rikkoa minuuden ja toiseuden (tai subjektin ja objektin) erottavan rajan. Abjekti on siis jokin alhainen ja inhottava kokemus tai olio, joka ei sovi kulttuuriseen järjestykseen ja siksi torjutaan. (Kristeva 1982.) Jäte vaikuttaa kulttuurissamme olevan tällainen abjekti. Nämä materiaan kohdistuvat tavat ja kehollistuneet käytännöt toimivat rajanvetoina, joilla pidämme kaaoksen kurissa. Kulutuksen kautta katsottuna poisheittämämme on subjektiivisuutemme määrittelyä. (Hawkins 2006, 4.) Jäte on suljetun systeemin ulkopuolella olemista, meidän ja heidän luomisprosessin edustamaa toiseutta, joka auttaa meitä määrittelemään keitä olemme. Jätteen tuottaminen perustuu kontrolliin. Se, mikä ei ole jätettä, on jotain puhdasta, kivaa ja järjestyksessä olevaa, kontrollialaista. Jäte on tälle jotain vastakohtaista, kontrolloimatonta. Jäte ei edusta vain järjestyksen häiriötä, vaan järjestys ja kaaos syntyvät samalla hetkellä (Lehtonen & Pyyhtinen 2015). Näin jätteisyydestä ja liiasta villeydestä voi löytää yhtymäkohtia. Siinä missä jäte on me-yhteisöstä ulossulkemista, syöminen on me-yhteisöön sisäänottamista. Syöminen näyttäytyi itseämme rakentavana mikrobialisena toimintana:

— *syöminenhän kaiken kaikkiaan on mikrobialista toimintaa. mikrobien ansiosta syömämme asiat muuttuvat meiksi, hienoja mikrobeja valikoimalla ja syömällä ja ruokkimalla jalostamme itseämme, tiettyjä asioita jauhamalla (purkka) jätämme tietyt mikrobit ulkopuolellemme.*

mikrobiaalinen jako

(13.8.2019)

Mikrobit ovat linkki kehon ja ympäristön välillä: mikrobit ovat kehoa, ja samaan aikaan ne ovat ympäristöä. Tai ainakin ihmisholobionttikehon sisällä asuvat mikrobit vuorovaikuttavat sen ulkopuolella asuvien kanssa. Suhteemme maailmaan on lähtökohtaisesti kehollinen, sijaitsemme kehoimme aina konkreettisesti tietyssä paikassa tiettyyn aikaan. “Keho on välttämättä aina tässä ja nyt.” (Klemola 2005.) Kerran ikäänkuin ohimennen eräs viisas osteopaatti totesi: “Kehoa on tavallaan kaikki se, mikä siihen vaikuttaa”. Lausahduksessa kiteytyy kiinnostavalla tavalla kehollinen yhteydessyys muuhun sekä kehollisen identiteetin leviäminen ympäristöön. Samoin kuin keho, myös mikrobit ovat samaan aikaan intiimi ja etäinen asia. Kehomme sisuksissa ne ovat meitä hyvinkin lähellä, mutta myös muualla, kauempana, maailmassa ne vaikuttavat meihin ja jopa ovat meitä. Myös kehonosan, tässä tapauksessa hiusten, käyttäminen teoksessa on samaan aikaan intiimiä ja yleistä. Hiukset ovat lähestulkoon kaikille tutut, mutta tietyn ihmisen hius tiettyine päänahkamikrobihiutaleineen on uniikki kokoelma kumppanilajeja.

Se miksi olen itse päätenyt keräämään biojätettä lähelleni on hidas vuosien prosessi, mutta myös käytännön syy.

— *varmasti tämä, että tämä työhuone on irrationaalisen korkealla maankamaralta on osaltaan aiheuttanut sitä, että keräilen biojätteet koska ei ole kompostia, seuraava vaihtoehto olisi viedä ne ulos, mutta koska ulos on kaukana, otan ne tähän lähelle kuivumaan, jolloin ne muuttuvat yksitellen pikkuhiljaa vaarattomiksi. (kauniiksi)*

viikonloppuna satoi, ulkoikkunalaudan omenanraatojen kuivuminen on hitaampaa

(19.8.2019)

Kun jää pitkäksi aikaa pyöriskelemään jätteenkierron kanssa, siihen muodostuu jonkinlainen suhde. Jollei sitä hävitä, pääsee tarkkailemaan sen olomuodon muutoksia. Purukumi on kiintoisasti olomuotoaan vaihteleva aine:

—- *purkan elastisuus häviää ajan kuluessa* ———

————- *veistosten rakenne muuttuu* ———

kimmoisuus liima-aineena vähenee

*sen, minkä purukumin tarkoitus oli pitää erillään (syljeksityt mikrobit)
se nyt liittyy yhteen*

omalla itsellään

kehollaan

purukumin keho on sticky

(17.7.2019)

4.2. Kehollinen kumppanilajeus ja heikko sylkeminen

Taiteellisen tutkimuksen professori Tuija Kokkonen käyttää taiteellisessa tutkimuksessaan menetelmänä heikkoa toimijuutta: eettistä ja ajallista asennetta, jolla voi kuunnella heikkoja ääniä ja signaaleja ympäristössä ja itsessä. Heikko toimijuus on aktiivista itsensä heikentämisen valintaa, eli voiman ja vallan käyttämättä jättämistä, toimimattomuutta. “Tutkimuksessani heikon toimijuuden ja ei-inhimillisen toimijuuden yhteys on olennainen, sillä esitän, että ihmisten heikko toimijuus mahdollistaa ei-inhimillisten toimijuuden esiin tulemisen ja havaitsemisen.” (Kokkonen 2017, 85-86). Koen tämän menetelmän kiinnostavana ja jokin siinä resonoi omassa toiminnassani. Tavallaan omassa prosessissanikin heikko toimijuus on osana, vaikka yhdistelenkin materiaaleja suhteellisen ronskisti toisiinsa, tosin aikalailta niiden alkuperäismuodon säilyttäen. Mutta alkuasetelma, joka syntyy kehoni välittömässä läheisyydessä tapahtuvien perustavanlaatuisten ja välttämättömien toimintojen yhteydessä, on tavallaan itsen heikentämistä: en pyri tekemään mitään tiettyä, olemaan vain ja luomaan olosuhteet, joissa toiset toimijat voivat tulla havaituiksi. Ohessa tulen syöneeksi tai haroneeksi hiuksiani, ja syömisen ohessa kiinnittäneeksi huomiota syömiini asioihin. Materiaalin keruu on tapahtunut ohimennen, vain purukumin syöminen on tietoisempaa, ei niin välttämätöntä, vain tavaksi jäänyt hauska terveydenhuoltotapa. Keskittymällä askeettiseen, käytännön syistä tapahtuvaan perustoimintoon ja jättämällä sen osat “silleen”, seurakseni, koen astuvani hieman syrjään niiden tieltä. “Katsomisen tapa, joka jakaantuu ei-inhimilliseen taustaan ja inhimilliseen hahmoon, on hiljalleen kääntynyt yhdellä tasolla tapahtuvaksi kuhinaksi, jossa on valtaosa ei-inhimillisiä toimijoita ja niiden seassa myös ihmisiä”. (Kokkonen 2017, 87). Kokkonen siirtää näin huomion esimerkiksi ympärillä eleleviin, kumppanilajeihin.

Jossain vaiheessa prosessia huomaan, että asioita tapahtuu, ja voin seurailta niitä. Loppua kohden kirjalliset merkintöni liittyvät lähinnä ilkamoiviin huomioihin ikkunalaudalle syömään tulevista olioista:

varis haki omenanraadon :-)   niitä olikin jo pieni kasa...

*eksyykö tipuset pian jo sisälle asti? ikkuna on aina
auki.... ikkunalauta on nyt lintulauta. (15.8.2019)*

Olen tyytyväinen, kun olen onnistunut houkuttelemaan luokseni elämää:

ja paitsi nyt, hah, ovat ampiaiset muuttaneet erään suurehkon hitaasti mätänevän omenan sisään :-) perä väpättäen he siellä ruokailevat

siirrän omenoita hieman loitommalle avonaisesta ikkunasta, varmuuden vuoksi.

kuinka kaukaa ampiainen voi haistaa omenan mädän?

(17.9.2019)

Jossain vaiheessa pysähdyn hetkeksi miettimään toimintaani:

miksi oikeastaan mädätän noita omenoita? ehkä tarkkaillakseni ja luodakseni lämpimät välit mädän kanssa. ruokkiakseni ampiaisia ja banaanikärpäsiä...

(19.9.2019)

Jälkeenpäin ymmärrän, että niin syömisestä kuin mädästäkin alkaa kompostoituminen. Kuten Riina Hannula (2019) peräänkuuluttaa: “olemme kaikki komposteja.” Kun olio syö, hänen sisällään alkaa syödyn aineksen hajoaminen ja keho muuttuu tavallaan kompostiksi. Käyminen ja mätääntyminen ovat osa hajomisprosessia, jossa ravintoaineet lähtevät kiertoon. Syöminenkin on hajottamista: ravintoaineet vapautuvat kehon kiertoon ja muuttuvat muuksi. Sylkiöiden ympärillä pyörivä

syömisjuhla on tavallaan myös monilajinen kompostointijuhla. Syöminen myös kerrostuu sisällämme, ja osa syömisestä ja syömästämme onkin bakteerien syömistä: “Länsimainen ravinto koostuu 90 prosenttisesti siitä, mitä ihmiset syömme itse, ja 10 prosenttisesti siitä, mitä bakteerimme meille päivittäin syöttävät.” (Enders 2015, 209.) Joka kymmenes ateria olisi siis bakteerien valmistama? Ei ole siis sama mitä syömme, eikä sekään mitkä bakteerit meitä ruokkivat. Kompostoituminen, mätääntyminen ja syöminen ovat kaikki monilajista yhteistoimintaa, jossa monet erilaiset toimijat yhteismuodostavat olosuhteita toisilleen. Kun toimimme, eli käytännössä aina, olemme monta. Näistä moneuksista syntyy verkosto, eli yhteyksiä: toisiinsa assosioituvia ja liittyviä asioita ja olioita, jotka ovat riippuvaisia toisistaan. Verkostoon kuuluu myös katkoksia, jotka jättävät ulkopuolelleen jotain nimeämätöntä ja toistaiseksi tunnistamatonta. (Latour 2005, 244.)

nyt tuli sinitintti!

tuoreimman omenanraadon luo

ehkä talvella voin tehdä tuosta todellisen lintulaudan?

pähkinöineen

taas! sinitantti

miltä mätä tai tuore omena tuoksuu

tintille?

näin houkuttelen läheisyyteeni olioita :-)

mitä ajattelevat ampiainen ja tiltti toisistaan?

tuntevat

tiltti otti nimenomaan siemenen!?

miten omenansiemenen saa auki. samoin kuin auringonkukan?

kuin olisin heittänyt tuohon haaskan, jolla pedot käyvät

havainnollistuu ravintoverkot

suustani hylkiöitynyt biojäte jo ennen mätänemistään syödään osittain, ampiaiset, tipuset

osa vallan viedään muassaan, katoavat ikkunalaudalta

—- monta ampiaista raadossa, ja kun heilautin sitä kauemmas ikkunalta ne pillastuivat.. suljin äkkiä ikkunan ja ne lentelivät sitä päin

montako ampiaista siedän

—- ampiaisetkin valitsivat ennemmin tuoreen raadon kuin jo ruskeaksi mätääntyneen (19.9.2019)

Vietettyäni monia päiviä lähinnä yksin työhuoneella huomaan, etten koe olevani yksin. Koen, että ympärilläni vilisee elämää. Muutama päivä kuluu ampiaisten ja lintujen innostuneessa tarkkailussa:

anivarhain aamulla, ennen kuin ampiaiset liikkuvat,

työnnän mätyyksiä vielä kauemmas ikkunasta

milloin ampiaiset heräävät?

nykyään on aamuisin niin kylmä,

7 astetta

kyllä, melkein kaikki omenanraadot tosiaan katoavat. mädäksi kuivunut kurkkusiivu on jäänyt kiinni ikkunalautaan ja näyttää mustalta.

———— *houkuttelen luokseni ‘lemmikkieläimiä’; kärpäsiä, banaanikärpäsiä, ampiaisia, sinitilttejä, variksia... linnut kutsuvieraina, nuo hyönteisemmät kuokkijoina?*

———— *kärpänen on nukahtanut tietokoneen näppäimistön väleihin todella viipyillen, siellä on lämmin hänen jaloilleen?*

(20.9.2019)

Vailla ihmisseuraa ajan viettäminen on tavallaan myös heikkoa toimijuutta, ihmisaktiiviteetin vaimennusta, jolloin havainnointi voi kiihtyä intensiiviseksi. Koen yksinolon mahdollistavan kumppanilajien potentiaalisuuksien hahmottamisen. Vaikka olenkin päivisin paljon ihmisistä yksin, koen yhteydellisyttä aineisiin, joiden kanssa työskentelen, ja lintuihin ja kärpäsiin, joita ilmaantuu kuvioihin. Jollain lailla samaistun heihin ja koen maailmaa hetken heidän kauttaan. Kuvataiteilija Teemu Lehmusruusuu puhuu yhteydestä empatiana: “Ehdotan, että toisen (ihmisen, olion, materiaalin, tai yleistettynä: objektin) asemaan, olemukseen tai näkökulmaan asettuminen on taiteen teon ydinilmiö. Voimme kutsua sitä empatiaksi tai joksikin ihan muuksi, mikä parhaiten kuvaa omaa kokemusmaailmaa ilmiön suhteen. Tapahtuma on kuitenkin lähellä empatian käsitettä yhteyden muodostamisen tekona. Haemme taiteilijoina yhteyden muodostamisen tilaa eri tavoin, kuten joutilaisuuden, hiljentymisen, derivén, dialogin, yllättävien olosuhteiden muutoksien, raa’an altistavan kenttätyön, fyysisen materiaalin työstämisen tai vaikkapa luontoon vetäytyvän monialaisen kollektiivisen työskentelyn kautta - -.” (Lehmusruusuu 2016, 79.) Kun en ole yhteydessä ihmisiin, koen olevani alttiimpi muunlaisille yhteyksille. Lisäksi vapaudun normista kutsua talitinttiä sen lajinimellä ja kutsun sitä iloisesti sinitantiksi ja seuraavaa vaikka tiltiksi. Puhun, mitä puhututtaa, en esitä ymmärrettävää puhetta kenellekään, koska kuulijoita ei ole.

Monilajista etnografiaa lukiessani todella huomasin pieneliöiden määrän lähiympäristössäni lisääntyneen. Monilajinen etnografia on projekti, joka pyrkii ymmärtämään maailman materiaalisesti todellisena, osittain tiedettävissä olevana, monikulttuurisena ja moniluontoisena,

maagisena ja kehkeytyvänä satunnaisten ja epävarmojen suhteiden monimuotoisten olioiden ja entiteettien kanssa. Näissä yhteenkietoutumisissa pätevä omat logiikkansa ja sääntönsä. (Ogden ym.2013, 6.) Läheisyyden, kaukaisuuden, kontaktin ja erottelun alueet vaikuttavat siihen, ketkä kohtaavat, keitä ja mitä. Haraway on puhunut kontaktialueista, joissa monilajiset kohtaamiset tapahtuvat. Tällaisia rutinisoituneita paikkoja ovat esimerkiksi kodit, eläintarhat, komposti ja roskikset. (Haraway 2008) Kyseessä on siis kontaktien etnografia, ei erottelun. (Ogden ym. 2013, 10.) Yksi sanoma näissä kaikissa uusmateriaalisuuksissa ja posthumanismeissa on sama: yhteydellisyys erillisyyden sijaan, eli esimerkiksi ihmisen ja muun luonnon välisten yhteyksien huomioiminen, luonto-kulttuuri erottelun purkaminen. Tavallaan nämä monet uusmaterialistiset ja posthumanistiset teorit osallistuvat luontosuhdekeskusteluun kumoamalla sen, ja puhuvat erojen sijaan yhteyksistä. Jään pohtimaan loputonta yhteydellisyyden hehkutusta ja sitä, miten tästä huomiosta päästäisi eteenpäin. Olemme yhteydessä kaikkeen, mitä sitten? Toistaiseksi pätevin saamani vastaus on, että se *tuntuu*. Elämä tuntuu enemmän. Vahvemmin, intensiivisemmin, täydemmin. Itse tiedon yhteydellisyydestä voi ohittaa olankohautuksella, mutta tunne jää kytemään ja muuttamaan elämäkokemusta.

——— *multispecies ontology* ———— *kun keräilee asioita, joissa elelee mikrobeja, luo ontologiaa, joka sisältää monenmoista eloa. luo elonkehän ympärilleen taikka tukee sen kasvua.*

(taikka havainnoi niiden mikrobien poissaoloa..... t.oono 3.9.2019)

(7.8.2019)

Huomaan ruokailuvuorot: ensiksi itse syön, sitten muut syövät. Ravintoverkot hahmottuvat, samoin hierarkia. Se mikä on toiselle jätettä, on toiselle ravintoa. Minä syön ensin keisarinnan lailla, toiset vasta sitten, jätteeni. Syömisessä onkin pitkälti kyse näppärästi toimivista ravintoverkoista, onko näppärää että voimme käyttää tosiamme ravintona? Syöminen on elämää. Yhteyksiä ei-inhimilliseen korostava uusmaterialismi muistuttaa toisinaan rakkautta elämään -oppihaaraksi. Uusmaterialismin oppi-isä Gilles Deleuze jäsentää elämän joksikin ei-inhimilliseksi. Näin hän välttää sudenkuopat, joihin esimerkiksi "Lebensphilosophie" (elämänfilosofia) kompastui: hierarkisoimaan elämää ja määrittelemään "ylintä" elämää ihmiselle kuuluvaksi. Ashley Woodward asettaa Deleuzelle vastaesimerkiksi Oswald Spenglerin, jonka elämänfilosofiset tekstit rakentavat elämän ihmiselämälle etuoikeutetuksi organismeihin liittyvillä hierarkioillaan. Spenglerille elämä on konfliktia, selviytymisen kenttä elävien organismien dominoidessa toisiaan. Juuri tämän kentän

hän kokee elämänä, ja elämään liittyvässä hierarkiassa ihminen on huipulla. Pohjalla on kasvikunta, sitten kasvinsyöjäeläimet, sitten lihansyöjäeläimet, joiden rinnalle ja yläpuolelle sijoittuu ihminen. Spenglerille ihmisen kyky keksiä ja käyttää teknologiaa määrittelee huipulla olon, ja hänelle teknologia ei ole vaistojen varassa tapahtuvaa toimintaa, niinkuin joillain muilla eläimillä, vaan myös aktiivista haluamista ja valintaa. (Woodward 2015, 27 Spengleriä [Spengler 1976, 14] mukaillen.) En osaa sanoa, mistä juontuu vaistojen aliarvioiminen, enkä tiedä onko joku pohtinut sitä, kenties ihmiskunnan vaistot vain kietoutuvat monenmoiseen toimintaan, jota voidaan huvikseen kutsua vapaaksi tahdoksi ja intentionaalisuudeksi. Spenglerin hierarkia kuulostaa ravintoverkkoon perustuvalta hierarkialta, joka kuitenkin katkaistaan tietyssä kohtaa, nimittäin ihmisen kohdalla. Esimerkiksi ihmistä syövät ja hajottavat mikrobit ja madot jätetään kuvaelmasta pois. Riippuen näkökulmasta ravintoverkon oleelliset toimijat voivatkin olla vaikka mikrobit. Pohdin myös mihin kohtaan tämä hierarkisointi loppuu, otetaanko elottomia mukaan lainkaan? Onko elottomien hierarkisoinnin mittari jätteisyys tai potentiaalisuus raaka-aineena, resurssina?

Hylkiöitymisen ja sylkiöitymisen prosesseissa näyttävät liittoutuvan myös hylkiö- ja sylkiö-eliöt. Aineet ja prosessit liittoutuvat, kumppanoituvat toisiinsa: mätä omena houkuttelee luokseen eliölaajien rykelmän. Lika muodostaa lian liiton, kun mätämikrobit houkuttelevat paikalle karpäsen, jota ihminen saattaa kammota. Ne, jotka syövät mätänevää, nähdään mätinä itsekkin. Ehkä banaanikarpästen lisääntyminen on huolestuttavaa siksi, että henkilön, jonka kotona niitä on, ei oleteta osaavan pitää huolta asioistaan, tai suhtautuvan puhtautta määrittäviin sosiaalisiin normeihin liian löyhästi, mikä voi ennakoida muunlaista sosiaalisesti epäilyttävää ja epämääräistä käytöstä. Löyhäkontrollisen ihmisen kumppanilajit, banaanikarpäset, ehkä edustavat tätä pelkoa.

4.3. Luontosuhteellisuus

Sylkiöissä en halua vain pohtia ihmisholobiontin suhdetta ympäristöön tai “luontoon”, vaan myös aineiden suhteita toisiinsa ja kokoelmien aiheuttamia viboja. Aineellisuuksia huomioimalla Sylkiöt ja niihin liittyneet aineet muodostavat linkin itseni aineellisuuteen, kehoon. Myös syömisen kautta Sylkiöt tuntuvat kehossa ja koen prosessin kehollisena. Paitsi että syön jotain aineita sisälleni ja rakennun niistä, syljen joitain aineita ulos, ja näistä muodostuvat Sylkiöt. Kehomme ovat kasvaneet yhtä matkaa syödessä ja sylkiessä.

——— *on hauskaa liu'uttaa liukas purkka paikoilleen omenanraadon ympärille, kerros kerrokselta*

(kehollinen liu'uttamisen kokemus, kehollinen nautinto)

(17.10.2019)

Sylkiöiden yhteydessä hahmottuvatkin kehot, ja kehojen holobionttisuus. Ajattelen mikrobialista alitajuntaa, ja miten paljon se vaikuttaa siihen mitä haluan syödä. Mikä saa minut himoitsemaan porkkanaa? Onko kyse siitä, että ruokin sisälläni kasvavia mikrobeja, jotta ne tyytyväisinä rakentaisivat minua, eli meitä? Pollanin (2001, 40; 213) kahden- (tai moni-) suuntainen kesyyntyminen muistuu mieleeni omenaa jauhaessani: omena käyttää minua siementen kuljetuspalvelunaan. Omenasta syljen ulos nimenomaan siemenet, eli ne osat, joista uusi kasvusto sikiää. Samoin muu suun ulkopuolelle jättämä orgaaninen, niinkuin jäntevä raato, on tulevaa kasvualustaa seuraaville kasvajille. Hienosti suunniteltu systeemi! Omenan näkökulmasta olen tavallaan vain jauhamismoottori, mutta ihmisholobiontin näkökulmasta meneillään on kehon rakennusprosessi. Hajoamisen ja uuden syntymisen prosessi kulkee ihmisholobionttisen kehoni läpi, maasta kehoni kautta taas maahan. Tai kulkisi, ellen eläisi näin urbaanissa ympäristössä, missä maahan kuuluvat eivät välttämättä enää maata kohtaa. Hierarkiaan perustuva rytmi kulkee syömisprosessin läpi:

sisään hyväksyminen - omena

ulos sylkeminen - siemenet

lopuksi puhdistautuminen -

purkka

Holobionttinen ihmiskäsitys ja empaattinen suhtautuminen jätteisiin kulkevat tavallaan käsi kädessä. Sekä ihmiskehon periferiassa eli suolistossa sijaitsevat mikrobit että jäte ovat jonkinlaista kohinaa, loismaista ylimääräiseksi luokiteltua. Mikrobit on haluttu tislata pois paitsi sosiaalisista

suhteista, myös fyysisestä kehosta. Nykyisen holobionttisen näkemyksen mukaan mikrobien maie alkaa pikkuhiljaa parantua, mutta samaa ei voi sanoa jätteistä. Milloin hyväksymme ne ystäviksimme? Miksi olen kiinnostunut juuri tästä hyljeksitystä kohinasta?

arkinen rutiini voi olla huomaamaton

tai siitä voi merkityksellistää mielenkiintoisen laajemman skaalan

arkirutiinin hahmottaminen pitkänä jatkumona voi lisätä sen syvyyttä

(7.8.2019)

Itse purukumin jauhaminen on tavallaan ekosysteemin energiavirtojen kannalta tyhjää, resurssija vievää kohinaa. Purukumin jauhaminen on tavallaan tyhjää syömistä: en saa siitä mitään. Se ei liukene minuun, se ei ole ruokaa. Purukumin jauhaminen on pseudosyömistä, jonka ymmärrän vasta tarkkaillessani pitkän aikavälin arkista rutiinia. Syömäni purukumit eivät nimenomaan muutu miksikään, ja Sylkiöt ovat siitä todiste: tässä ne ovat, törröttävät, jätteenä. Purukumi tulee maailmasta, jossa kiertoa on manipuloitu: ihminen antroposentriassa on peukaloinut materiaalia niin, ettei se enää helposti pala takaisin kiertoon. Purukumi on tavallaan inhimilliseen systeemiin mukaanvedettyä massaa, ja myös hybridisoitua jätettä. Onko niin, että asiat eivät enää niin helposti maadu tai muutoin hajoa kiertoon, jos ne koostuvat hybridinomaisesti synteettisestä tai pitkällejalostetusta aineesta, sekä orgaanisesta? Hybridinen jäte, kuten esimerkiksi elastaania ja puuvillaa sisältävät pikamuotivaatteet, ovat ongelma, koska niiden kierrättäminen on niin haastavaa: elastaani kietoutuu puuvillaan, eikä puuvillaa sitten voi enää kierrättää eikä se helpostikaan maadu.

Havaitsen tilitkin kehon kompostiksi sen kakasta. Sinitiltti on kuin kerjäläinen, joka kerjää minulta ruokaa. Minulla on valta päättää, miten toimin. Leikittelen ajatuksella, että kaksi melkein samaa ruokaa syövää kompostia katsoo toisiaan silmiin:

tuli sinitiltalti pyytämään ruokaa

katsoimme silmästä silmään

——— *nyt on ilmaantunut lintulaudalle myös pienen pieni linnunkakka*
(17.10.2019)

Havaitseminen ja ruumiillisuus ovat molemmat linkejä maailmaan, luontosuhteellisuutta. Siinä missä Taneli Tuovinen (2016) viittaa havaitsemiseen ekologisenä suhteena, taiteellisen tutkimuksen professori Tuija Kokkonen (2017) viittaa heikkoon toimintaan ruumiillisena asenteena, jossa ympäristöön liittyminen, siellä liikkuminen ja havainnointi sekä ympäristön ja kokijan välisen liitoksen kuunteleminen tapahtuu koko ruumiilla. “Valintojen teko tapahtuu ruumiissa keston myötä muodostuvan tiedon varassa.” Kokkonen huomauttaakin, että esityksiä tehdessään joutuu usein odottamaan, että valinta *valmistuu*, eikä hän yleensä pysty sitä hoputtamaan. (Kokkonen 2017, 89.) Heikossa toiminnassa havainnollistuu suhteellisuus: heikentäessään omaa toimijuuttaan

onkin jollain lailla riippuvaisempi muusta toimijaverkostosta rytmeineen. Ympäristön rytmien kanssa elämisestä voi seurata intuitiivisen tiedon tapan tunne, että “nyt on jonkin aika”. Sylkiöiden kanssa materiaalien rytmit ovat valjenneet ja määrittäneet prosessin kulkua. Välillä olen kokenut olevani katsoja, tai mukana osallistavassa esityksessä lähinnä jauhamismoottorina.

taas, harakka jänisti

taas, pikku sinitaltti haki isoimman palan

no nyt! hillittömällä, liioitellulla määrätietoisuudella ja nopeudella harakka haki palan ja läksi raiteille syömään

miten nämä haistavat kuivan leivän?

miten tieto kiertää?

harakka kipittää raiteita pituussuunnassa, ehkä pohtien hakisiko pihlajanmarjoja vai jännittävää leipää

(8.10.2019)

Toisinaan prosessin ympärille kokoontuneet oliot, kuten minä ja talitintti, kohtaamme samalla reviiirillä, mikä voi aiheuttaa levottomuutta erilaisten käyttäytymistapojen vuoksi:

hieman pelkään että pyrkiessäni happeen ikkunasta lentää sisään tiltslitti ja nokkapuskee kollegoiden teoksiin lävistyksiä

(17.10.2019)

Tilanteesta huomaakin, miten monen osasen summa on alati liikkuvassa tilassa prosessin yhteydessä, eikä varsinaisesti kenenkään yksittäisen toimijan hallinnassa. Voin toki laittaa ikkunan kiinni, kunnes taas tarvitsen happea. Talo onkin ihmisvallan järjestelmä, jonne sallitaan jotain sisään, jotain ulos: biojätteet pitää laittaa ulos, koska niiden mukana tulevat pikkuhiipparit on kielletty. Ihmisholobiontti käyttää apunaan erottelun tukivälineitä, taloja ja muita rakenteita ja erottelee näin sisä- ja ulkopuolia, paitsi kehossaan, myös lähiympäristössään. Ihmisholobiontti rakentaa toki taloja toisaalta myös selvitäkseen kylmästä. Ihmisholobionttikehon välittömästä

läheisyydestä irralleen haluttu aineet on kuitenkin eristetty ulos. Toisistaan erillisten toimijoiden ajatukselle voi käydä hieman samoin kuin ei-inhimillisyydelle ja inhimillisyydelle. Tiettyä toimintaa ei välttämättä voida palauttaa yhteen toimijaan, vaan John Deweyn mukaan mikään teko tai toiminta ei voi esiintyä tyhjiössä, itsenäisenä ja muusta maailmasta riippumattomana, vaan on aina väistämättä yhteydessä muuhun meneillään olevaan ja toisista toimista seuraaviin vaikutuksiin. Näin mikään toiminta ei myöskään voi Deweyn mukaan olla täysin älyllisen kontrollin alaisena tai tietyn tarkoituksen ohjaama, sillä se sekoittuu alueelle, jossa on jo meneillään useita pyrkimyksiä, toimintoja ja niiden seurauksia, eikä tästä risteävien toimintojen kokonaisuudesta ole helppo päätellä tietyn teon seuraamuksia. (Dewey 1927, 16, 137.) Toimijoiden ja tekojen risteävyys onkin yhteydessä ajatukseen, jossa kaikki liittyy kaikkeen. Tässä mielessä poliittisessa, yhteiskunnallisessa systeemissä ja ekosysteemissä on jotain samaa: kummassakaan mikään teko tai toiminta ei voi olla kytkeytymättä muuhun meneillään olevaan. (Bennet 2010, 100). Asiat ovat yhteismuotoutuneet sellaisiksi kuin ovat, samoin kuin olemme yhteisen evoluutioprosessin mukaan muotoutuneet suhteisiin esimerkiksi mikrobien kanssa.

Sylkiöiden käsittelyssä tähän asti vähälle jäänyt sylki on myös kiinnostavaa väliainetta. Sylki on kuin monilajista limaa, ainetta eri asioiden välillä, mediumia. Sylki liimaa holobiontin eri osia yhteen. Purukumi ja muut syötävät asiat suhtautuvat eri lailla sylkeen: sylki on antibakteerista, eli bakteerien toimintaa haittaavana samalla linjalla purukumin kanssa. Samalla sylki kuitenkin auttaa ruokamassaa valumaan kehon sisään ja syljen entsyymit aloittavat jo ruoan pilkkomisen. Miksi sylkeä pidetään niin likaisena? Onko se liian intiimiä? Jotta purukumi ja biojäte koskaan voisivat kohdata toisiaan Sylkiöiden muodossa, on heidän kohdattava matkallaan sylkeä. Varsinkin purukumi on muotoutunut syljen ja hampaiden yhteistoiminnasta suorakantista elastiseksi möykyksi. Purukumi on syljellä kuorutettu, eikä siksi kiinnity hampaisiin. Kun sen ottaa sormelle, alkaa se pian siihen kiinnittymään. Sen ihanteellinen toimintaympäristö on kostea suu. Onkin kiinnostavaa, miten teollisuudessa on onnistuttu luomaan noin hyvin nimenomaan suuhun sopiva tuote, syljen kaveri.

Luontosuhteellisuus ja toiminnat havainnollistuvat erilaisia materiaaleja seuraamalla. Purkkaa jauhaessani olen pohtinut ihmistoiminnan näkymistä ympäristössä:

Aineet lajittautuu vähitellen, kerroksiin, ajan saatossa, yhtäkkiä huomaamme miten tarkasti urbaani maailma on pyrittä lajittelemaan. Erivärisiin hiekkakasoisiin. Raudat tähän, toiset metallit tuohon, vaahtomuovi tuohon.

Rakentajat kuopassaan tietävät tarkalleen mikä materiaali kuuluu mihinkin. Ensin ne on lajiteltu toisistaan erilleen, sitten ne yhdistetään spesifissä järjestyksessä aivan tietyllä tavalla, tietyssä aikajärjestyksessä. Tiettyihin kohtiin tiettyjä ominaisuuksia edustavia materiaaleja.

Siinä mielessä se on samaa kuin leivonta, kokkaaminen. Tiettyjen maa-ainesten yhdistelyä. Maa(pallo)n uudelleen järjestelyä, rakentamista. Koska ihminen ajattelee: maa(pallo) on parempi itse järjestettynä. Silloin se on kotoisampi. Kun on sen itse 'luonut'.

Purkkaan voi suhtautua myös rakennusmassana.

Muovaaminen on eri kuin rakentaminen?

Muovaaminen on samaa kuin leipominen.

Mutta leipomisesta tässä ei ole kyse. Nämä eivät ole taikinaa.

*Nämä ovat
bakteerintappomassasta
vähitellen muodostuneita
möykkyjä, taidekielellä pieniä
veistoksia.
(1.5.2019)*

Klönttiys ja määrittelemättömät, epä-esittävät muodot ovat kiinnostaneet minua jo pitkään. Rajoilla ja väleissäolo kiinnostaa. Purkan muotokieli ja siemenen muotokieli inspiroivat minua yhdistämään ne jollain tavalla, mikä perustuu niiden olemuksiin ja “kehon” ominaisuuksiin. Purkka on materiaalina inspiroivaa:

purkassa itseäni kiinnostaa sen klönttimäisyys sattumanvarainen muoto, mutta kuitenkin melko säännöllinen. hampaiden ja kielen ja syljen ja sylkyoperaation muodostama pieni veistos. tunnistettava, mikäli hampaanjäljet.

(19.6.2019)

Havainnot siitä, miten tarkasti ihminen osaa aineita lajitella, kuten eri kokoluokkaa oleviin sepelikasoihin, linkittyvät Sylkiöiden möntti- ja möykkymuotoihin. Sylkiöt ovat määrittelemättömiä möykkyjä, eräänlaisia hybridejä itsekin. Niille on ominaista määrittelemättömässä välissä oleminen: ne eivät ole aivan biojätettä mutteivät aivan purkkaakkaan, eivät aivan sitä eivätkä tätä. Ehkä koska olen ihmisholobiontiksi havahtunut, pyrin kutsumaan koolle ties ketä ja mitä: kaikenlaisia välissäolijoita ja epämääräisyyksiä. Tuntuu vieraalta ajatukselta kävellä kauppaan ostamaan materiaaleja taideteoksiin. Niin en oikeastaan tee muuta kuin kynän ja paperin kohdalla. Bennetin määrittelemä “thing-power” liittyykin juuri tähän ihmisen kyvyttömyyteen ymmärtää objekteja suhteistaan irrotettuina ja haastaa kohtaamaan aineen muuten kuin sosiaalisesti rakentuneena. Aineella voi olla muutakin arvoja ja kuvailevaa luonnetta, kuin ihmisen määrittelemät. Aineen potentiaali voi paljastua eri tavalla, kun esitämme sen kohdatessamme tyhmää, emmekä tiedä mitä se on. (Bennett 2010.)

Elottoman elollisuus on teemana kiinnostava:

purukumi ei ‘elä’, vaan pyrkii tuhoamaan elämää

(19.8.2019)

Suhtautumalla aineeseen, kuten purukumiin, hylkiömateriaaliin tai jätteeseen, asiana objektin sijaan se voikin näyttäytyä jonain muuna kuin ihmisen hylkäämänä käyttökelvottomana aineena. Ei-inhimillisen käänteen kritisoima jako eri eläinten arvon määrittämiselle saa lisäpotkua biosentrismen kritiikistä, eli eliökeskeisyyden kritiikistä. Biosentrismillä tarkoitetaan orgaanisen luonnon kohottamista ei-elollisen luonnon yläpuolelle. Siksi pelkkä ihmisen materiaalisuuden painottaminen ei ole oikotie ihmiskeskeisyydestä: koko touhu on eliökeskeistä, elämäkeskeistä.

Eliökeskeisyydelle tai elämäkeskeisyydelle lienee syynä se, että ihminen itse on elävä ja luulee kaltaistensa olevan arvokkaampia kuin toisten. Sen sijaan postbioottisuus voisi tarjota vaihtoehtoisen tavan hahmottaa luontoa ei-eliökeskeisesti. Postbioottisuus meneekin vielä yhden askeleen pidemmälle kuin posthumanismi. Postbioottisuus onkin tämän biosentrismin, eli eliökeskeisyyden kritiikkiä. (Nivala 2014, 251-253.) Elottomien väheksyminen on oleellinen huomio muun muassa jätteen kannalta. Myös elollisin - elottomin akseli lienee arvottava tekijä. Onko mikrobi vähemmän elollinen kuin ihmisaivo? Ilmeisesti monimutkaisissa holobionteissa on kiveä; sienet ovat irrottaneet, ja irrottavat yhä, mineraaleja kivistä, mikä on mahdollistanut monisoluiden eliöiden kehittymisen. Jos koostumme osittain elottomiksi luokitelluista kivistä, olemmeko osittain elottomia mekin? Asia voi myös olla monia eri asioita samanaikaisesti, uskon. Esimerkiksi mikrobi on kuin queer-hiukkanen Baradia (2014) lainaten. Barad nimittää elektronia queer-hiukkaseksi, sillä kaksoisrakokokeessa on havaittu sille olevan mahdollista olla sekä hiukkanen että aalto. Samoin mikrobi on sekä osa ihmisholobiontia että lähes kaikkialta löydettävissä olevaa luontoa, samaan aikaan elämälle välttämätöntä ja toisinaan ihmisholobiontin kokemana jätettä, saastaa. Lisäksi mikrobi ei ole mitään näistä, vaan itsenäinen, joskin toisiin mikrobeihin vahvasti kiinnittynyt, olio. Paljaalle silmälle näkymättöminä luonnonosasina mikrobeja seuraamalla voi hahmottaa elollisen ja elottoman kietoutuneisuuden. Mikrobeja voidaan pitää jonkinlaisina "välitilojen" toimijoina. Mikrobit liikkuvat elävän ja kuolleen välillä, sisä- ja ulkopuolen, näkyvän ja näkymättömän välillä, reagoiden monenlaisiin, ihmiselle yllättäviinkin ilmiöihin. Sienet, homeet ja mikrobit ovat rihmastoineen kuin risteämiä tai risteilijöitä kasvien, eläinten, elollisen ja elottoman välillä. (Lehtinen 2016, 56). Paitsi välitiloissa, mikrobit ovat kuitenkin myös itse asioiden ydintä ja ytimessä, elämän alku.

Äkkiseltään ajateltuna mikrobit eivät Sylkiöissä ole kovinkaan läsnä, vaan ne hahmottuvat poissaolonsa kautta. Käsitys mikrobien poissaolosta voi liittyä niiden näkymättömyyteen: ne ovat niin pieniä, ettei niitä näe, vaikka niitä olisi tuhansia. Ihmiselle ne saattavat näin olla näkymättömiä, mutta se ei kadota niitä olemassaolosta. Näennäistä poissaoloa penkomalla voi hahmottaa niiden läsnäolon: koska mikrobit ovat Sylkiöissä melko poissaolevina, pystyn työskentelmään jätteistöjen kanssa. Mikrobit ovat kuoliotilassa, staattisessa muuttumattomuuden ja mätänemättömyyden tilassa. Jos mikrobit toimisivat aktiivisesti Sylkiöissä, niin yhteistyö olisi epämääräisempää. Näistä materiaaleista on lähestulkoon poistunut mikrobien luoma kohina. Pystyn niin sanotusti hallitsemaan tätä prosessia; kuivattamalla biojätteet niistä tulee elottomia, kuivattamalla purkat, niistäkin tulee elottomia. Tehtävänsä tehnyttä massaa, passiivista. Eli

jätteistymisen syy näiden biojätteiden kohdalla on osaltaan mikrobi, suhteen kolmas osapuoli, kohina, häiriötekijä, joka vaipuessaan uneen tai poistuessaan jättää jälkeensä helposti käsiteltävää kuivaa materiaalia. Mikrobin poistamalla olen tavallaan vetänyt orgaanisen aineen pois kierrosta, mutta urbaanissa maisemassa toisaalta pelastanut nämä jätteistymiseltä, koska ne eivät välttämättä olisi päätyneet mihinkään järkevään paikkaan, vaan esimerkiksi muovipussin sisään sekajätteeseen. Molemmat vaihtoehdot johtavat siihen, että on mahdollistunut olosuhteet toveruudelle.

Elottomuus liitetään usein objekteihin. Onko objektinomaisuus varattu aina muille kuin ihmisille? Onko esimerkiksi mikrobi objekti vai subjekti, vai molempia? Lummaan mukaan humanismin jälkeinen ympäristöajattelu vaatii ihmisen käsitteellistä objektifioimista (Lummaa 2014, 266). Itseobjektifioinnilla hän tarkoittaa itsen ymmärtämistä paitsi kohteena, myös käsitystä kohteena olemisesta lukuisten erilaisten muiden kohteiden joukossa, vailla erityisasemaa (Lummaa, 278). Objektiorientoituneen ontologian objektikäsitykseen kuuluukin ymmärrys objektien riippumattomuudesta havaitsevista tai tietävistä subjekteista (Bryant 2011, 14-27). Morton (2010, 47-50) nimittää objektiorientoituneisuutta yhteiseloksi: itsensä mieltämistä objektiksi muiden objektien joukossa. Koen nämä objektikeskeisyydet aivan kiinnostavina, mahdollisuuksina miettiä yhteneväisyyksiä eikä niinkään eroja eri olioiden välillä. Subjektin oletettu inhimillisyys ja objektin ei-inhimillisyys näkyvät luontosuhde-ajattelussakin. Ei-inhimillisyys ymmärretään liikkumattomaksi ja täysin materiaaliseksi syiden ja seurausten jatkumoksi, jossa ei ole itsenäisiä toimijoita (Latour 2010, 480-482). Latourin kompositionismilla voidaan rakentaa kytköksiä inhimillisten ja ei-inhimillisten, orgaanisten ja ei-orgaanisten välille. Kompositionismilla Latour tarkoittaa yhteiselämän järjestämistä niin, että huomoidaan sekä ei-inhimilliset että inhimilliset toimijat, keräämällä asioita yhteen menettämättä niiden omaa monimuotoisuutta. Kompositionismilla Latour viittaa myös taiteelliseen luomiseen (to compose), kompromissien tekemiseen ja kompostiin, sekä siihen liittyviin ekologiin ja käsitteellisiin hajoamisen ja hajottamisen merkityksiin. (Latour 2010, 473-474; Lummaa 2014, 280.)

Ihmisen objektisuus voi tulla esiin esimerkiksi hyperobjektien kohdalla ja mikrobien poissaoloon voi liittyä myös niiden hyperobjektimaisuus. Timothy Morton on puhunut hyperobjekteista: asioista, jotka ovat "massiivisen levinneitä ajallisesti ja tilallisesti suhteessa ihmisiin". Hyperobjekti voi olla esimerkiksi musta aukko, ilmastonmuutos tai uraani, mutta myös hyvin pitkäikäinen ihmisteollisuuden luoma tuote, kuten muovipussi. (Morton 2013.) Lummaa (2014, 276) puhuu myös melusaasteesta hyperobjektina. Hyperobjektit tulevat ja sitten taas poistuvat käsityskykymme

maailmasta. Mortonin mukaan esimerkiksi ilmastonmuutoksen juoni on hyvin monimutkainen algoritmi, josta voi nähdä tai kokea aina pienen osan kerrallaan, muttei koskaan koko juonta. Ilmiö on todellinen objekti, mutta operoi myös alueella, jonne emme pääse. (Morton 2013, 69- 72.) Hyperobjektit eivät jää tuonne ulkopuolelle niinkuin objektit yleensä, vaan voivat tulla hyvin lähelle, jopa kehojen sisään ja ihon alle (Morton 2010, 130-132). Hyperobjektin käsite voi auttaa meitä käsitteellistämään ympäristöongelmia tavalla, joka auttaa meitä hahmottamaan itseämmekin objekteina. Hyperobjekteilla onkin läpäisevä luonne. (Lummaa 2014, 274.) Tällöin subjektit alkavat tiedostaa tällaisten objektien lähellä itsensäkin objekteina (Morton 2013, 15-19, 139-140). Ehkä siksi olemmekin neuvottomia ja ahdistuneita esimerkiksi ilmastonmuutoksen kohdalla: koemme jonkin muun armoilla, eikä toisin päin. Lummaa huomauttaa, että vaikka moni ympäristöongelma onkin ihmisen aiheuttama, myös ihmisholobiontti on ympäristöongelmien uhri, esimerkiksi niellessään mikromuovia. Uhrina olemme jo objekteja. (Lummaa 2014, 274.) Hyperobjektiset ilmiöt ovat valtaisia verkostojen myllerryksiä, joiden piirteiden tai syiden erottelu inhimillisiksi tai ei-inhimillisiksi on lähinnä vaikeaa. Olemme suhteessa monenlaisiin erikestoisiin prosesseihin vaikka elämmekin vain tietyn ajan. Hyperobjektien kanssa ollaan tekemisissä juuri silloin, kun ei oikeastaan olla tietoisesti tekemisissä minkään erityisen kanssa. (Morton 2013.) Kenties näkyvimmin mikrobit toimivat kuten hyperobjekti siinä mielessä, että ne paljastavat objektien välisiä yhteyksiä. Mikrobit ovat läsnä arkisissa ruumiillisissa käytännöissämme, kuten syömisessä, juomisessa ja kasvamisessa. Siinä mielessä ei välttämättä ole niin, että vain ihminen tuottaisi näitä hyperobjekteja, vaan niitä muodostuu myös itsestään, samaan tapaan kuin emme ole koskaan olleet moderneja, on aina ollut hyperobjektien kaltaisia ilmiöitä. Ehkä mikrobi on ikaikainen hyperobjekti, ja ehkä purukumi on antroposeenin tuottama hyperobjekti. Muillakin voi olla maailman laajuutta hiveleviä mittakaavoja kuin ihmisellä, ihminen tuskin lienee tässä erityispoikkeus: vesi, mikrobit, ilma, ilmasto, hiekka, kaikki nämä ovat kaikkialla mutta eivät vain missään tietyssä paikassa. Myös Serres puhuu maailma-objekteista (world-objects), kuten atomipommista, satelliitista, ydinjätteestä. (Pyyhtinen 2015, 68; Serres 1995). Tavallaan ei liene yllätys, että näin isolla planeetalla on isoja ilmiöitä. Levi Bryant puhuukin erämaaontologiasta, ontologisesta käsitteellistyksestä, joka purkaa käsitystä maailmasta paikkana, joka on ensisijaisesti inhimillisen subjektin hallussa. Samoin kun ihminen konkreettisesti erämaassa joutuu luopumaan suvereenin subjektuuden kokemuksesta, filosofiseksi erämaaksi ymmärretty oleminen asettaa ihmisen objektiksi toisten objektien joukkoon. (Bryant 2011b, 19-21.) Näin voi tehdä ihmisen oudoksi itselleen, outouttaa sivilisaation, jonka koemme kodiksemme (Lummaa 2014, 277). Ehkä näistä teemoista nousee sanonta “olla erämaan armoilla”, eli olla yhtä altis esimerkiksi

myrskytuulen vaikutuksille kuin mikä tahansa muu sopuli, voimatta pysäyttää tuulta napista painamalla.

*purukumi pitää muotoilla nopeasti, ennenkuin se menettää elastisuutensa.
kuivumisen jälkeen purkka kestää tuhatmiljoonaavuotta, kovana, hitaasti hapertuen.*
(2.8.2019)

Antroposeenisella ajalla ajalliset ja maantieteelliset mittasuhteet ovat niin valtavat, ettei toimintojen seurauksia ole helppo havaita. Samaan aikaan kun koitamme ruokkia ihmiskunnan, tuhoamme maata jalkojemme alta. Haluamme syödä tämän maapallon konkurssin partaalle. Aineiden lajitteluun omiin käyttötarkoituksiin liittyikin vahvasti valta. Ihmislajin valta on hakata metsät monotonisiksi pelloiksi, joissa muut lajit eivät saa syödä tai kasvaa. Ihmisholobiontti geologisena voimana ei aina hahmota meneillään olevia suunnattoman pitkiä aikavälejä. Organismi ei voi olla suhteessa ympäristöön olematta suhteessa ympäristön erilaisiin ajallisuuksiin (Kokkonen 2017, 101). Hailan mukaan historia on läsnä nykyisyydessä, sillä eliöillä on meneillään eri pituisia uusiutumissyklejä, joista osa on vielä toiminnassa, ja nopeammat syklit ovat jo loppuneet (Haila 2004, 184). Ei mikään ihme, jos hyperobjekteja on vaikea ymmärtää, sillä niiden kesto voi olla aivan eri kokoluokaa kuin ihmisholobiontin. Samalla lailla kuin mikrobeilla ja keräilyllä, myös Sylkiöiden rakennusmateriaaleilla on erilaisia kestoja. Maailmasta löytyvät erilaiset kestot ovatkin pohdituttaneet:

purkka

purkan ajallisuus

sen möyhennysaika lyhyt

elinikä pitkä

jätteenäoloaika superpitkä

jätteenä sillä on paljon aikaa kohdata muita materiaaleja

ja tilanteita

auringossa haurastuva sitko kimmoisuus katoaa kuivuessaan

*purkka hyperobjektina.. ajallisen
kohtaaminen kertakäyttötuote vai tietyn
käytön jälkeen ihan eri "tuote"
(19.6.2019)*

Olen ilmeisesti alitajuisesti sivunnut myös purkkaa "ihmisen tekemänä" ja syötyjä kasvinosia "orgaanisina" tai "luonnollisina":

*syön ammatikseni purkkaa onko
se eettistä*

(17.7.2019)

*pihka - entisaikojen purkka
pihkaklöntti
Entä pureskeltu mehiläisvahaklöntti. Onko siinä vielä antibakteriaa mukana.*

onko hunajanrippeissä.

(Vappuna 1.5.2019)

Ehkä olen halunnut lähestyä myös vaikeasti nähtävissä olevaa, ja päästä näkemään lähemmäs, ehkä myös tutkia mikrobien näkymättömyyttä:

————— *suurennuslasilla katsomisen luo intiimimmän tilan
vie paikkaan, jossa on yksin teoksen kanssa,
kahden, salaa pienemmässä maailmassa suuremman sisällä,
tavallaan yksin tai kaksin teoksen kanssa*

*ja intiimimpää myös sillä tavalla, että purukumeissa näkyy sormenjälkeni.
minut voitaisi jotenkin paikantaa ...
(13.8.2019)*

Mutta ehkä olen sitten päätenyt siirtymään näkemisestä tuntemiseen. Miksi minun pitäisi nähdä mikrobit, enkö voi tuntea niiden toimintoja, kokea mikrobit? Tästä päästään kehollisuuteen. Mikrobit ovat tavallaan ympäristösuhteen laajentumista näkymättömään aineeseen. Tämä ympäristösuhde on todella lähellä kehoa, tai itseasiassa tämä ympäristösuhde tapahtuu kehossa, tämä ympäristösuhde on samalla myös kehoa. Ovatko siis ympäristösuhde ja kehosuhde sama asia? Keho on ympäristön osa, sekä sisältä että ulkoa. Lähikeho, sisäkeho. Keho on ympäristö. Jään pohtimaan Hailan käsitystä ympäristöstä: sitä, miten ympäristö “ympäröi, eli jäsentyy jonkun tai jonkin ympärille, kun taas luonto on kaikkialla läsnä” (Haila 2004, 9.) Pohdin, voiko ympäristö kuoruttaa myös sisältäpäin, voiko se, mitä sisältäni löytyy, olla minulle kaikkein lähin ympäristö? Ja sisältä tulevan ja ulkoa tulevan ympäristön kohtaamisen suotuisuus kielii siitä, kuinka hyvin ne synkronoituvat keskenään? Iho, nahka, ei ehkä siis olekaan kehon raja. Sara Ahmed on sanonut, että rajojen muuttuminen objekteiksi on ällöttävää, viitaten lähinnä esimerkiksi kiisselin pinnalle muodostuvaan kalvoon, mikä on kohtaamispiinta kiisselin ja sitä ympäröivän ilman välillä (Ahmed 1969). Ihmisen iho, onko se rajaa, entä bakteerit iholla, ympäristön ja kehon välikappaleina. Päästään kysymykseen siitä, mikä osa kasvia jää biojätteeksi.

*biojätteeksi jää: nahka hedelmän ja sen kasvuympäristön
välillä kuoret maailman ja hänen välissä syljetään ulos
(17.8.2019)*

Se, mikä on koskenut maahan, tai naatinosa, joka on ollut siihen yhteydessä, tai kuori joka on erottanut hedelmän ilmasta. Yhteydestä maahan kielivä objektiksi muuttunut raja, kuori, halutaan pois. Toisaalta myös sisus, kova ruode. Erottelu on toki myös käytännön kysymys, liian rustoisia osia on vaikea jauhaa.

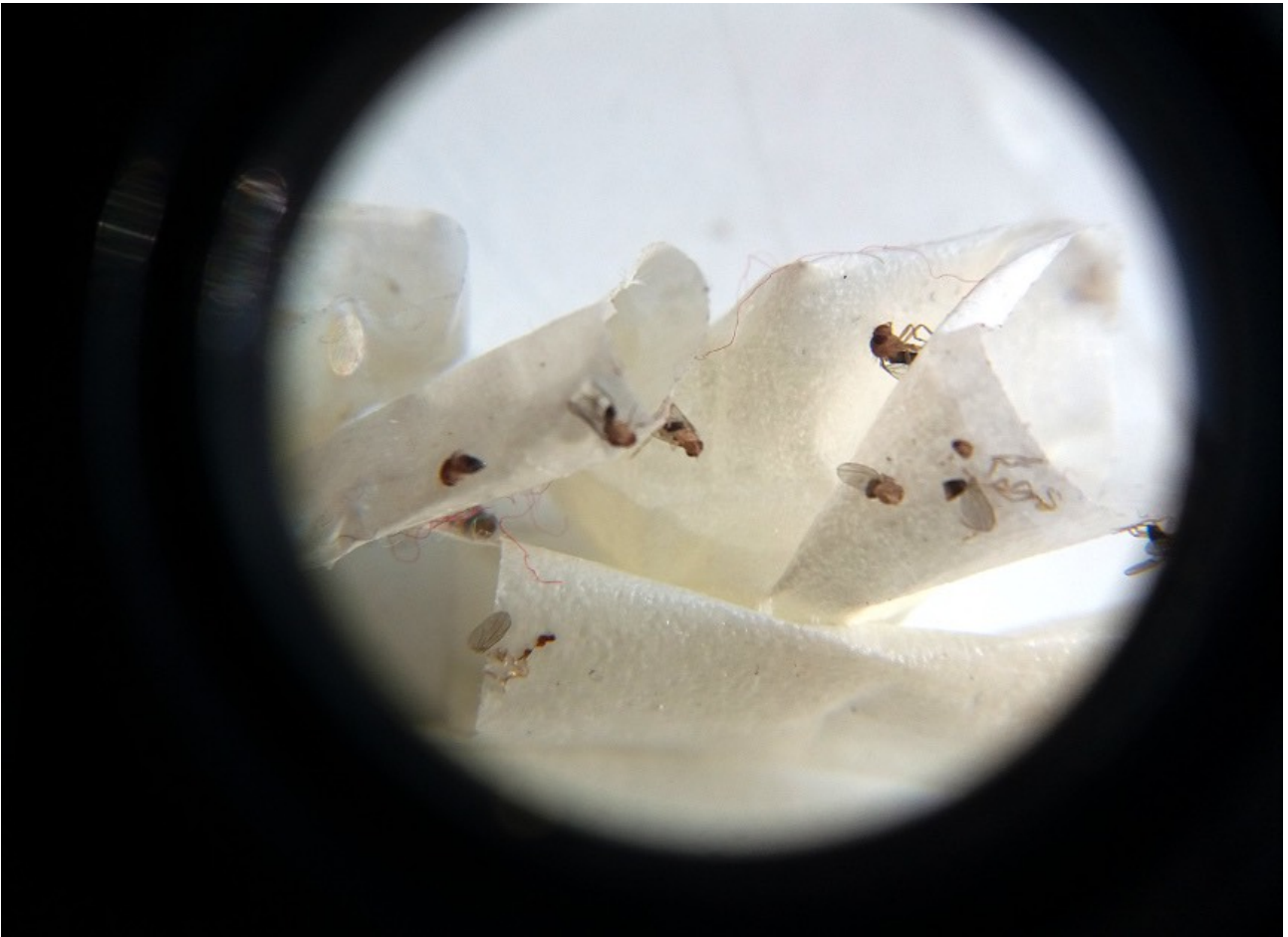
*leikkittelen ajatuksella, että lopulta kaikki päättyisi performanssiin, jossa syötäisiin kaikki
sylkiöt
se mikä aiemmin syljettiin, nyt syötäisiin.*

Syömällä Sylkiöt niihin varastoituneet aineet palautuisivat takaisin kiertoon. Sylkiöt ovat tavallaan välisijoitusyksiköitä, veistoksellisia roskiksia.

5. Toiset luovat olosuhteita toisilleen

Taiteellinen projekti *Sylkiöt* toimii kriittisenä kommentaarina luontosuhteelle, haastaa käsityksiä jätteistä ja sisältää mikrobeja ja niiden poissaoloa. Käsitteellä luontosuhteellisuus tutkielma osallistuu keskusteluun luontosuhteesta, hylkiömateriaaleista ja kehojen huokoisuudesta. Taideprojektilla ja tutkimuksella on yhtäläisyyksiä ja eroja; ne ovat vahvasti yhteydessä toisiinsa, mutta niitä voi tarkastella myös erikseen. *Sylkiöt* sanovat niihin linkitetyistä teorioista jotain, eivätkä vain teorat *Sylkiöistä*. Luontosuhteellisuuden pohdinta kietoutuu tutkielmassa moneen teemaan, holobionttisten eliöiden huokoisuudesta hierarkkisten ja jätteistävien jaottelujen kritiikkiin ja sieltä eliö- ja elämäkeskeisyyden kritiikkiin. Luontosuhteellisuus on välilinkki luontosuhdekeskustelun ja uusmaterialismin suhteellisuuden välillä; jo käytyjä keskusteluja ei voi eikä kannata pyyhkiä pois, enkä halua nimeytyä minkään tietyn ismin kannattajaksi, sillä havaitsen tietämyksessäni puutteita. Käsite luontosuhteellisuus tuo enemmän suhteellisuutta luontosuhdekeskusteluun, mutta tuskin tuo mitään uutta uusmaterialismille. Se, mikä luontosuhteellisuudessa ja uusmaterialismin suhteellisuudessa on samaa, on, että molemmat tavallaan käsittelevät kaikkea. Suhteellisuus käsittelee kaikkea, niinkuin luontokin.

Luontosuhteellisuuden tutkielmassa liitetty syöminen näyttäytyy konkreettisenä esimerkkinä luontosuhteellisuudesta. Syöminen on holobionttien sisällä tapahtuvaa elävän luonnon, kuten mikrobien ruokkimista ja niihin suhteessa oloa. Syöminen on luontosuhdetta käytännössä, luontosuhteellisuutta. Mikrobien kehollisuus havainnollistui tutkielmassa syömisen kautta. Mikrobit ovat samaan aikaan kehoa ja ympäristöä. Ne ovat ulkotilaa ja sisätilaa, rajalla ja kaikissa näissä vielä enemmistöä. Mikrobien valtavirtaistuminen myöskin ihmisholobionttitietoisuuden tasolla on tärkeää muun muassa antibioottiresistenttien superbakteerien ja ympäristöjen monimuotoisuuden köyhtymisen aikana. On syytä muistaa, ettei ihmisten mikrobitäyteisyys ole sen kummempaa kuin muidenkaan olioiden ja paikkojen. On kuitenkin tärkeää huomioida, miten ihmisholobionttien mikrobitietoisuus ja -asenteet saavat toimimaan ja näin vaikuttavat mikrobien esiintymiseen maailmassa. Mikrobit ovat olleet valistuksen ajan humanin ihmiskäsityksen kehollista kohinaa: käytössäännoissa on kielletty sylkeminen, piereminen ja röyhtäily, eli mikrobien elonhuudot kehossa.

Jäte toimii esimerkkinä aineiden välisistä suhteista, joita on “manipuloitu”. Toisin sanoen jätteistäminen on jumittamista, tulpan laittoa ja väliaikaista, joskin toisinaan ikuisuudelta tuntuva, kierrosta poistamista. Jätteestä tutkielmassa toimivat esimerkkeinä purukumi ja biojäte, joiden tarkastelu johtaa huomioon kaiken hybridisoituneisuudesta, inhimillisten ja ei-inhimillisten osasten leviämisestä ympäriinsä, niin ettei näiden kategorioiden tarpeellisuutta enää oikein erota. Jätteen ymmärtäminen jonkinlaisena liminaalitulana nostaa esille myös kysymyksen lajista. Voidaanko jäte nähdä ihmisholobiontin kumppanilajina? Ei-haluttuna kumppanilajina jätteestä pyritään kaiken aikaa eroon, ja samalla pyritään tislamaan ihanneihmisyydestä ei-halutut osat pois. Esimerkiksi biojäte lienee ihmiselle vastenmielistä myös siksi, että siihen on liittoutunut toisia ei-haluttuja kumppanilajeja, kuten homeesta ja mätänemisestä vastaavia mikrobeja. Ehkä jätteessä on jossain määrin kyse myös kumppanilajiuden kieltämisestä, arvon kieltämisestä. Voiko laji tarkoittaa myös elotonta ainetta, kuten purukumia, voiko Harawayn (2016) “kinshipin” ulottaa koskemaan myös äkkiseltään elottomia? Minua kiinnostaa todellinen leväperäisyys me-ne, minä-sinä -jaottelujen kanssa: minä = monta = muuta. Sekä jätteen että mikrobin voidaan ajatella tietyissä tilanteissa olevan juuri rajoilla toimija, abjekti ja välissäolija. Molempia on yllättävän paljon, jopa enemmistö. Tarkoittaako se, että väliä tai rajaa onkin enemmän kuin mitään muuta? Ei ihme, että välitulat, epäpaikat, periferiat, marginaalit ja reuna-alueet kiinnostavat taidekriitikko Otso Kantokorven

mukaan taiteilijoita kyllästymiseen asti, vuodesta toiseen (Kantokorpi 2001, 121). Mutta kiinnostavasti nämä ovatkin enemmistö-, ei vähemmistöteemoja.

Taiteellisen tutkimuksen avulla joitain asioita voi "testata" tai havainnoida eri tavalla kuin teoreettisella tekstillä. Olioiden ja aineiden kanssa vuorovaikuttaminen suoraan ja niille tilan antaminen sekä niiden tarkkailemiseen asettuminen voi tuoda esiin jotain, mikä muuten saattaisi kaikessa epämääräisyydessään jäädä havaitsematta. Taiteellisena työskentelymetodin materiaallinen assiosiaatio, eli improvisoitu yhdistely, tuntuu ominaiselta. Jossain määrin kyse on siitä, ettei itsekään tietoisesti tiedä, mitä on tekemässä ja Tuija Kokkosen heikkoa toimijuutta mukailen antaa muiden vaikuttaa itseensä. Taiteellinen tutkimus voi olla jokseenkin kehollista, mikä jo sinällään voi antaa muullekin kuin ihmiskäsitteistölle toimivaltaa ja voi siten toimia ihmiskeskeisyyttä purkavien uusmaterialismin, posthumanismin ja OOO:n työvälineenä. Taiteellisessa projektissa olennaisena toimintona voi toimia esimerkiksi syöminen. Syömisestä syklisyys kuvailee Sylkiöiden prosessia: , syömisestä syklinen toisto arkipäiväisyydessä voi samalla päätyä olemaan myös lineaarinen, jos sen päättää "tuotteistaa", tehdä teokseksi. Kaikki muuttuu, vaikka toistuu näennäisesti samanlaisena, toistuu muutoksessaan. Tekeekö toisto tästä lineaarisen sarjan? Kun projektin kuvailee lineaarisena, pyrkii hahmottamaan selvemmin syy- ja seuraussuhteita. Koska en ole pelännyt mikrobeja, olen alkanut kerätä purkkaa, ja koska se on yhteiskunnassamme irrationaalista, olen päätenyt taidealalle (muistakin vaikuttimista toki). Jälkeenpäin ihmisholobiontti pyrkii ymmärtämään tapahtumia muodostamalla niistä tarinan.

mm. niin, entä jos keskittyisi siihen, mitä on jo tehnyt vuosia...

niinkuin nyt teenkin!

kerännyt, purkkaa ja biojätettä, ym.

kerrostanut. kuvannut aikaa?

yksinkertaistanut...pelkistänyt ydinasiaan?

mutta moneuden kautta

Tutkielmassa ilmenee yhteyksien ja kierron pohtimista paitsi aineiden myös olioiden välillä. Permakulttuurin, uusmaterialismin ja kapitalismin käsitykset yhteydestä kiinnostavat. Onko niin, että antihauraat systeemit (permakulttuurinen puutarha?) ovat vapaita määrittelemään yhteytensä, kun taas hauraissa systeemeissä (kapitalistinen yhteiskunta?) ne ovat jossain määrin määrätty

ylhäältä käsin? Uusmaterialismeissa toistetaan monesti kaiken yhteenkietoutumista, yhteismuodostumista, co- , ja muin ylisanoin, joten käy selväksi, että teoriasuuntaukselle yhteydellisyys on oleellista. Tuntumani mukaan monesti lähinnä kuvaillaan sitä, miten rihmastoista, monikerrroksellista, molekulaarista, sotkuista ja niin edelleen kaikki on: “kaikki koostuu moneuksista”. Ehkä olen itsekin lähinnä toistanut samaa huumaavaa mantraa, mutta ehkä taiteellisella puolella tämä kuvailu muuttuu konkreettisemmaksi. Myös permakulttuurissa yhteydet ovat oleellisia, mutta se perustellaan heti; yhteys tarkoittaa energiaa, kasvien tulee olla toisiinsa hyödyllisissä suhteissa, jotta kokonaisuus toimii (Kaihovaara 2012). Permakulttuurissa yhteyksiin liitetään siis *hyöty*, jota taas monesti pidetään kapitalismin omimana yliarvostettuna hyödykkeenä. Hyötyyn voikin liittää ylitehokkuuden vaatimuksen ja oman sudenkuoppansa: kapitalismin hyötypyrkimykset ovat itseasiassa tuhonneet itsensä. Esimerkiksi tehotuotantoviljely on itseasiassa hyvin tehotonta, kun taas permakulttuuri vaikuttaisi nimenomaan olevan tehokasta ja hyödyllistä osapuolilleen. Kapitalistisen modernin elämän yhteydet ja suhteet välittömien asioiden ja eliöiden kanssa vaikuttavat toisinaan vähäisiltä: suhteet koukkaavat abstraktitodellisuuden, rahatalouden, kautta. Näin konkreettisia linkkejä toisiin voi jäädä kokematta ja jotkin etäisyydet, vaikutukset ja vivahteet ymmärtämättä. Vaikka kapitalismi on yrittänyt omia hyödyn ja tehokkuuden itselleen, se ei niitä välttämättä ole koskaan saanutkaan. Sen sijaan ne ovat kaiken aikaa olleet toisaalla, jossain, missä toiset luovat olosuhteita toisilleen, suoraan.

Jos yhteiset asiat tarkoittavat yhteiskunnallisia asioita, on yhteiskunnan käsitettä laajennettava äkkiseltään ei-niin-inhimillisiin kommervenkkeihin. Menin harhaan joskus alkaessani opiskella yhteiskuntatieteitä: en tullut ajatelleeksi, etteivätkö myös ei-niin-inhimilliset liittyisi yhteiskuntaan. Arvottaminen ja arvokäsitykset vaikuttavat myös aineelliseen järjestytykseen. Tavallaan Sylkiöissä on käynnissä jätteiden dekolonisaatio (huomiosta kiitos Pihlalle): jätteet siirtyvät ihmisen nimittämästä kategoriasta omavaltaisiksi omuuksiksi. Poistaako tämä jätteiden olemassaolon? Tuskin, mutta ehkä ne muuttuvat jätteen sijasta järjestyksessä olevaksi materiaaliksi, tai epämääräiseksi ja yhä edelleen mahdollisesti joillekin häiritseviksi. Ehkä sotku tai sekaisinolo voidaan kuitenkin tunnustaa jollainlailla normaaliksi eikä haitalliseksi asiintilaksi. Arvoteoriat tarvitsevat jätteen kategoriaa selittääkseen arvon muodostumista ja häviämistä (Valkonen, Kinnunen ym.2019). Argumentti perustunee käsitykseen siitä, ettei arvokasta ole ilman arvotonta. Objektioituneen ontologian (OOO) valossa jäteanalyttikkojen argumentit siitä, miten jäte on arvoteorioista riippuvainen käsite kuvastaa tilannetta tai suhtautumistapaa, jossa juuri ihmissubjektiviteetti on se, joka määrittelee jätteen, objektit. Olisiko jätettä ilman ihmistä? Ilman

ihmisten arvottamista lienisi vain hitaammin tai nopeammin kiertoon imeytyviä aineita. Tai ehkei kierrosta edes koskaan poistu mitään, kierrossa voi olla myös hitaampana, tauolla, muka sivussa mutta oikeasti mukana. Eivät jätteenkään aineina ole mihinkään poistuneet eivätkä tule poistumaan, ellei niitä aleta ampua avaruuteen, ja silloinkin ne ovat siellä, avaruudessa.

Kuivattamalla Sylkiöihin päätyvät kasvinosat olen hidastanut niiden jätteistymistä ja toisaalta estänyt niitä palaamasta maatumaan maahan. Ikkunalaudalle mätänemään jääneet omenat hidastelevat, eivätkä osaa maatua peltipinnalla. Onko niistä siis tullut jätettä? Pikkulinnutkaan eivät niitä huoli. Jos tönäisisin ne maahan, alapihan nurmelle, muuttuisiko niiden olemus nopeammin?

Mikrobit pyörittävät tätä kiertoa. Samaan tapaan, kuin ruokaa ei olisi ilman kasveja pölyttäviä mehiläisiä, ei kasvukelpoista maata olisi ilman mikrobeja. Jättiläissanikkaiden aikaan näin olikin: jättiläissanikaat eivät maatuneet (ehkä mikrobien puutteesta ja suuren määränsä vuoksi) ja olivat aikansa ongelmajätettä, kunnes muuttuivat myös meidän aikamme ongelmajätteeksi: maatumattomat jättiläissanikkaiden ruhot puristuivat ja tiivistyivät vuosituhansissa kivihilleksi, jota nykyään poltamme ilmakehään. (Katajavuori 2018.) Ongelmajätteitä löytyi varastosta meille hyödynnettäväksi.

Tutkielmasta löytyi objektiorientoituneeseen ontologiaan linkittyviä pohdintoja siitä, miten ihminen on objekti muiden objektien joukossa, toinen, samoin kuin muut: kaikki ovat toisia toisilleen. Se, että toiset luovat olosuhteita toisilleen, on permakulttuurin perusluonne. Antihauraalta vaikuttavaan permakulttuuriseen puutarhaan vaikuttaakin liittyvän jätteettömyys. Eri toimijat ovat vapaita hyödyntämään toisten hylkäämiä varantoja, ne eivät odottele, että joku muu vie ne pois ja tuo sitten tuotteistettuina resursseina takaisin.

Sylkiöt pohtivat omaa hylkiöitymistään. Sylkeminen on sosiaalisesti ala-arvoista toimintaa, siksi syljettyt ovat hylkiöitä. Sylkiössä yhdistyy hylkiöitetty toiminto sylkeminen ja se, mitä syljetään, hylkiö. Ehkä päinvastoin kuin dykkaamista kuvattiin arvoa luovaksi toiminnaksi, sylkeminen on pitkään ollut arvoa alentavaa. Mutta mikä estää meitä kääntämästä asioita päälälleen, mitä jos arvostaisimmekin juuri syljettyjä, tai mitä jos ihmisholobiontin käsitykset eivät vaikuttaisi sylkemiseen millään lailla?

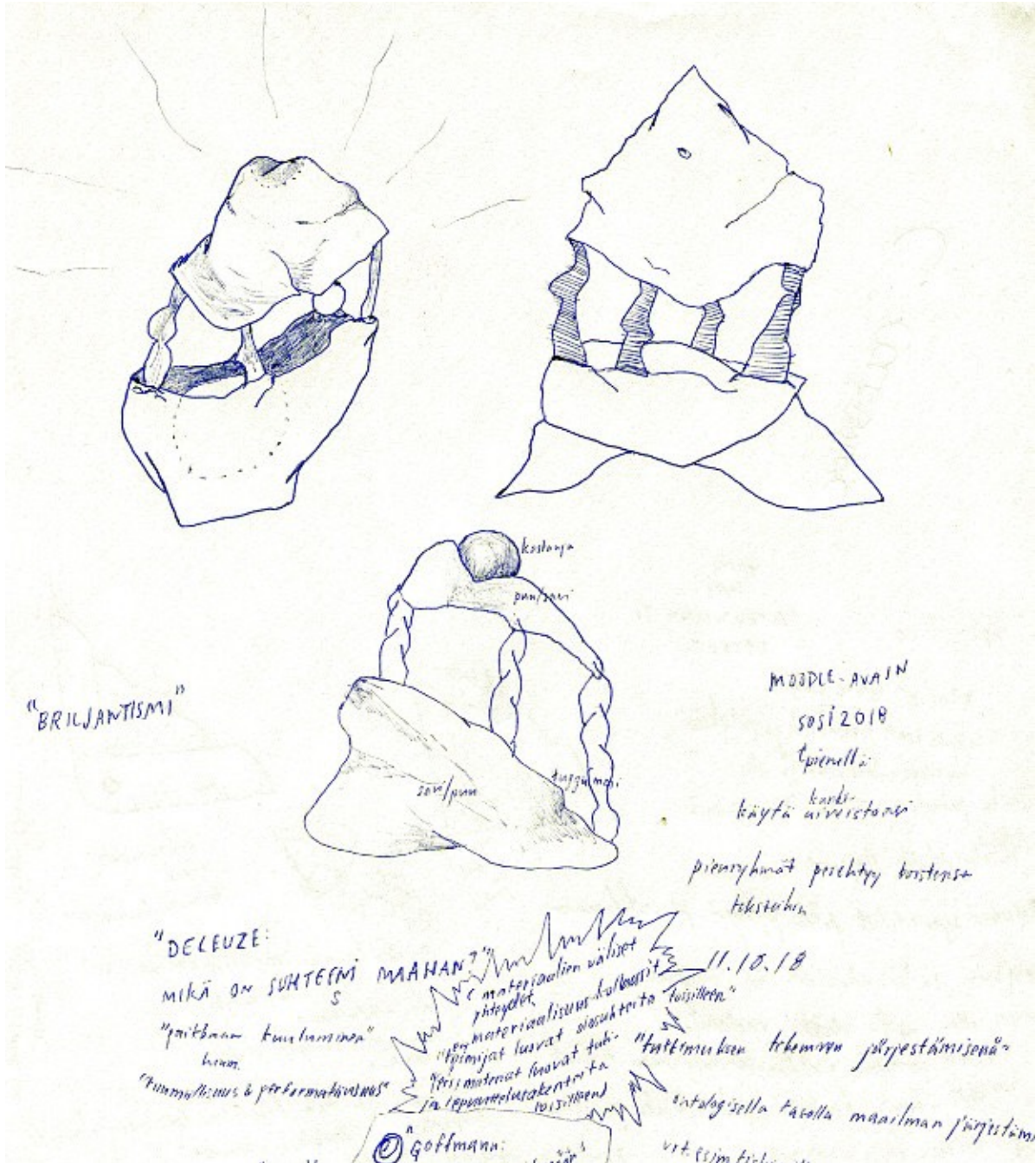
Biologisten termistöjen tuominen yhteiskuntatieteelliseen ja taiteelliseen tutkimukseen osoittautui hieman haastavaksi. Luonnontieteelliset selostukset mikrobeista, mikrobiotasta ja mikrobiomeista

ovat monesti monimutkaisempia, kuin mihin tällaisessa tutkielmassa on kannattavaa perehtyä. Ehkä kuitenkin otan vapauden suhtautua biologisiksi määriteltyihin aiheisiin yhteiskuntatieteellisesti ja taiteellisesti, enkä silloin kilpaile faktuaalisen tiedon kanssa, vaan käsittelen suhteita ja vaikutuksia, kokemuksia. Koen voivani käyttää sanaa mikrobi, vaikken olekaan aivan varma, mitä se lajillisesti pitää sisällään.

Jatkotutkimusaiheina voisi olla kiinnostavaa perehtyä lisää siihen, miten mikrobit osallistuvat aineiden kiertoon. Myös hyöty on kiinnostava aihe, ja esimerkiksi oikeastaan kaikki syöminen on biohakkerointia. Syöminen on hyödyllistä monilajista toimintaa, syöminen ylläpitää meitä. Eläviä ja elottomia järjestelmiä luonnehtii kaikkien energia ja ravinnontarve ja niiden kierrättäminen hyödyllisesti. Olen kiinnostunut syömisestä permakulttuurisessa järjestelmässä, en niinkään ihmisidentiteettien dieettivalikoimina. Syömisjärjestelmään osallistuu monilajinen joukko ja kaikkien täytyy syödä, mutta silti olemme vähällä syödä koko maapallon siltä seisomalta. Olen myös kiinnostunut jatkamaan taiteellista tutkimusta ja pohtimaan, mitä taide oikeastaan tarkoittaa. Ennemmin asennetta ja menetelmää, prosessia, kuin jonkinlaista lopputulosta. Onko esimerkiksi biojätteistä tuotetulla biokaasulla autoilu biotaidetta käytännössä? On hienoa, kun ei tarvitse valita vain yhtä kategorialta, kuten tiedettä tai taidetta, vaan voi valita piirteitä molemmista. Ehkä olen kuin mikrobi, viihdyn rajoilla ja toisaalta ytimissä, eli kaikkialla...ehkä suhteet inspiroivat, ne ovat kohtaamisia, muuttuvia rajapintoja.

On kyse aineiden kierrosta, ja siitä että *toiset luovat olosuhteita toisilleen.*

onko mikään sen luonnottomampaa tai luonnollisempaa

Luentomuistiinpanoja vuodelta 2018, jolloin kirjoittamisen sijaan lähinnä piirsin, ja lause *toiset luovat olosuhteita toisilleen* ilmaantui.

Lähteet

Vaikka tekstissä kirjoitankin toisinaan ihmisholobiontti, ei se tarkoita että lainaamani kirjoittajat olisivat käyttäneet tätä sanaa. Toim. huom.

Ahmed, Sara 1969. *The Cultural Politics of Emotion*. New York: Routledge.

Aivelo, Tuomas 2018. *Loputtomat loiset*. Helsinki: Like Kustannus Oy.

Amanda S. Kahn; Gitai Yahel; Jackson W. F. Chu; Verena Tunnicliffe; Sally P. Leys 2015. "Benthic grazing and carbon sequestration by deep-water glass sponge reefs." First published: 09 January 2015 <https://doi.org/10.1002/lno.10002>.

(Amanda, Gitai & ym. 2015)

Aromaa, Johanna, Miia-Leena Tiili. 2014. "Empatia ja ruumiillinen tieto etnografisessa tutkimuksessa", *Moniulotteinen etnografia*. 2014. (Toim. Pilvi Hämeenaho & Eerika Koskinen-Koivisto). Helsinki: Ethnos ry, 258–283.

Atlas, Ronald ; Hyde, Barbara ; Maloy, Stanley ; Colwell, Rita ; Rubin, Carol ; Daszak, Peter 2010. "One Health—Attaining Optimal Health for People, Animals, and the Environment: Adopting the One Health paradigm is crucial for understanding emerging diseases and meeting future challenges in global health." *Microbe Magazine* 01/01/2010, Vol.5(9), pp.383-389

(Atlas, Hyde & ym.2010)

Baker, Steve (2000): *Postmodern Animal*. University of Chicago Press.

(Barad, Karen 2007. *Meeting the universe halfway: quantum physics and the entanglement of matter and meaning*.)

Barad, Karen 2014. "Diffracting Diffraction: Cutting Together-Apart". *Parallax* 03 July 2014, Vol. 20(3), pp.168-187

Barrett, Estelle. 2013. "Materiality, Affect, and the Aesthetic Image." Kirjassa *Carnal Knowledge: Towards a 'New Materialism' through the Arts*. Lontoo: I.B. Tauris, 63–72.

Becker, Howard S. 1984. *Art Worlds*. Berkeley: Univ. of California Press

Bennett, Jane 2010. *Vibrant matter: a political ecology of things*. Duke University Press.

Bonnett, Michael 2007. "Environmental Education and the Issue of Nature". *Journal of Curriculum Studies* 2007, Vol.39(6), p.707-721

Bonnett, Michael 2004. "Lost in Space? Education and the Concept of Nature". *Studies in Philosophy and Education* 2004, Vol.23(2-3), p.117-130

Brives, Charlotte 2017. *From Fighting against to becoming with: viruses as companion species*. <hal-01528933>

Bryant, Levi R. 2011a. *The Democracy of Objects*. Michigan, Ann Arbor: Open Humanities Press.

Bryant, Levi R. 2011b. "Wilderness ontology". Teoksessa Celina Jeffrey (ed.): *Preternatural*. New York: Punctum Books, 19-26.

Burnier, DeLysa 2006: "Encounters With the Self in Social Science Research – A Political Scientist Looks at Autoethnography". *Journal of Contemporary Ethnography* 35 (4).

Dewey, John 1927/1991. *The Public and Its Problems*. Swallow Press 1991.

Dinan T., Stilling R. M., Stanton C and Cryan J. F. 2015. "Collective unconscious: how gut microbes shape human behavior." *Journal of Psychiatric Research* 63:1–9.

Douglas, Mary. (2000[1966]) *Puhtaus ja vaara*. Ritualistisen rajanvedon analyysi. Tampere: Vastapaino.

Dunny, G.M., T.J. Brickman, & M. Dworkin 2008. "Multicellular behavior in bacteria: Communication, cooperation, competition and cheating". *Bioessays* 30 (4): 296–298.

Eisner, Elliot 2008. *Handbook of the Arts in Qualitative Research: Perspectives, Methodologies, Examples, and Issues*. "Art and Knowledge". Toim. J. Gary Knowles & Ardra L. Cole. Thousand Oaks: SAGE Publications, 3–12.

Enders, Giulia 2015 (2014). *Suoliston salaisuus. Kaikki kehomme keskeisestä elimestä*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy

Evrensel A. and Ceylan M. E. 2015. "The gut-brain axis: the missing link in depression". *Clinical Psychopharmacology and Neuroscience* 13(1): 239–44.

Feldt, Laura. 2012. *Wilderness in Mythology and Religion: Approaching Religious Spatialities, Cosmologies, and Ideas of Wild Nature*. Berlin: De Gruyter.

Fishel, Stefanie R. 2017. *The microbial state: global thriving and the body politic.* —

Flandroy, Lucette ; Poutahidis, Theofilos ; Berg, Gabriele ; Clarke, Gerard ; Dao, Maria-Carlota ; Decaestecker, Ellen ; Furman, Eeva ; Haahtela, Tari ; Massart, Sébastien ; Plovier, Hubert ; Sanz, Yolanda ; Rook, Graham 2018. “The impact of human activities and lifestyles on the interlinked microbiota and health of humans and of ecosystems”. *Science of the Total Environment* 15 June 2018.

(Flandroy, Poutahidis, Berg & ym. 2018)

Gibson, James J. 1979. *The Ecological Approach to Visual Perception.* Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Greer, Renee; Dong, Xiaoxi; Morgun, Andrey & Schulzhenko, Natalia 2016. “Investigating a holobiont: Microbiota perturbations and transkingdom networks”. *Gut Microbes*, 03 March 2016, Vol.7(2), pp.126-135.

Grusin, Richard (ed. and introd.) 2015. *The Nonhuman Turn.*

Hannula, Suoranta & Vadén 2003. *Otsikko uusiksi. Taiteellisen tutkimuksen suuntaviivat.* Tampere: Juvenes Print.

Hannula, Mika, Juha Suoranta ja Tere Vadén. 2014. *Artistic Research Methodology: Narrative, Power and the Public.* Bern: Peter Lang.

Haila, Yrjö 2004. *Retkeilyn rikkaus. Luonto ympäristöhuolen aikakaudella.* Helsinki: Art-Print Oy

Haila, Yrjö & Ville Lähde 2003. *Luonnon politiikka.* Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Sis. Williams, Raymond 1997[1980]. “Ideas of Nature.” Teoksessa *Problems in Materialism and Culture.* London: Verso. (suom. Mikko Lehtonen)

Haraway, Donna 2003. *The Companion Species manifesto: dogs, people and significant otherness.* Prickly Paradigm Press.

Haraway, Donna 2008. *When species meet.* University of Minnesota Press.

Haraway, Donna 2016. *Staying with the Trouble. Making Kin in the Chthulucene.* Duke University Press.

Hawkins, Gay 2006. *The ethics of waste.* Rowman & Littlefield.

Heino, Timo 2017. *Aineen olemuksesta materian muuntumiin.*

31.3.2017 klo 15.35 | Väitökset | TAHITI 01/2017

Herrera, César E. Giraldo 2018, *Microbes and Other Shamanic Beings*. Switzerland: The Palgrave Macmillan.

Hyvärinen, Matti 2002. "Kirjoittaminen toimintana". Teoksessa Kinnunen, Merja & Löytty, Olli (toim.). *Tieteellinen kirjoittaminen*. Vastapaino.

Ironstone, Penelope 2019. "Me, my self, and the multitude: Microbiopolitics of the human microbiome". *European Journal of Social Theory*, August 2019, Vol.22(3), pp.325-341.

Jameson D Voss ; Juan C Leon ; Nikhil V Dhurandhar ; Frank T Robb 2015. *Pawnobiome: Manipulation of the Hologenome Within One Host Generation and Beyond*. *Frontiers in Microbiology* 01 August 2015, Vol.6.
(Jameson, Juan & ym. 2015)

Kaihovaara, Riikka 2019. *Villi ihminen ja muita luontokappaleita*. EU: Atena Kustannus Oy.

Kaihovaara, Riikka 2012. *Riippumaton puutarha - teollisen ruoantuotannon romahdus ja permakulttuurin perusteet*. Helsinki: Visio.

Kant, Immanuel 1783/2005: *Prolegomena eli johdatus mihin tahansa metafysiikkaan, joka vastaisuudessa voi käydä tieteestä*. Suom. Vesa Oittinen. Helsinki: Gaudeamus.

Kantokorpi, Otso 2001. "Wittgensteinia aforistisesti?" 113-123. Teoksessa *Taiteellinen tutkimus*. Satu Kiljunen & Mika Hannula (toim.) Helsinki: Kuvataideakatemia, Cosmoprint.

Katajavuori, Maria 2018. *Kuoleman ja elämän kysymys: miten yksilöt, lajit ja yhteiskunnat altistavat itsensä tuholle*. Atena.

Kennedy, Greg 2007. *An ontology of trash : the disposable and its problematic nature*. State University of New York Press.

Kinnunen, Veera 2016. "Jakaisimmeko elämämme jätteen kanssa? Eettisen materialismin hahmottelua". *Sociologia* 3/2016, 310-317

Klemola, Timo 2005. *Taidon filosofia - filosofin taito*. Tampereen yliopistopaino Oy: Juvenes Print.

Kokkonen Tuija 2017. *Esityksen mahdollinen luonto: suhde ei-inhimilliseen esitystapahtumassa keston ja potentiaalisuuden näkökulmasta*. Helsinki: Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu, esittävien taiteiden tutkimuskeskus.

- Kristeva, Julia 1982. *Powers of horror : an essay on abjection*. New York: Columbia UP.
- Latour, Bruno 2005. *Reassembling the Social. An Introduction to Actor-Network-Theory*. Oxford University Press.
- Latour, Bruno 2006. *Emme ole koskaan olleet moderneja*. Vastapaino.
- Latour, Bruno 1988 [1984]. *The pasteurization of France*. Printed in United States of America.
- Latour, Bruno 2014. *Politics of Nature: how to bring the Sciences into democracy*. Harvard University Press.
- Lehtinen, Sanna 2016. *Homeen houkutus. Saara Ekströmin mikrobi-installaatio molekulaarisena kohtaamistapahtumana*. Pro gradu, Turun yliopisto.
- Lehtonen, Pyyhtinen 2015. "Roskisdyykkauksen objektit ja elämänmuodon rajat". *Niin & Näin* 2/2015, 33-37.
- Lehtonen & Pyyhtinen 2019. "From trash to treasure: Valuing waste in dumpster diving". *Valuation Studies* 6(1), hyväksytty julkaistavaksi.
- Lehtovaara, Veli 2018. "Tanssi sisäisen ja ympäröivän luonnon rajalla". *Elonkehä - syväekologinen kulttuurilehti*, 3/2018.
- Lehmusruus, Teemu 2016, *Pilvien ja fossiilien maa – taiteen ontologiasta ihmisen aikakaudella*. Aalto-yliopisto.
- Lummaa, Karoliina 2014. "Antroposeeni ja objektien ekologia - Ihmisen luontosuhde humanismin jälkeen". 265-288. Teoksessa *Posthumanismi*. Lummaa, Karoliina & Rojola, Lea (toim.) 2014. Turku: Painosalama Oy.
- Lummaa, Karoliina & Rojola, Lea (toim.) 2014. *Posthumanismi*. Turku: Painosalama Oy.
- Mancuso, Viola & Benham 2015. *Brilliant green: the surprising history and science of plant intelligence*. Island Press.
- McNiff, Shaun. 2008. *Handbook of the Arts in Qualitative Research: Perspectives, Methodologies, Examples, and Issues*. "Art-based research". Toim. Gary Knowles & Ardra Cole. Thousand Oaks: SAGE, 29–40.

Meillassoux, Quentin 2008/2012. "Aika vailla muutosta" (Time without Becoming.) Suom. Anna Tuomikoski. *Nuori Voima* 5/2012: 10-21.

Mol, Annemarie 2008. "I Eat an Apple. On Theorizing Subjectivities". *Subjectivity* 2008, Vol.22(1), p.28

Morton, Timothy 2007. *Ecology without nature : rethinking environmental aesthetics*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.

Morton, Timothy 2010. *The ecological thought*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Morton, Timothy 2011. "Here Comes Everything: The Promise of Object-Oriented Ontology". *Qui Parle: Critical Humanities and Social Sciences* (2011-01-01)

Morton, Timothy 2013. *Hyperobjects: philosophy and ecology after the end of the world*. University of Minnesota Press.

Nisbet, Elizabeth K., John M. Zelenski & Steven A. Murphy. 2009. "With nature to environmental concern and behavior." *Environment and Behavior* 41:5, 715–740.

Nivala, Asko 2014. "Spekulatiivisen realismin ja posthumanismin yhtymäkohtia - Quentin Meillassoux'n korrelationismin kritiikistä Iain Hamilton Grantin luontofilosofiaan". 239-263. Teoksessa *Posthumanismi*. Lummaa, Karoliina & Rojola, Lea (toim.) 2014. Turku: Painosalama Oy.

Ogden, Laura A; Hall, Billy; Tanita, Kimiko 2013. "Animals, Plants, People, and Things: A Review of Multispecies Ethnography". *Environment and Society*; New York Vol. 4, Iss. 1, (2013): 5-24.

Paxson, Heather 2008. "Post-pasteurian cultures: the microbiopolitics of raw-milk cheese in the United States". *Cultural anthropology*, Feb 2008, Vol.23(1), pp.15-47

Pita L.; Rix L.; Slaby B. M.; Franke A. & Hentschel U. 2018. "The sponge holobiont in a changing ocean: from microbes to ecosystems". *Microbiome*, March 9, vol.6(1).

Pollan, Michael 2001. *Halun kasvioppi - Maaailma kasvin näkökulmasta*.

Porkola, Pilvi 2014. *Esitys tutkimuksena – näkökulmia poliittiseen, dokumentaariseen ja henkilökohtaiseen esitystaiteessa*. Helsinki: Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu, esittävien taiteiden tutkimuskeskus.

Pradeu, Thomas 2012. *The Limits of the Self. Immunology and biological identity*. Oxford University Press.

Prather, Kimberly ; Bertram, Timothy ; Grassian, Vicki ; Deane, Grant ; Stokes, M ; Demott, Paul ; Aluwihare, Lihini ; Palenik, Brian ; Azam, Farooq ; Seinfeld, John ; Moffet, Ryan ; Molina, Mario ;

Cappa, Christopher ; Geiger, Franz ; Roberts, Gregory ; Russell, Lynn ; Ault, Andrew ; Baltrusaitis, Jonas ; Collins, Douglas ; Corrigan, Craig ; Cuadra-Rodriguez, Luis ; Ebben, Carlana ; Forestieri, Sara ; Guasco, Timothy ; Hersey, Scott ; Kim, Michelle ; Lambert, William ; Modini, Robin ; Mui, Wilton ; Pedler, Byron ; Ruppel, Matthew ; Ryder, Olivia ; Schoepp, Nathan ; Sullivan, Ryan ; Zhao, Defeng 2013. "Bringing the ocean into the laboratory to probe the chemical complexity of sea spray aerosol". Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America May 7, 2013.

(Prather, Bertram & ym. 2013)

Pyyhtinen, Olli 2015. *A more-than-human sociology : a new sociological imagination*. New York: Palgrave Pilot.

Ryder, Richard D. 1975. *Victims of Science: The Use of Animals in Research*. London: Davis-Poynter.

Salminen, Antero 2005. *Pääjalkainen - kuva ja havainto*. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu.

Saari, Antti & Värri, Veli-Matti 2017. "Outoja muukalaisia: Hyperobjektien aika ympäristökasvatuksen haasteena". *Kasvatus* 48 (5), 403-414.

Scher, Jose U & Abramson, Steven B. 2011. "The microbiome and rheumatoid arthritis". *Nature Reviews. Rheumatology*; London Vol. 7, Iss. 10, (Oct 2011): 569-578. DOI:10.1038/nrrheum.2011.121

Serres, Michel [1990] 1995. *The Natural Contract*, käänös Elizabeth MacArthur & William Paulson. Ann Arbor: The University of Michigan Press.

Serres, Michel 1997. *The Troubadour of Knowledge*. Käänt. Sheila Faria Glaser & William Paulson. Michigan: The University of Michigan Press (ransk. alkuteos Le Tiers-instruit 1991).

Six, Diana 2013. "The Bark Beetle Holobiont: Why Microbes Matter". *Journal of Chemical Ecology* 2013, Vol.39(7), pp.989-1002.

Taleb, Nassim Nicholas 2012. *Antihauraus. Asioita, jotka hyöyvät epäjärjestyksestä*. Helsinki: Terra Cognita Oy. Suom. Kimmo Pietiläinen

Tuovinen, Taneli 2016. *Taiteellinen työ ja visuaalinen ajattelu: eräs havainnon tutkimushistoria*. Aalto-yliopisto: Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu, Taiteen laitos.

Ursula K. Heise 2016. *Imagining Extinction: The Cultural Meanings of Endangered Species*. London/Chicago, IL: University of Chicago Press, 2016, 280 pp., 16 illustr., 2 tables.

Uotinen Johanna 2010. "Aistimuksellisuus, autoetnografia ja ruumiillinen tietäminen." *Elore*, vol. 17-1/2010 86-95. Julkaisija: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry.

Valkonen, Jarno. 2005. Saamelainen luontosuhde: Käytännölliset ja kertomukselliset ulottuvuudet. *Kulttuurintutkimus* 22:4, 15–26.

Valkonen, Jarno & Saaristo, Kimmo 2010. "Luonto ja yhteiskunta - ympäristösosiologian lähtökohdat", teoksessa Valkonen, Jarno 2010. *Ympäristösosiologia*. Helsinki: WSOYpro.

Valtonen, Anu 2009: "Pikkujuttu – Tarina koon tuottamista käytänteistä". *Kulutustutkimus*. *Nyt* 1/2009.

Viveiros de Castro, Eduardo 1998. "Cosmological deixis and Amerindian perspectivism". *Journal of the Royal Anthropological Institute* 4 (3): 469–488.

Viveiros de Castro, Eduardo 2004. "Exchanging perspectives. The Transformation of Objects into Subjects in Amerindian Ontologies." *Common Knowledge*, 10/01/2004, Vol.10(3), pp.463-484.

Wilson, Elisabeth A. 2015. *Gut feminism*. Duke University Press.

Woodward Ashley 2015, *Nonhuman Life*. Teoksessa:

Stark Hannah & Roffe, Jon 2015 (toim.) *Deleuze and the Non/Human*. Palgrave Macmillan Limited.

<https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/reader.action?docID=2057829>

viitataan teokseen Oswald Spengler's Man and Techincs (1976/1931)

Xu, Yun, Sarah Dixon, Richard Brereton, Helena Soini, Milos Novotny, Karlheinz Trebesius, Ingrid Bergmaier, Elisabeth Oberzaucher, Karl Grammer, and Dustin Penn 2007. "Comparison of human axillary odour profiles obtained by gas chromatography/mass spectrometry and skin microbial profiles obtained by denaturing gradient gel electrophoresis using multivariate pattern recognition." *Metabolomics* 3 (4): 427–437.

Elektroniset lähteet:

Helsingin Uutiset: Kataila, Lecklin & Lehmusruus 2017

<https://www.helsinginuutiset.fi/tapahtumat/499830-atmorelational-kalle-kataila-lasse-lecklin-teemu-lehmusruus-14-2342017>

luettu 11.9.2019.

Hotakainen, Markus 2014. "*Taide + tutkimus = taiteellinen tutkimus*". *Julkaisussa Tieteessä tapahtuu* 32 (2014): 4, s.42-45. <http://journal.fi/tt/article/view/46155>

luettu 14.3.2019

<https://kiasma.fi/nayttelyt/>

luettu 30.1.2020

Koski-Vähälä, Sari 2016-19. *Thought of Beauty*.

<http://www.sarikoski-vahala.net/#/ajatus-kauneudesta-1/>

luettu 7/2019

UWE Philosophy: *Nature after Nature, The Value of Naturalness in the Age of Marvellous Technologies*. Paneelikeskustelun vetäjä Dr Darian Meacham: UWE, Bristol/ BrisSynBio. 5.5.2015.

Tutkielmassa viitattu Nima Yeganefariin.

<https://www.youtube.com/watch?v=rk25F14ajEY>

katsottu 9/2019.

Sylkiöt 2017-.

Turun taiteilijasauran 95.vuosinäyttely, 1.11.-8.12.2019. Taidehalli, Turku.

<https://turuntaidehalli.fi/turun-taiteilijaseuran-95-vuosinayttely-2019/>